

למעשה

חנוכה

מהדורה זו מוקדשת לזכותו של הרב עובדיה
דהן שליט"א יו"ר המועצה הדתית על
עזרתו המרובה למכון 'למעשה'

הוקדש לע"נ אמו רודפת תורה וחסד
הרבנית פרוחה בת עישא ע"ה

לע"נ כל הערירים שאין מי שיאמר עליהם קדיש
הונצח ע"י הרב עובדיה דהן שליט"א

בסיוע

©

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

נתן אלבוז 8 \ 10

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

כ"ד, יום

דברי ברכה

שמחתי שמחה גדולה בראותי ראשית עמך
המשובח והנאמן של האברך החשוב והמתמיד,
וירא שמים מרבים, פה מפיך מרגליות, מלומדי הכולל
הכולל מוסד תורה וחסד, ומג"ש במרכז התורני לב יצחק הרה"ג פנחס
זרביב שליט"א אשר יקרא בשם 'למעשה' על
עברתי על מקצת הספר ומצאתי בו קורת
רוח ודברים נפלאים המרוויים את צימאוננו
של המבקש. ולא נשאר לי אלא לברך שיגדיל
ועצות את הרבים הן בתורה ולהאדירה, לזכות את הרבים הן בתורה
במורה שלמה. ויורכו כל העוזרים והמסייעים
הכל בפרבותם שבתורה בני חיי ומזוני רווחי.

החותם לכבוד כותב וכותבי

הרב יצחק אברג'יל

ג"ש כולל תורה וחסד

המלצת הגאון האדיר מרן הרב יצחק אברג'יל שליט"א בעל ה'ברכת יצחק'

דברי ברכה

שמחתי שמחה גדולה בראותי ראשית עמך המשובח והנאמן של האברך החשוב והמתמיד, וירא שמים מרבים, פה מפיך מרגליות, מלומדי הכולל "מוסד תורה וחסד", ומג"ש במרכז התורני לב יצחק הרה"ג פנחס זרביב שליט"א אשר יקרא בשם 'למעשה' על מגילת אסתר ועה"ת והמועדים.

עברתי על מקצת הספר ומצאתי בו קורת רוח ודברים נפלאים המרוויים את צימאוננו של המבקש. לא נשאר לי אלא לברך שעוד יפוצו מעינותיך חוצה ותזכה להגדיל תורה ולהאדירה, לזכות את הרבים הן בתורה שבכתב הן בתורה שבע"פ. ויורכו כל העוזרים והמסייעים בכל הברכות שבתורה בני חיי ומזוני רווחי.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

יצחק אברג'יל

הקדמה

אודה ה' שזיכני לעסוק בתורה ולחדש בה חידושים ולהוציאם לאור

תודות להורי היקרים שלא חסכו מעצמם עמל וטורח כדי שנגדל בתורה ויראת שמים טהורה ולמור אבי הרב יצחק זרביב שליט"א שהוא משל ונמשל לאהבת תורה ומרגלה בפומיה תמיד תורה. תורה. תורה. ויראת שמים טהורה. ואם הבנים שמחה הרבנית מרגלית תליט"א. וכן לחמי הרב משה חיים טוטיאן שליט"א וחמותי ולסב רעיתי הר' יוסף טוטיאן שליט"א ולסב השני המשגיח הרב יעקב אקוקה שליט"א ואחרון חביב מקים עולה של תורה לשם שמים במסירות נפש סבי פה מפיק מרגליות הגאון האדיר ר' פנחס קריספין שליט"א ראש מוסדות 'מורשה' ועימו הרבנית הדגולה הרבנית אביבה קריספין תליט"א על כל עזרתה המרובה לכלל ישראל ולנו בפרט.

אודה לגאון האדיר מרן הרב יצחק אברג'ל שליט"א ראש כולל תורה וחסד בעל הברכת יצחק על כל מה שנעזרתי בו עצה ותושיה.

וכן להרב ישראל אברהם קלאר שליט"א על הבימה החשובה שנותן לי בכל שבוע בקונטרס המפואר שמוציא לאור מידי שבוע 'אספקלרייא' ומופץ בכמאה אלף עותקים (להשיג במייל 9797@okmail.co.il) יזכה ה' להפיץ מעיינותיו הוצה ולהמשיך לזכות את הרבים.

וכן להרב מאיר שלום וקנין שליט"א ראש המרכז התורני 'לב יצחק' על עזרתו המרובה. וזיכוי הרבים העצום. שבין כותלי בית מדרשם.

שלי ושלכם שלה הוא רעיתי היקרה מנשים באהל תבורך על יום יום שעה, שעה, שניה, שניה, שבגודל האהבת התורה שלה שאין לה אח וריע היא מסירה ממנני את טירדות הזמן והכל מתוך מאור פנים ושמחה ואהבת חסד.

כמו כן אודה למועצה הדתית אשדוד על עזרתם האדיבה בהוצאת ספר זה והכל כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולעומד בראשה הרב עובדיה דהן שליט"א שנודע בנועם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו, בבחינת 'טוב שכן קרוב מאח רחוק' וכן לרב חיים בן חמו שליט"א ראש כולל מושב עוצם מנהל מחלקת תרבות תורנית שנודע בנועם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו ואף כיבד את הספר במאמר מכובד. ולרב יעקב נחמני שליט"א ראש כולל 'ברכי יוסף' ור"מ בישיבת 'בית הלוי' על כל העזרה וההכוונה.

למעשה הנוכה

כמו אודה לגיסי היקרים הרב יוסף ילזו שליט"א בעל ה'ביכורי יוסף' והרב אברהם דהן שליט"א בעל ה'ברכת אברהם' וראש מכון 'ליבנו בתורתו' על שמאפשר לנו בנדיבות ליבו להביא מקושיותיו הנפלאות. והרב שמעון בדרה שליט"א בעל ה'שבע ביום הללתיך' על עזרתם המרובה. ולאחי וראש הגה"צ והמתמיד ר' יונתן זרביב שליט"א ולאחי ר' מרדכי זרביב שליט"א על עצותיו העמוקות והנפלאות. ולגיסי היקר יניק וחכים טובא הרב יעקב חי טוטיאן שליט"א והרב יהודה טוטיאן שליט"א. על עזרתו בהגהת הספר יה"ר שזכות זו תעמוד להצלחתו בלימוד

וכן לכולל ערב שבו אני חוסה 'אליבא דהילכתא' שבנשיאות הגאון הגדול הרב יעקב הלל שליט"א ולבנו יד ימינו הרה"ג יהודה הלל שליט"א ראש הכוללים מדין ועד באר שבע

למעשה חנוכה

ביאורים בתפילת על הניסים

כתב הרב מנשה רזימן שליט"א דולה ומשקה (כ"ח כסליו ע"ט) ראיתי בספר 'זבח משפחה' שכתב אברך בן דורנו שליט"א ממשפחת פלדהיים, דבר נאה ומתוקן בנוסח על הניסים מצאנו כמה לשונות כפולים ומכופלים, לא כמו על הניסים שבפורים שאומרים קצר ולעניין, מה שביקש המן לגזור, והקב"ה הפר עצתו והשיב לו גמולו על ראשו, ותלו אותו ואת בניו על העץ. אך בחנוכה יש כמה פעמים כפולים, כמו שדייק הרוקה.

שבתחילה אומרים ואתה ברחמיך הרבים: א. עמדת להם בעת צרתם. ב. רבת את ריבם. ג. דנת את דינם. ד. נקמת את נקמתם. ה. מסרת גבורים ביד הלשמים. ו. ורבים ביד מעטים. ז. וטמאים ביד טהורים. ח. ורשעים ביד צדיקים. ט. וזדים ביד עוסקי תורתך. י. ולך עשית שם אדול וקדוש בעולמך. יא. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן בהיום הזה. יב. ואחר כך באו בניך לדביר ביתך. ותנו את היכלך. יג. וטהרו את מקדשך. יד. והדליקו נרות בחצרות קדשך.

ועל כל י"ד ענינים אלה, וקבעו שמונת ימי חנכה אלו. להודות ולהלל לשמך הגדול. וצריך להבין מה הכפילות המרובה שיש בתפילה זו. בשחלק מהם היו יכולים לכפול גם בפורים, כמו "עמדת להם בעת צרתם, רבת, דנת, נקמת, ולך עשית, ולעמך ישראל", שכל אלו לא הוזכרו בפורים.

י"ד לשונות כנגד י"ד ניסים

הכוללים בנס חנוכה וביאר דבר נפלא שבספר מגילת תענית שכתב חנניה בן חזקיה בן גוריון וחבריו כל הימים שעשה הקב"ה ניסים ונפלאות עם בני ישראל, ובימי בית שני ומעט דורות אחר בית שני, היו נוהגים בכל אלו הימים, חלקם שלא להתענות בהם, וחלק שלא להספיד בהם. ואי' בגמ' שבימינו בטלו מגילת תענית מתוך שרבו הצרות, ופרש"י שהיו הרבה ישועות בכל הדורות, אין אנו מספיקים לכתוב הכל ולהודות על הכל. ומכל מגילת תענית לא נשאר בימינו אלא שני ימים בלבד, והוא בפרק י"ב דמגילת תענית (הוא מחולק לי"ב פרקים כנגד י"ב חדשי השנה) שלא להתענות ולא להספיד ב"ד וט"ו אדר, וכמ"ש במגילה לעשות אותם ימי משתה ושמחה. וכן בפרק תשיעי דחודש כסליו, ביום כ"ה כסליו אין מתענים ואין מספידין שמונה ימים.

אמנם דעת רבינו הב"ח שלא בטלה מגילת תענית לגבי שאין קובעים תענית ציבור ביום שהוא יו"ט במגילת תענית, וכשבאים בית דין לגזור תענית על הציבור על הגשמים וכדומה, הם צריכים לעיין במגילת תענית באילו ימים אסור להספיד.

והנה במגילת תענית כתוב שבהנצחון שהיה על מלכות יון, היה י"ד עניינים בכלליות. כי הישועות כנגד מלכות יון לא באו בבית אחת, אלא במשך תקופה ארוכה, בכל פעם נתבטלה עוד גזרה ועוד גזרה, וכך הולכים ומונים

למעשה הנוכה

י"ד ישועות ונפלאות שהיו בביטול מלכות יון הרשעה. וכשנעייין בי"ד הלשונות של 'על הניסים', נמצא דבר פלא, שכל לשון ולשון הוא ממש מכוון כנגד נס נוסף שהיה בימים ההם בזמן הזה. הפלא ופלא.

ונסדרן אחד לאחד כפי סדרן, למען נוכה להודות להשי"ת בפרטיות על נסיו נפלאותיו.

א. עמדת להם בעת צרתם. כתוב במגילת תענית פרק שני: "וישועותיו דחודש אייר, בכ"ג אייר אין מתענים, שבו יצאו בי חקרא מירושלים". מקום היה בירושלים שהיו שם חקרנים, ויש גורסים הקראים, תלמידי צדוק ובייתוס, והם היו מצערים את בני ירושלים, ולא היו ישראל יכולים לצאת ולבא ביום אלא בלילה. ומי שמכיר את שטח הר הבית, במקום שאסור להיכנס, יודע שבצד השמאלי לכותל המערבי, בתוך שטח המקדש, יש מצודת חקרא עד היום, בצד צפון ליד שער טדי, ועד היום יש שירים מאותה מצודת חקרא, והיו יושבים בו אנשים רעים ושמרו שלא יוכלו ישראל לצאת ולבא ביום אלא בלילה. ובאותו היום שגברו עליהם בית חשמונאים ועקרום ממקומם, קבעוהו יום טוב, והנה הלשון במגילת תענית הוא קצר וממוקד מאד, ואין יודעים יותר פרטים מי היו אלו החקרנים והקראים ואיזה צרות עשו לישראל, וכתב הג"מ רבי יעקב עמדין בהערות על הספר, שזהו מקום ששמו אקרא בלע"ז עד היום, ולפנים ישבו בו יבוסים בימי דוד, ואח"כ לקחו היוונים את המצודה הזאת למשמר, וכל זמן שהיתה ידם תקיפה בימי בית שני, היו חוקרים אחר בני ישראל ומצירים לבני יהודה וירושלים מתוך מצודה זו, ולא היו נותנים להם לצאת ולבא לירושלים ביום, אלא בלילה כגנבים, וזהו שאומרים "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם" - חשמונאי הכו אותם שם, ואותו היום עשר יום טוב.

ב. רבת את ריבם. איתא במגילת תענית פרק שלישי דחודש סיון, בי"ז סיון אחרת מגדל צור, היא קיסריה בת אדום שיושבת בין החולות, בין נתניה לחדרה, והיא היתה יתד רעה לישראל בימי היוונים, וכשגברו יד בית חשמונאי כבשום, והוציאום משם, והושיבו ישראל בתוכו, ואותו היום שכבשוהו י"ז בסיון היה, ועשאוהו יום טוב. ורש"י פי' עה"פ "ויתרוצצו", שכשיש ריב על נחלה, נקרא בשם יריב, וזהו רבת את ריבם. ובפרט שהמקום נקרא 'קיסריה בת אדום', שמשם התאחדו אדום ויין לעשות צרות לישראל. והקב"ה רב את ריבנו. ונצחנו. הדר מהדורת פאר, עם פירושים ורש"י ותוספות.

ג. דנת את דינם ביום כ"ז אייר היה נס נוסף, שבימי מלכות יון ציון להביא זרי פרחים עגולים ככתרים, ותולים אותם על פתחי עבודה זרה שלהם, ועל פתחי החלונות שלנו, ושרו בשירי עבודה זרה, וציוו לקרוא על קרן של שור וחמור שאין לבעליהם חלק באלקי ישראל.

וכתוב בהגהות רבי יעקב עמדין שעי"ז בטלו בני ישראל את החרישה והזריעה לשדות ישראל, שלא הסכימו בני ישראל לחרוש שדותיהם עם שור שכתוב בין קרניו שאין לו חלק באלקי ישראל, ומתוך כך נתייסרו ברעב. כי הרבה ישראל נתבטלו מעבודת קרקע שלהם, ובאותו היום שבטלו גזרת הכתרים של הפרחים הללו, וחזרו לחרוש בשור בשדה. קבעוהו ליום טוב.

למעשה הנוכה

ובמדרש הוסיפו שלכן גזרו לכתוב על קרן השור, כדי שלא יאכלו ישראל לא בשר ולא חלב ולא גבינה, ולא יהיה להם הרישה. והרי פגיעה בממונות נקרא בתורה בשם 'דין', כמו בין דין לדין, וזהו דנת את דינם, שהקב"ה החזיר לנו פרנסתנו.

ד. נקמת את נקמתם. כתוב במגילת תענית פרק י"ב החודש אדר, שביום י"ג אדר הוא יום נקנור, שהוא היה אחד משני מלכי יון בימי אנטיוכוס, ונסע מיוון לאלכסנדריה, ועבר דרך ארץ ישראל, ובכל יום ויום היה מניף ידו כנגד ירושלים ובית המקדש, והיה מחרף ומגדף ומנאץ ואומר מתי יפלו בידי ואהרוס את המגדל הזה, כשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום, ונסו לבית חיילות של ניקנור והיו הורגים בהם, עד שהגיעו לאהל של נקנור עצמו וחתכו את ראשו וקצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים, וכתבו הפה שדיבר בגאווה, והידיים שהיו מניפות נגד יהודה וירושלים ועל בית המקדש, נקמה זו תיעשה בהם. ואותו היום שעשו כך, היה י"ג אדר, ועשאוהו יום טוב. וזהו הלשון נקמת את נקמתם, כיון שחירף וגידף, נקמו בו, פה תחת פה, יד תחת יד

ה. מסרת גבורים ביד חלשים. כתוב במגילת תענית בפרק שלישי דחודש סיון, בט"ו ובט"ז בו הם ימים טובים, שגלו אנשי בית שאן ואנשי בקעת ירחו, אף הם יתד רעה בימי יונים כלפי הערביים, שהגויים שהיו גרים בבית שאן ובבקעה, שלא כבשום לא יהושע בן נון ולא דוד מלך ישראל, ובכל עת צרה ליעקב היר הם מתחברים עם הערבים כנגד ישראל. ובימי ט"ו ט"ז סיון נצחום בית חשמונאי, ואותם הימים עשאוהו יום טוב, והודו לפני המקום שמלכות הרשעה נעקרת מן העולם, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון, והיה ה' למלך לעולם ועד, אימתי, כשיאבדו רשעים מארצו. כמ"ש ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, ואומר, יתמו חטאים מן הארץ.

ואלו יושבי בית שאן ובקעה היו גבורים גדולים, שהוא היה האמורי שלא גרשו יהושע בן נון, ואעפ"כ נצחום בית חשמונאי. וכנגד זה אומרים בעל הניסים 'מסרת גבורים ביד חלשים'.

ו. ורבים ביד מעטים. כתוב במגילת תענית שביום כ"ה שבט הוא יום טוב, שבו היתה מפלת אנטיוכוס מלך יון, שבא להחריב את ירושלים ולהשמיד את כל היהודים, ולא היו ישראל יכולים לצאת ולבא, ועשה הקב"ה נס ושמע אנטיוכוס שמועות רעות שמרדו בו אנשיו, וכנודע מש"כ ביוסיפון שהגיעה לו שמועה שאנשים בסוריה מרדו בו, והלך לו ונפל בדרכו וחלה, והיה בשרו הרב מסריח.

ובא יהודה המכבי וניצח את מאתיים וחמישים אלף חיילי אנטיוכוס, אף שתחילת הישועה היה ביום כ"ה כסליו, בנס פך שמן הטהור, אך השלמת גירוש חייליו היתה ביום כ"ה שבט, וזהו רבים ביד מעטים. י"ג יהודים כנגד רבע מיליון גויים.

ז. וטמאים ביד טהורים. כתוב במגילת תענית שביום י"ז אלול הוא יום טוב, שבו כבשו את הרומאים מיהודה וירושלים שהיו מצערים לבני ירושלים, ולא היו יכולים לצאת ולבא, ובמה היו מצירים להם, שהיו מושיבין קסטראות בעיירות להיות מענים את הכלות, וכתבו שם בתוספות חדישים שאף שבמס' כתובות כתוב שגזרה

למעשה הנוכה

זו שתבעל לטפסר תחילה היה ע"י היוונים, ואיך כתוב שזה היה ע"י רומאים. אלא שמכיון שבזמן שכתבו מגילת תענית היתה גזרה זו גם ע"י הרומאים, כתבו כן. שהיו היוונים עושים כמעשה הרומאים. ולא רצו לישא אשה כלל בגלל גזרה נוראה זו, רק עשו חתונות בחשאי. ובכך נתקיימה נבואה ואבדתי מהם קול שמחה וקול ששון קול חתן וקול כלה, אף שעשו חתונות בחשאי, לא יכלו להשמיע קול חתן וקול כלה. שלא תיבעל לטפסר תחילה.

בת אחת היתה למתיתהו בן יוחנן כהן גדול, כשהגיע זמנה להנשא ובא הטפסר לטמאה, ולא הניחו אותה אחיה, וקינא מתיתהו ובניו וגברו עליהם, ואותו היום שבטלו גזרה זו, "ז' אלול היה, וקבעו אותם ליום טוב, וזה שאומרים שמסר הקב"ה טמאים המטמאים את בנות ישראל, ביד טהורים, בני מתיתהו שנצחום בדרך נס ופלא.

ח. ורשעים ביד צדיקים. במגילת תענית אי' ביום כ"ב אלול קבעו ליום טוב, שגזרו היוונים שלא יוכלו בני ישראל לדון את רשעי ישראל, שפריצי היוונים היו נוקמים במי שהיה מעניש את רשעי ישראל. וכיון שנצחו את היוונים, נתנו בני חשמונאי זמן לרשעי ישראל ג' ימים שישובו בתשובה, כיון שלא שבו בתשובה, הרגו את המשומדים. ואמר רבי אליעזר בן יעקב שמעתי שבית דין מכים והורגים שלא בעדים והתראה, וכמעשה באחד שרכב על הסוס בשבת ולצורך שעה הרגוהו. וזהו רשעים ביד צדיקים' היינו רשעי ישראל שנמסרו ליד הצדיקים. ותבנא לקטלא לשמדיא.

ט. וזדים ביד עוסקי תורתך. כתוב במגילת אסתר פרק חמישי דחודש אב, בכ"ד אב תבנא לדינא, שהגוים העמידו בג"ץ גריי, והיו הצדוקים אומרים תירש הבת עם הבן, ועוד הרבה סילופים בתורה, והיוונים תמכו ברפורמים האלה, שיוכלו לשפוט ולפסוק כרצונם [ונטפל להם רבי יוחנן בן זכאי, שוטים כמותכם וכו']. כשגברו בית חשמונאי הכניעו אותם וחזרו לדון בדיני ישראל, ואותו היום שבטלוהו כ"ד אב היה, וקבעוהו ליום טוב.

וזהו יוזדים ביד עוסקי תורתך, שהתבטל הבג"ץ כלפי הבד"ץ. ונתבטלה הרפורמה, ושבו שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, כי נכנעו ונתבטלו הזדים הליצנים ביד עסקי תורתך.

והוא השלטי גבורים במס' שבת שבכל שאר הלשונות יש דבר והיפוכו, רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים, רשעים ביד צדיקים, וא"ב היה צריך לכתוב מבטלי תורתך ביד עוסקי תורתך, וביאר ע"פ מש"כ בתהלים זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי, הזדים עושים ליצנות ממשפטי ישראל, כמו שהם צחקו על שאין הבת יורשת במקום הבן, הרי שהיפך עוסקי התורה הם הזדים. ועל זאת מודים ומהללים שנצחום בית חשמונאי.

י. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. כתוב במגילת תענית, ביום ג' תשרי קבעו יום טוב על הישועה, שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה ואמרו להם כתבו שאין לכם חלק באלקי ישראל, ולא היו מזכירים שם שמים

למעשה הנוכה

בפיהם, לומר ברוך השם, אם ירצה השם. וכנ"ל. וכשגברו בית חשמונאי התקינו שיכתבו שם שמים בכל אתר ואתר, והיו כותבים אפילו בשטרות שם ה', בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול משמש לא-ל עליון. וכששמעו חכמים בדבר, אמרו איך מזכירים שם שמים בשטרות, למחר זה פורע חובו וקורע את שטרן ונמצא ש"ש מוטל באשפה ח"ו, ובטלום ביום ג' תשרי, אותו היום עשאוהו יום טוב.

וזהו ולך עשיית שם גדול וקדוש בעולמך, שבטלו כתיבת שמו ית' על השטרות. וכמו שכתב ברמב"ם הל' קידוש השם שצריך להזהר שלא יהיה שם השם מוטל באשפה. ועל תקנה זו עשו יום טוב מיוחד.

יא. ולעמך ישראל עשיית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה. כהיום הזה, שבזה משבחין ומהללין על יום כ"ה כסליו, ופורקן הוא לשון גאולה בארמית. הישועה הכללית של הכנעת מלכות יון, היא ביום כ"ה כסליו, שלפני כן נכנסו היוונים

להיכל וטמאוהו, וטמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברו בית חשמונאי יום כ"ה היה, ולא מצאו פך שמן טהור אלא פך אחד בלבד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. וקבעו שמונת ימי חנוכה להודות ולהלל. וזהו כפל הלשון תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, כמבואר במאירי, אחד על הנצחון מה שחזרו לבית המקדש, והשני על שמצאו שמן טהור, וראו שהשכינה שורה בישראל. ולכן רק כאן כתוב 'כהיום הזה', שכל שאר הניסים לא היה בזה היום כ"ה כסליו.

יב. ואחר כך באו בניך לדביר ביתך. ופנו את היכלך. כתוב במגילת תענית שקבעו יום טוב ביום ג' כסליו. כי היוונים בנו בתוך העזרה הקדושה, בימות גבוהות, וי"מ אוצרות גבוהות, וכשגברו בית חשמונאי בטלום והוציאו אותם משם. ופינו את היכלך.

יג. וטהרו את מקדשך. ביום כ"ג חשון היה ישועה מיוחדת, שבנו מקום בעזרה, והיו מעמידים בתוכו אבנים שיהיו בתוכו עד שיבא אליהו ויעיד עליהן אם טמאות או טהורות, כי היוונים טמאו את המזבח, מה עשו, פרקו את המזבח וסלקוהו וגזרו אותו. אך מלבד זאת היו כמה וכמה אבנים שהיו בהן ספקות אם נטמאו ע"י היוונים אם לאו, והניחום במקום גניזה מיוחדת כלשכת החותמות, ואותו יום הגניזה עשאוהו יום טוב. וזהו וטיהרו את מקדשך. שנטהרו מספק טומאות.

יד. והדליקו נרות בחצרות קדשך. כתב האבודרהם שבירושלים הדליקו נרות רבים לפרסם את הנס הגדול והנורא, כל חצר שבירושלים היתה מאירה מרוב הנס שהיה בביהמ"ק. וזהו בחצרות קדשך, וכ"כ החת"ס שאין זה מדבר על הנרות שבביהמ"ק, שהרי כתוב בחצרות קדשך. ורמז לזה שבמגילת תענית בפרק ב' דחודש אייר, שבז' אייר חינוכו את חומת ירושלים, שבתחילה פרצוהו היוונים וגדרוהו בית חשמונאי, וא"י בגמ' שירושלים איבדה שם חצר ע"י הפרצות שפרצו יוונים את החומה, ועתה שתקנו וגדרו את הפרצות, קיבלה ירושלים שוב את שם חצר להלכות עירובין, ושוב לא היה דינה כמבוי מפולש. וזה שאומרים בחצרות קדשך, שקיבלה ירושלים דין חצר.

למעשה הנוכה

הרי לנו שאין שום כפל לשון בנוסח על הניסים דחנוכה, אדרבה הוא הרבה יותר קצר מעל הניסים דפורים, כי י"ד לשונות הללו הם כנגד י"ד ניסים מיוחדים, כמבואר במשניות שבמגילת תענית, י"ד ניסים ונפלאות שעשה עמנו השי"ת באותם הימים בביטול מלכות יון. וכל אחד מהם היה בתאריך מיוחד. מתוך כל השנה כולה, נמנו כל אלו הניסים.

משא"כ בימי מרדכי ואסתר היה הכל בלילה אחד, תלו את המן על העץ ונושענו. ולכן בנוסח על הניסים של פורים לא הוכפלו אלו הלשונות.

למה לא מוזכר הנס של פח השמן בעל הניסים

צ"ב למה בתפילת על הניסים לחנוכה לא מוזכר כלל הנס של פח השמן?

ומאיך מזכירים רק מה שניצחו במלחמה.

בעוד שכאשר עושים זכר לנס, עושים זכר לפח השמן ולא עושים כלל זכר לנס המלחמה.

אלא יבואר עפ"י יסוד המהר"ל שמהותה ותכליתה של התפילה הוא ההתבטלות לה' יתברך.

שהאדם יחדיר לעצמו שלמרות, שהוא עושה הכל, מ"מ הכל מיד ה'.

ונרחיב בדברים וכמו שכתב הרב חיים פריילנדר זצ"ל בספרו שפתי חיים מידות ועבודת ה' (ב עמ' קמה)

זבח רשעים" - "תפילת ישרים"

"זבח רשעים תועבת ה' ותפילת ישרים רצונו" (משלי טו, ח), שלמה המלך הקביל את זבח הרשע לעומת

תפילת הצדיק זה תפילתו תועבה וזה תפילתו רצונו. אמנם כותב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פ"א)

שלכאורה יש הבדל מהותי בין זבח הרשע לתפילת הצדיק, "מה שזכר אצל הרשעים זבח ואצל הישרים

תפילה, שבא לומר זבח רשעים תועבה, אף שאינו מבקש דבר רק שמביא אל השי"ת קרבן בבלי שום בקשה,

עם כל זה תועבה אל השי"ת, ואלו תפילת ישרים רצונו של השי"ת אף שהתפילה שהוא מבקש מן השי"ת

הוא לתועלת שלו כמו שהוא כל תפילה, ועם כל זה עבודה הזאת של הישר היא התפילה היא רצונו".

הרשע אמנם מתנדב קרבן מתנה להשי"ת, אבל הוא יתב' מואס ומתעב את הקרבן, כי לאמיתו של דבר

היא אינה נתינה אלא קבלה, לעומת זאת תפילת הצדיק שהיא נראית לכאורה כקבלה שמרבה לבקש

מהשי"ת לתועלת שלו, אבל באמת היא נתינה להקב"ה, והיא "רצונו", כי רצונו של הקב"ה שנבקש ממנו.

ונבאר זאת ע"י הגדרת מהות התפילה.

מדוע תפילה נקראת "עבודת"

"ולעבדו בכל לבבכם - איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה" (תענית ב.), התפילה נקראת

"עבודה" מלשון "עבודת", המהר"ל (שם) שואל: "איך אפשר לומר שהתפילה היא עבודה אל השי"ת, והרי

עבודה זאת על מנת לקבל פרס, וא"כ למה נקראת התפילה עבודה?" מהות התפילה הרי היא היפך מעבודת,

למעשה הנוכה

"עבד" סתם הוא עבד כנעני, שהוא רכושו המוחלט של האדון, וחייב בעבודת רבו ואילו האדון אינו חייב כלום לעבדו, "מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פח:), לכן אפילו אין לעבד אפשרות לקנות לעצמו חפץ כלשהו, וגם אין לאדון כל מחויבות לפרנסו ולתת לו מזונות, כמבואר בגמ' (גיטין יב:) "יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך", גם כאשר האדון מספק לעבד את צרכיו הוא אינו עושה זאת מפני שהוא חייב בכך, אלא לתועלתו האישית כדי שהעבד יוכל לבצע ביעילות את המוטל עליו לעומת עבד עברי שהיב האדון לפרנסו, ובאותה רמת חיים שהוא חי, ואף חייב לפרנס את אשתו ובניו של העבד (קידושין כב:). נמצא שכל החיובים הם מצד העבד אל האדון שצריך לעשות את רצון האדון ולעבוד אותו, לעומת זאת התפילה היא פנייה להשי"ת לשם קבלה, וא"כ מה הרמיון של התפילה לעבודת הריהי היפן העבודת, כאשר מתייצבים ובאים לפני השי"ת עם רשימה של משאלות ובקשות, וכי לזה תקרא עבודת ?

עבודת התפילה - מסירת עצמו אל השי"ת

מבאר המהר"ל שאכן התפילה היא עבודת: "מכל מקום האדם מוסר את עצמו אל השי"ת וכו', ונקרא זה עבודה כי העבד קנוי לרבו והוא וממון שלו הכל לאדון שלו וכו', כש"כ כאשר מוסר עצמו אל השי"ת שדבר זה עצמו מורה שהוא עבד קנוי לו, לכן נקרא זה עבודה וכו', כי כל ענין העבודה מורה שהכל נקנה אל השי"ת והוא שלו וכו', וכן התפילה שמתפלל לפניו כמו עבד שמתפלל לפני אדון שלו על צרכיו אשר הוא מבקש, ובזה נראה כי האדם צריך לו, וא"כ שהאדם נתלה בו יתב' הוא שלו, שכל אשר נתלה באחד - היינו שרואה בו את הסיבה היחידה - הוא שלו וכו', ולכך התפילה היא עבודה גמורה שמורה שהאדם נתלה בו יתברך ולכן הוא שלו".

ביאור הדברים, בקשות התפילה אם כי נראות קבלה לתועלת עצמו אבל באמת הם "נתינה", כלומר, הבקשות מהשי"ת הם מלמדות את האדם את תלותו הבלעדית בהקב"ה, כמו העבד שאין לו מגרמיה כלום והכל מאדונו ! כך האדם בתפילתו ע"י שמבקש הכל מה' מבטא בזה את הרגשת תלותו הבלעדית בה', שהקב"ה הוא הסיבה ואנו מסובבים ממנו, וכל מה שיש לנו הכל ממנו, ורק הוא יכול למלא את בקשתנו. הכרה הזו היא נתינה מוחלטת להקב"ה. מהי הנתינה? השתעבודת האדם אל הקב"ה, שהוא נותן את עצמותו להקב"ה, ע"י שהוא מייחס את עצמו אל הקב"ה מתוך הכרה שכל כולו תלוי בהקב"ה, ואין לך נתינה גדולה מזו אם האדם מבין שהוא שייך בעצמותו להקב"ה, ותלוי כל רגע מחייו אך ורק בהקב"ה, ההרגשה הפנימית הזו היא העבודת האמיתית בעומק הלב - עבודה שבלב להשי"ת.

למעשה הנוכה

ההבדל בין תפילת הרשע לתפילת הצדיק

על פי זה נבין את ההבדל בין הרשע לצדיק, מדוע כשהרשע נותן זבח להקב"ה היא "תועבה" ואילו תפילת הצדיק היא "רצונו". הרשע כשנותן זבח אינו מתבטל כלפי השי"ת, אינו חש שה' הוא מקור ישותו, אדרבא, הוא מרגיש שהוא מעניק מתנה להשי"ת, זאת ועוד גם נתינתו אינה נקיה מכוונות זרות, מביא קרבן מתוך מחשבה לקבל תמורת זבחו - שה' ימלא את משאלותיו, אין זה נתינה' כי אינו חפץ להתנדב להשי"ת, אלא קבלה, מצפה לקבל תשלום ותמורה עבור המתנה, הוא נותן למטרה אחת בשביל התוצאה - לקבל ! אלא שמבין בשביל שיקבל הוא צריך לתת. כך היא גם גדר תפילת הרשע "תועבה", הוא מתפלל כיון שרוצה לקבל מהקב"ה, אבל אינו מכיר את תלותו הבלעדית בהקב"ה, ואחר שקיבל מייחס את הקבלה לעצמו "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" זוהי תפילה של "תועבה".

לעומת זאת "ותפילת ישרים רצונו", הישר אע"פ שמבקש מהשי"ת בפירוט רב את משאלותיו, אבל כוונתו הפנימית לתת את כולו להשי"ת, כי בתפילתו הוא מברר לעצמו היטב שאת כל אשר יש לו הכל מקבל מהשי"ת, וכל המושך קיומו הוא תלוי אך ורק בהקב"ה, אמנם הוא מבקש מהקב"ה, אבל זוהי בקשה לשם נתינה, כי בזה הוא מבטא באופן מוחלט עד כמה הוא תלוי בהקב"ה, זהו "רצונו" כי עיקר רצון השי"ת שאנחנו נתקרב אליו ונתבטל לפניו, לכן מהות התפילה היא התקרבות אל השי"ת.

תפילה במקום קרבנות

בזה נבין את אשר אמרו חז"ל כי התפילה היא במקום קרבנות (זהר שמות כ:), ולכאורה יש הבדל מהותי בין הקרבן לתפילה, בקרבן מקריבים ונותנים לפני הקב"ה ואילו בתפילה להיפך באים ומבקשים מהקב"ה, אמנם באמת התפילה היא מקבילה להקרבת הקרבן כיון שיש לשניהם אותו יעוד ומטרה. הקרבן הוא מבטא שהאדם מוכן למסור את עצמו ואת נפשו לה' (עי' רמב"ן ויקרא א, ט בכוונת הקרבן), ע"י הקרבת הקרבן הוא מבטא את השייכות שלו אל הקב"ה, בעצם היה צריך להקריב את עצמו לפניו, ובמקום זה הוא מביא חלק מממונו ומקריבו להקב"ה, וכדברי המהר"ל (שם) "ואף אם אין מוסר נפשו אליו רק ממון שלו שמקריב אליו קרבן מכ"מ גם זה נקרא שמוסר עצמו אל השי"ת, כאשר מקריב אליו ממון שלו", ע"י נתינת חלק מרכושו לה' מראה האדם שהוא ורכושו שייכים לה', בזה הוא מבטא "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" (דה"א כט, יד). וכפי שמבאר הרמח"ל (דעת תבונות סי' קס עמו' קעה) את ענין קרבן התמיד שמביאים את כל חלקי הבריאה 'דומם' - מלח, צומח' - נסכים, יחי' - בהמה, 'מדבר' - הכהן המקריב, וכלשונו "וכלוכם מתקבצים תחת צל אדוניהם", מעמידים את כל הבריאה תחת צל הקב"ה, דהיינו מקריבים את כל הבריאה אל שרשה. כך הוא גם ענין התפילה, מחזירים את כל הבריאה אל שורשה, ע"י שאנחנו מבררים לעצמנו את הידיעה וההכרה שכל אשר יש לנו אנו תלויים אך ורק בהקב"ה - "כי ממך הכל ומידך נתנו לך", א"כ היעוד של הקרבן והתפילה היא מטרה אחת, התקרבות אל הקב"ה והתבטלות לפניו.

למעשה הנוכה

תפילה במקום קרבן - השפעת היראה

הרגשה נוספת טמונה בהשוואה בין התפלה לקרבן, שהרי הקרבן תוכנו כאמור התקרבות להשי"ת. נתאר לעצמנו את ההתקרבות העצומה שהיה ע"י הקרבת הקרבן, על עצם השהיה בירושלים נאמר "למען תלמוד ליראה את ה'" (דברים יד, בג), וכש"כ הנכנס לביהמ"ק, אחרי הכנה של שבוע ימים להטהר מכל טומאה, ונכנס לבית המקדש ורואה כהנים בעבודתם כמה יראה היה משפיע עליו כמש"כ התוס' (ב"ב דף כא.), ואח"כ מגיש את קרבנו ועומד עליו בשעת הקרבתו לפני ה', ודאי שהרגיש שהוא עומד לפני ה' ומתקרב אליו, כמש"כ הרמב"ן (ויקרא א, ט) שענין הקרבן מלשון קירוב, שיחשוב כאילו דמו וחלבו [היינו כל מאויו] נשרפים ומתבטלים לפני רצון ה'. כך צריכה להיות גם ההרגשה בתפילה, התבטלות מפניו ע"י שבו אנו תולים את כל צרכינו, וכן התקרבות ע"י העמידה לפניו.

העיקר זה התפילה

אתה יודע מי נולד מהריון ההוא, שאבי שיכנע את האבא לא לעשות הפלה זה היה אתה:

סיפר הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א (מרח עמ' שנח)

רבנו (הרב עובדיה יוסף זצ"ל) היה מראשי הלוחמים כנגד חוק ההפלות, ואף יזם הכנס של מאות רבנים בישיבת פורת יוסף, וערך שם תפילה ואמירת הסליחות.

אחד מהדברים שהפעיל רבנו היה לפרוס אנשים שידברו עם כל חבר כנסת ולהשפיע עליו שיפעל כנגד החוק הזה שהוא בגדר לא תרצח. עלי הטיל לדבר עם מר שמואל תמיר שהיה אז שר המשפטים, מכיון שהיה לי בזמנו קשרים מסויימים עמו.

מתוך פחד נורא מהשליחות חשבתו שכדאי שאדבר עם רבי רפאל לוי בןו של רבי אריה רבם של אנשי חירות, ואולי ביחד יהיה לנו קצת השפעה עליו. הצעתי לר' רפאל לוי, ואמר נו אם צריך אני ילך והפגישה היתה אמורה להיות בעוד שלושה ימים.

מרוב תחושת האחריות הלכתי גם לכותל המערבי להתפלל שלא אכשל בשליחותי.

כשהגיע היום נסעתי עם ר' רפאל למשכן הכנסת, ונכנסנו לשר המשפטים שמואל תמיר, כשהתחילו לדבר אמר לר' רפאל תשמע סיפור ששמעתי מאבא שלי, שבאו אליו זוג שהאשה היתה בהריון והבעל רצה שתעשה הפלה, האשה גם לא רצתה את ההריון אבל אמרה לעשות הפלה זה אני לא מסכימה. הזוג הנייל סיפר ר' רפאל היו אנשים מתורבתים, והחליטו ביניהם מה שרבי אריה לוי יגיד זה מה שיעשו.

רבי אריה ישב והסביר להם גודל מעלת הבאת ילד לעולם כמה שהדבר יקל אחרי גיל זקנה.

השתכנעו הזוג הנ"ל ואמרו לרבי אריה לוי בסדר קיבלנו את הפסק שלך.

למעשה הנוכה

המשיך ר' רפאל לזיין ואמר לשמואל תמיר, אתה יודע מי נולד מהריון ההוא, שאבי שיכנע את האבא לא לעשות הפלה זה היה אתה.

השמיט שמואל תמיר ראשו לאחור, מרוב הפתעה.

אמר לו ר' רפאל אל תחשוב שזה סיפורים בעלמא אמא שלך היה עדיין תרים לה טלפון עכשיו ותשאל אותה אם שיקרתי משהו.

הרים שמואל תמיר טלפון לאמא שלו והעמיד את הטלפון בקול שגם אנחנו נשמע ואמר אמא נמצא לידי עכשיו בנו של ר' אריה לזיין, ומספר לי שאבא רצה להפיל אותי זה נכון או לא.

התחילה לומר שמוליקייל שלי אל תכעס על אבא הוא לא רצה לעשות את זה בכוונה המצב היה קשה אבא למד רפואה ולא היה לו זמן לחשוב על כיוון של ילדים.

אמר לה שמואל תמיר אמל'ע אני ידבר אתך אח"כ, שלום שלום.

בגמר הטלפון נעמד שמואל תמיר ואמר לנו רבנים יקרים מרגע זה התהפכתי אני נלחם כנגד ההפלות וכך היה שהוא הוסיף פרטים בחוק כדי להכביד על נושא ההפלות.

כשיצאתי אמרתי לר' רפאל אני מודה לך על שבאת אני לא יכולתי לבד לפעול מה שפעלת אבל דבר אחד אני לא מבין הרי אתה ידעת את הסיפור מקודם, ולמה לא סיפרת לי היית מונע ממני לחץ כמה ימים.

אמר רבי רפאל ר' מיכל מה אתה חושב שהסיפור שלי שיכנע, התפילות שעשינו שלושה ימים, זה נתן את כת ההצלחה, אם הייתי מספר לך לא היית מתפלל.

ולפי"ז מובן שבמה שהאדם עשוי יותר להרגיש כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, שזה אם הצליח לנצח אלף בני אדם למרות שבדרך הטבע אין לו שום סיכוי לנצחם מ"מ במה שהאדם פועל זה יותר משכנע אותו שכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

ולכן מובן למה קבעו בתפילה להזכיר ולהודות על המלחמה ששם צריך לחזק את ההרגשה שהכל מה' ולא כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

משא"כ במציאה שהאדם לא עשה שום דבר מעצמו יש פחות את החשש שיגיע לכוחי ועוצם ידי.

משא"כ נס פח השמן אין צורך בזה כיון שפשוט שזה מה' יתברך

והסיבה שלא עושים זכר למלחמה.

מפני שזכר עושים רק לדבר שהוא וודאי נס, ורק צריך להודות על זה. אבל במלחמה קודם צריך להגדיר ולחזק את ההרגשה שזה נס. ורק אח"כ להודות וזה מה שעושים בתפילה מבהירים את גודל הנס ורק אח"כ מודים על זה לה'.

משא"כ בפח השמן שברור שהיה נס לכן עושים זכר לנס.

למעשה הנוכה

הרב אליהו לופיאן (הו"ד בספר נטעי אליהו ח"ד עמ' יז) "מאי הנוכה כשנכנסו יונים בהיכל טמאו כל השמנים ולא מצאו רק פח שמן טהור חתום בחותמו של כה"ג שהיה בו להדליק יום אחד ודלק שמונה ימים" (שבת כא)

וקשה הרי בחנוכה היה מלחמה עצומה שהיו בה נסים גדולים ונמסרו רבים ביד מעטים גבורים ביד חלשים, וא"ב בזה צריך לעשות זכר לנס ולמה עושים זכר לנס של פח השמן שדלק שמונה ימים, והרי זה נס קטן וביחוד בבית המקדש שהיו רגילים בכך שהרי כל יום היו יוצקים בנר המערבי שמן כשאר הנרות ודלק יותר מכולם, וכן נס זה מצינו שהיו גם לאנשים פרטיים בזמן הנביאים, אצל אליהו כתוב שמצא אשה מקוששת עצים וביקש ממנה מים ולא היה לה לתת לו רק קצת שמן ובירך אותה ולא נגמר השמן, גם במעשה של אלישע עם אשת הנביא עובדיה מצאנו ברכה שלא יגמר השמן, ואם כלפי יחידים מצאנו את הנס מה הגדולה שבשביל כל כלל ישראל יעשה כזה נס.

אלא תשובה לדבר הוא שמצאנו שבבית שני הייתה ירידה במצב הרוחני של עם ישראל שבזמן שמעון הצדיק שהיה כהן גדול 40 שנה לא כבה נר המערבי ולשון הזהורית של שעיר המשתלח נהפך לבן וזה היה מוכיח שעם ישראל חזר בתשובה שלימה כי בלי תשובה אמיתית היה נשאר אדום, ואחרי תקופתו המצב הרוחני ירד עד שכמעט כל הכהנים הגדולים לא היו ראויים ומתו בקודש הקדשים, נמצא שביהמ"ק הראה והוכיח על המצב הרוחני של עמ"י.

והנה בגמ' בקידושין (מ); כ' שהקב"ה הן את העולם לפי רובו אם הוא זכאי או חייב, ובזמן שמשלו היוונים בכלל ישראל משכו עליהם הרבה יהודים והיהודים לפעמים היו הרבה יותר גרועים מהיוונים ורצו אז המתיוונים להקריב חזיר במזבח, וכמו ברוסיה בזמן המהפכה שהיו יהודים שהיו רשעים יותר מהגויים. וכן בזמן החשמונאים שהקב"ה נתן כוח ליוונים לטמא את ביהמ"ק היה זה סימן שרוב העולם היה במצב של טומאה. ולהחזיר את הקדושה יותר קשה מאשר למנוע את הטומאה, רק כשמלכות בית חשמונאי נלחמו בגבורה ובמסי"נ ממש בשביל להציל את טהרת ביהמ"ק, הקב"ה כשהוא מסתכל על רוב ומיעוט מודד זה לא רק בכמות אלא גם באיכות והיה במסי"נ שלהם כח עצום של קדושה שגבר על כל הטומאה, ולכן נצחו, ומה היה סימן לדבר שניצחונם היה בגלל כח הטהרה החזק שלהם, זהו נס פח השמן שהקב"ה הראה להם שקצת שמן טהור הספיק לכל הימים כך גם קצת קדושה באיכות גדולה יכולה להשלים את החסר, ולכן הזכר שקבעו לכל הדורות זה על נס פח השמן לומר כי מעט הזך הוא רב.

ודוגמא לדבר מצינו אצל יוסף שבזכות רוב הקדושה שהיה בו ניצל מטומאת מצרים והתורה מפרטת את כל המעשה שהיה שם כדי ללמד אותנו לימוד זה שקצת קדושה באיכות גדולה מנצחת את כל הטומאה.

למעשה הנוכה

על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

על המלחמות

הודאה על הנסיונות שהביאו את הגדלות

צריך עיון מה ההודאה על המלחמות? והנה דוד המלך אמר בתהלים (ק"ח) 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', כי אין צריך להודות כל כך על הטוב, כי הקב"ה טוב ומטיב, ויש לפניו נחת רוח אם יש אדם הראוי לקבל טובתו.

אך על הרוב אין אדם ראוי לקבל טובה עד שיתייסר ביסורים תחילה, וכמו שהיה צריך להיות גלות מצרים קודם קבלת התורה וירושת ארץ ישראל, וצרות יון טרם שזכו למלוכה וממשלה בבית שני, וכן גלות הרע והמר, הוא היסורים שקודם לטובות הנבואות המעותדים לבוא במהרה בימינו אמן.

והקב"ה כביכול מצטער בצרות ישראל והן הן גבורותיו שסובל כדי להטיבם באחריתם, ואם כן עיקר השבח והודאה על כי עניתני, אבל על הטובה אין צריך הודאה כל כך, והכא נמי אנו מודים על המלחמות, שגרמו לבסוף את הניסים. (חת"ס דרשות לחנוכה דף סו ע"ב).

ועי' מה שהארכנו בזה בלמעשה על פרשת וזאת הברכה ובלמעשה פרשת לך לך. ועוד צריך להבין. א. מה היא ההודאה לה' על זה שנתן לנו מלחמה עם היוונים? ב. היה יותר מתאים להודות "ועל הניצחונות"?

תירץ על כך הרב מפוניבז' זצ"ל: להנה עיקר מלחמת היוונים לא הייתה מלחמה גשמית, אלא בעיקר הייתה נגד הרוחניות, ומלחמה זו אנו נלחמים עד היום, ולכן אנחנו לא יכולים לומר "ועל הניצחונות". עיקר ההודאה אנו מודים לקב"ה "ועל המלחמות", שלמרות שלא ניצחנו, ועד היום עדיין אנו נמצאים בשדה הקרב במלחמה על הרוחניות, וממשיכים להילחם כל אחד בניסיונותיו שלו, ולא חלילה מתייאשים. האדמו"ר ה"אמרי אמת" תירץ, ללמדנו שבמלחמה על רוחניות עושים יום טוב על עצם ה"מלחמה", ולא על הניצחון המגיע מן השמים.

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול השמונאי ובניו

בימי מתתיהו בן יוחנן כה"ג. לכאן מה ראו להזכיר כאן את יוחנן כה"ג שלבסוף נעשה צדוקי כמו"ש ברכות כ"ט א' ו"ל להראות לנו שנתקיים מש"כ בתורה לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, ועוד דאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' שבשכר שהי' יוחנן כה"ג, כהן גדול כל ימיו, אע"פ שבסוף אבד שכרו, אין הקב"ה מקפח מה שעשה כל ימיו, וזכה ובנו מתתיהו עשה נס חנוכה. (מרוך הגר"ח ק"ש שליט"א)

למעשה הנוכה

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין וצ"ל, היה מדייק דיוק נפלא ממילים אלו הפותחות את "על הנסים". לא כתוב שמתתיהו ובניו ניצחו במלחמה, כי הם לא ניצחו. מתתיהו ובניו לא תרמו שום דבר לניצחון מבחינה צבאית, הקב"ה - ורק הקב"ה גזר שעם ישראל ינצחו במלחמה, היונים היו רבים ביותר, כמבואר בתרגום שיר השירים (ד' - ד'), שצבא יון מנה מיליוני חיילים. והחיילים הללו היו עזים ומלומדי מלחמה. החשמונאים לעומת זאת, היו קומץ של אנשים, שעסקו בתורה, ולחלוטין לא באימוני מלחמה. לא גבורתם ולא כוחם הושיעו אותם, אלא רק השי"ת.

וכל זה למה, משום שיצאו להילחם במסירות נפש, משום שמסרו נפשם על התורה. ולכן מתייחס הניצחון אליהם, וזה הדגש במילים: "בימי מתתיהו בן יוחנן..." ארע נס הניצחון הגדול. בימיו, אבל לא ע"י כוחו וגבורתו.

מה ראו חז"ל להאריך ולהזכיר יחוסו

צ"ב מה טעם הוזכר יחוסו של מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, ואילו בנוסח על הנסים בפורים אומרים רק בימי מרדכי ואסתר וכו', ולא מוזכר יחוסו של מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. וכן צ"ב למה הוזכר תוארו שהיה כה"ג, בעוד שבימי הפורים כתוב בימי מרדכי ואסתר לא כתוב תוארו שמרדכי היה ראש הסנהדרין.

אלא מפני שהיונים באו לחלוק על היחודיות של עמ"י ויחודיותם נובעת מיחוסם. וכמו שאמרו בילקוט שמעוני (רמז תרפד) בשעה שקבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקדוש ברוך הוא, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם, שנאמר (תהלים צו, ד) "הבו לה' משפחות עמים" כשם שבני מביאין "ויתילדו על משפחתם", לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצות (ויקרא כז, לד) "אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" ואחר כך "וידבר ה' במדבר סיני שאו את ראש כל עדת בני ישראל", שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן. (שיר השירים ד, יב) "גן נעול אחותי כלה" וגו' "אחת היא יונתי תמתי". שמעו האומות אף הן התחילו מקלסין להן (שם ו, י) "ראוה בנות ויאשרוה" וגו'. לא עשו אלא כשבאו לשטים (להלן כה, א) "ויחל העם לזנות", שמעו האומות אותה העטרה שהיה בידן כבר היא נטולה מהם, אותה השבח שהיו משבחין הרי בטל, שוין הן לנו, כשבאו לידי נפילה זקפן המקום, שנאמר (תהלים צד, יח) "אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדיני", נגף המקום את כל מי שנתקלקל והעמידן על טהרתן, שנאמר "ויהי אחרי המגפה וגו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל".

והיונים אמרו להם באו תהיו ככל הגויים בית ישראל וכנגדם היה יוחנן כה"ג שידע מעלותיו ומעלת אבותיו והיה נכבד וכדברי רבינו יונה ז"ל בפתח ספרו "שערי העבודה" (נדפס לראשונה מכתב יד בשנת תשכ"ז לפ"ק) וז"ל: "הפתח הראשון הוא, שידע האדם העובד ערך עצמו, ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו, וגדולתם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא יתברך. וישתדל ויתחזק תמיד להעמיד עצמו במעלה ההיא ולהתנהג בה תמיד, בכל יום ויום יוסיף אומץ לקנות מעלות ומדות אשר יתקרב בהם לבוראו וידבק אליו. ואם היה ראשיתו מצער, אחריתו

למעשה הנוכה

ישגא מאוד. ויעשה אשר לא יבשו אבותיו מדרכיו וממעשיו כפי כוחו והשגת ידו. ויצא לו מזה כי כאשר יתאוו תאווה ויעלה בלבבו גאווה לעשות דבר שאינו הגון, יבוש מעצמו ויבוש מאותיו, וישיב לנפשו ויאמר אדם גדול וחשוב כמוני היום שיש בי כמה מעלות טובות רמות ונשאות, ושאיני בן גדולים בן מלכי קדם, איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים ולאבותי כל הימים.

גודל האסון של מי שלא יודע ערך עצמו

ואם חלילה וחס לא יכיר מעלת ומעלת אבותיו, נקל יהיה בעיניו ללכת בדרכיו הפריצים להגלות נגלות כאחד הנבלים למלאות תאוותו בחיקו. כאשר אמר המשל, כל מי שאינו מתבייש מנפשו אין לנפשו ערך בעיניו, על כן האישי העובד ישתדל תמיד להשיג ערכו וערך הצדיקים והחסידים, ומעלתם חשיבותם וחבתם לפני השם יתברך ודבקתם, ויבין וישכיל וידע כי ויכל להשיג מעלתם וחשיבותם, כאשר יעבוד כמותם כל ימי חייו ועתותיו ושעותיו ורגעיו כפי כוחו והשגתו. כמו שנאמר כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו, כי האל יתברך אינו מבקש מבני אדם כי אם לפי כחם כאשר יתבאר בע"ה וגם האבות ז"ל לא עבדוהו כי אם לפי כחם והשגתם, עכ"ל.

וזה הסיבה שעמ"י קיבלו את התורה כי מי שלא יודע מעלתו ומעלת אבותיו לא יכול לקבל את התורה.

למה הוזכר תוארו

צ"ב למה הוזכר תוארו שהיה כה"ג בעוד שבימי הפורים כתוב בימי מרדכי ואסתר לא כתוב תוארו שמרדכי היה ראש הסנהדרין.

אלא נראה לבאר שקינאתם היתה כמבואר ברמב"ם ב'אגרת תימן' [עליה אמר ר' אלהן, אם נאמר שכל כתבי הרמב"ם הם קודש, אזי אגרת תימן ואגרת קידוש ה' הן בבחינת קדש קדשים] אומר הרמב"ם: 'ומפני שייחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו, והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללותו ובמשפטיו, שנאמר (דברים ד ח) 'ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו'', קינאונו הגויים כולם על דתנו קנאה גדולה' ע"כ יו"ן שהיו בה חכמים גדולים והכירו באותה מעלה, קינאו במעלת ישראל. ובפרט בכהונה גדולה שזה הסמל ליחודיות של עמ"י.

והסיבה לקינאתם בעמ"י הפ פרצו סרצות בהיכל שהיונים פרצו פרצות בהיכל וכמו ששינו במסכת מדות (פרק ב' משנה ג') 'לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם, שפרצום מלכי יוון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות'. והטעם מדוע הוצרך הסורג, כתב התויו"ט (שם) וז"ל אבל מה שנראה לי בזה הבנין של הסורג, הוא מה שכתבתי כבר בס"ד בספר צורת הבית סי' נ"ב, שהוא לתת מקום והבדל בין העובדי כוכבים הנכנסין להתפלל בבית ה' ובין ישראל, כאותה ששינו בפ"ק דכלים (משנה ח) החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסין לשם וכו' ובין כך ובין כך לדעת משנתנו שהיא העדות הנאמנה, לא היו עובדי כוכבים רשאים ליכנס בחיל, ולפיכך נעשה הסורג ובמהדרות שבספר הנזכר

למעשה הנוכה

הוספתי תת טוב טעם, שבשביל כן היונים פרצו בו פרצות, הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יותר פנימי, ולכך כשחזרו ישראל וזכו לגודרם, תיקנו על כל גדר השתחוויה לה: כי טוב עכ"ל.

וכן כתב הגר"א ז"ל (מדות שם): פירוש לפי שעד שם היה מותר לעובד כוכבים ליכנס, ומשם ואילך אסור לעובד כוכבים ליכנס ולפיכך פרצו שם' עכ"ל.

מבואר דעיקר כוונת היונים בפרצות הפרצות, להסיר המחיצה שבין ישראל לעכו"ם, וכן כתב הרמ"ע מפאנו ז"ל בתשובה (סימן צ"ח) וז"ל: 'זאפשר שמטעם זה פרצו מלכי יון י"ג פרצות בסורג כנגד שבטי ישראל שהיו מבדילים עצמם מהם' עכ"ל והאר"ך בענין זה המהר"ל (דרוש נר מצוה) דבאו היוונים לבטל מעלתם האלקית של כלל ישראל במה שיש להם תורה ומצוות אלקיים, והמכוון בפרצות שפרצו מלכי יון בסורג, שאין מחיצה והבדל בין ישראל לעכו"ם ח"ו, ואין לישראל מעלה נבדלת וקדושה, וכולם כאחד שוין. ויתרוצצו הבנים בקירבה ותלך לדרוש את ה" מפרש רש"י: רבותינו פירשוהו לשון ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, וכשעוברת על פתח עבודת כוכבים עשו מפרכס לצאת.

למה נחה דעתה של רבקה על שנאמר לה שני גוים בבטןך

ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאומים ממעיך יפרדו...

השאלה מיתמרת ועולה מאליה: איזה פתרון קיבלה רבקה? הרי עדיין צערה בקירבה שהבנים מתרוצצים זה לתורה וזה לעבודה זרה. ומדוע רבקה אמנו באה על סיפוקה מתשובה זו?...

התשובה פשוטה, הרעים ר' שלום בחריפותו היא לא ידעה שיש לה שני בנים. היא חשבה שבקירבה עובר אחד ויחיד, ועל כך תקפוה רגשי עגמת נפש גדולים: איזה ילד יהיה לי שמתרוצץ לכל הכיוונים יום לכאן ויום לשם, יום לידיעות אחרונות ויום לבתי מדרשות, יום לשיבה ויום לכדור - יהיה לי ילד - מזרחניק!... על זה הרגיע אותה שם בן נח שני גוים בבטןך יש לך שניים, אחד חילוני ואחד חרדי, החילוני רץ לבתי העבודה זרה, והחרדי לבתי מדרשות, וכשמעיה את הפתרון מיד נרגעה - הוא לא מזרחניק!... (ברחוב אמרו בשמו בסגנון אחר: שני גוים בבטןך - עדיף שני גוים ממזרחניק אחד...) (קול חוצב עמ' 331)

ישראל העובד עכו"ם

רבי משה שניפלד ז"ל, במכתב נוקב משנת תשכ"א כתב את הדברים הבאים: זכיתי לשהות לעיתים קרובות בצל קורתו של רבה"ק החזו"א, וממנו קבלתי את ההשקפה כי המזרחי מסוכן יותר מאשר המפא"י, והחינוך המזרחי מסוכן יותר מהחינוך החילוני...

כאשר החזו"א עבר ליד בנינו של בית ספר המזרחי בב"ב, אמר: משתוממים כיצד זה יתכן שבשנים קדמוניות עבד כלל ישראל לעכו"ם, הנה לפנינו דוגמה לכלל ישראל העובד עכו"ם, שחינוך המזרחי שמו. רבינו החזו"א קרא את האיש שהכשיר את החינוך הממלכתי דתי בשם עמלקי, יען כי קרר את האמבטי הרתחת לפני האחרים... (מעשה איש ח"ב עמ' רטו).

למעשה הנוכה

ויש להוסיף מש"כ הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א בספרו עולם התורה (ב עמ' מג) בחורף של שנת תרנ"ב גזרה מלכות רוסיה שיש לקבוע בישיבת וולאז'ין שעתיים לימודי חול בכל יום, לגזירה זו נתלווה איום שאם תסרב הנהלת הישיבה למלא פקודה זו תיסגר הישיבה, ראש הישיבה הגאון הנצי"ב זצ"ל לא רצה לקבל על עצמו את האחריות להחלטה גורלית זו, לפיכך כינס את גדולי הדור לאסיפה מיוחדת כדי לדון בדבר. רוב המשתתפים צידדו לבחור את הרע במיעוטו, ולהנהיג לימודי חול ולמנוע את סגירת הישיבה, אבל לא כן היתה דעת הגאון רבי יוסף דב הלוי סאלאוויצ'יק זצ"ל, כשדמעות זולגות מעיניו קם והודיע ברבים את החלטתו ע"פ דעת תורה, כי אמנם מחויבים להחזיק אנו במעוז התורה להעמיד תלמידים ולמסור את התורה לדורות הבאים, אבל אך ורק על פי הדרך שהתנו לו אבותינו מאורי הדורות, עתה משגזרו עלינו דרכים ואופנים חדשים, אין האחריות מוטלת עלינו, לפיכך יבוא התורה ויעשה את שלו, ואנו את נפשנו הצלנו, וכך הוחלט על סגירת הישיבה בשנת תרנ"ב.

כאשר החפץ חיים היה מספר את סיפור המעשה: היה מוסיף לזה מוסר השכל, שאפשר ללמוד ממה שאירע כתוצאה מסגירת הישיבה, וכך אמר, בוא וראה עד היכן הגיעה דעת תורה של גאוני הדור שעבר, אילו הסכימו אז להנהיג לימודי חול בישיבת וולאז'ין, היתה ח"ו התורה משתכחת, כי הלא כך דרכו של יצה"ר פותח בשתי שעות ביום בלימודי חול, עד אשר משאיר לבסוף רק שתי שעות ביום ללימודי קודש, אבל כיון שהחליטו לעמוד כעמוד ברזל, ולא להתפשר כלל, אז מצאה לה התורה נתיבים ושבילים במקומות אחרים, נפתחו ישיבות מערי ליטא ופולין בלא לימודי חול, וישיבות אלו לבסוף מבצרי התורה בדורנו, כי כך דרך המעיין אם אתה סותמו מכאן הוא פורץ לו דרך במקום אחר, ומימינו מפכים דרך שם.

הגר"ח ברלין זצ"ל בנו של הנצי"ב זצ"ל העלה על הכתב דברים נוראים בענין זה, [בזכרון דברים ערב הסתלקתו מן העולם ומסרו להגר"ר אריה לוי זצ"ל], לזכרון מה שהזהירני וציווה עלי מר אבא הגאון זצלה"ה הכ"מ קודם פטירתו, ע"ד שמסר נפשו על ענין ישיבה דוואלאז'ין, שלא להכניס לתוכה שום לימוד חול, ולסיבה זו נסגרה הישיבה, ומזה נחלה בחליו אשר לא עמד ממנה, וצוה לי באזהרה, שלא להסכים לענין בשום אופן בלא שום הוראת היתר בעולם, ואמר שהקב"ה רמז כל זה בתורה, שאמר 'להבדיל בין הקודש ובין החול' היינו שכל עניני חול המתערבים בקודש בלי הבדל, לא די שאין עניני חול מקבלים קדושה, אלא אף זו שעניני לימודי קודש מתקלקלים מהם, על כן לא ירע לך בני מה שהענין הזה גרם לי לצאת מן העולם ולהסגיר את הישיבה, כי כדאי הוא הענין הגדול הזה למסור נפשו עליו. כל זה דיבר אלי ביום ג' כ"ו מנחם אב תרנ"ג בוורשא". עכ"ל.

ויש לשים לב שלפי התאריך היה מעשה זה יומיים קודם פטירתו של הנצי"ב לב"ע

למועשה הנוכה

למה לא נעשה נס להרן שמסר נפשו כאברהם והפיל עצמו לקידוש ה' לכבשן האש

וימות הרן על פני תרה אביו. בחיי אביו, ומדרש אגדה (ב"ר לח, יג), יש אומרים שעל ידי אביו מת, שקבל תרה על אברם בנו לפני נמרוד, על שכתת את צלמיו והשליכם לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו, אם אברם נוצח, אני משלו, ואם נמרוד נוצח, אני משלו, וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה, אמר להם הרן משל אברם אני, השליכוהו לכבשן האש ונשרף, רש"י (בראשית יא, כח)

וביתר הרחבה מבואר במדרש (בר"ר לח ג) 'וימת הרן על פני תרה אביו (בראשית יא, כח), רבי היא בר בריה דרב אדא דיפו, תרה עובד צלמים היה, חד זמן נפיק לאתר, הושיב לאברהם מוכר תחתיו. הוה אתי בר אינש בעי דיזבן, והוה אמר לה בר כמה שנין את, והוה אמר ליה בר חמשיין או שתין, והוה אמר ליה וי ליה להווא גברא דהוה בר שתין ובעי למסגד לבר יומי, והוה מתביש והולך לו. חד זמן אתא חד אתתא טעינא בידה חדא פינג' דסלת, אמרה ליה הא לך קרב קדמיהון, קם נסיב בוקלסא בידיה, ותבריון לכלהון

פסיליא, ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון. כיון דאתא אבוה אמר ליה מאן עביד להון כדין, אמר ליה מה נכפור מינך אתת חדא אתתא טעינא לה חדא פינג' דסולת, ואמרת לי הא לך קריב קדמיהון, קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי, ודין אמר אנא איכול קדמאי, קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותבריון. אמר ליה מה אתה מפלה בי, וידעין אינון. אמר ליה ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר. נסביה ומסריה לנמרוד. אמר ליה נסגוד לנורא, אמר ליה אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא. אמר ליה נמרוד נסגוד למיא, אמר ליה אם כן נסגוד לעננא דטעין מיא. אמר ליה נסגוד לעננא. אמר ליה אם כן נסגוד לרוחא דמבדר עננא. אמר ליה נסגוד לרוחא. אמר ליה ונסגוד לבר אינשא דסביל רוחא. אמר ליה מלין את משתעי, אני איני משתחוה אלא לאור, הרי אני משליכך בתוכי, ויבוא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו. הוה תמן הרן קאים פלוג, אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא. כיון שירד אברהם לכבשן האש ונצל, אמרין ליה דמאן את, אמר להון מן אברהם אנא, נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיין, ויצא ומת על פני תרה אביו, הדא הוא דכתיב: וימת הרן על פני תרה וגו'.

וצ"ב למה לא הצילו ה' הרי הוא מסר נפש בשביל ה'

ה' מחפש אדם שתמיד יהיה עימו

אלא ה' מחפש מישהו שתמיד יהיה עימו לא רק כשרואה שה' עושה ניסים לאברהם ומצילו מכבשן האש, כי אז בזמן הסתר פנים הוא ייפול, ולכן הרן שלפני שראה שאברהם ניצל הוא לא האמין מה יהיה מחר שיתנסה עשרה ניסיונות כמו אברהם הוא מיד יחזור לרעה כי הוא לא מאמין באמת רק בזמן שרואה נס וכשלא יהיה נס או הסתר פנים הוא יחזור לסורו

למעשה הנוכה

וכן רואים בערב רב שבאו ועלו עם עם ישראל ממצרים כי עמ"י הצליחו ולכן מיד כשיכלו והיה בלבול וראו מיטתו של משה בשמים ובא שש ומשה לא הגיע הם הטאו כי הם עבדי ה' רק בזמן שרואים את השגחתו ולא בזמן של הסתר פנים, ועוד אין לנו שום מושג עד כמה גדול כוחו של היצר הרע והאדם יכול לראות נס גלוי כמו שעשה אליהו הנביא בהר הכרמל שבמשך כל היום ניסו נביאי הבעל להוריד גשמים ואין קול ואין עונה ואין קשב. ואילו אליהו הנביא מילא תעלה של בית סאתיים מים, וירדה אש מהשמים וליחכה את הכל, אמר הרב בצלאל זולטי זצ"ל שלמרות שזה נס גלוי שבפשטות אי אפשר להכחישו, ומימלא מוכח שה' הוא האלוקים, אליהו הנביא הוצרך להתפלל לנס, שיסיח את דעתם שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה, כי בלא"ה המושכל ראשון שהיו אומרים מעשה כשפים הוא זה, והנס שהסיח דעתם, ולא אמרו שווה בעוצמתו לנס שירדה אש מהשמים ושרפה את המים, ולא נענה אליהו רק בשעת המנחה.

לכאורה צריך ביאור, למה כל הטורח של הציבור שצריך הקב"ה להביא עליהם בצורת ג' שנים, ואליהו הנביא יזמן אותם להר הכרמל וכו' עד שזיעקו "ה' הוא האלוהים"? מדוע אי אפשר להזמין את כולם להר הכרמל ותרד אש מהשמים ואז יזעקו "ה' הוא האלהים"?

עונה על כך מרן המשגיח הגאון ר' יהודה לייב חסמן זצוק"ל:

אם עם ישראל סתם כך היה הולך להר הכרמל, אכן המעמד היה מרשים, אבל בסופו של דבר אף לא אחד היה חוזר בתשובה.

רק אחר שלוש שנים שהגוף סובל, הגוף נשבר, אז השכל מסכים למה שהפה אומר "ה' הוא האלהים". וגם לאחר כל זה צריך עדין לתפילה שענני ה' ענני ה' ענני שתירד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה. וכן ראינו אצל אברהם אבינו שהושלך לכבשן האש וניצל, מיד הם אמרו שהרן אחיו עשה לו כשפים והצילו, ולמרות שאח"כ הרן נשרף והוכח שאי"ז מעשה כשפים כמבואר בתרגום יונתן, הינו מצפים שכולם יגידו ה' הוא האלוקים! ה' הוא האלוקים שעכשיו שהרן לא הציל את עצמו רואים שאי"ז מעשה כשפים. אלא רואים עד כמה גדול כוחו של היצר הרע כמו שכתב המס"י (סוף פ"ב) 'שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכוחו להינצל אלמלי הקדוש ברוך הוא עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהילים לז, לב- לג) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו וגו'. אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו, וניצל מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקדוש ברוך הוא לא יפקח עליו. כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו. והוא כעניין מה שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה (ברכות לג, א) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. והוא מה שאמרו (אבות א, יד) אם אין אני לי מי לי עכ"ל. וכן אמרו חז"ל (שבת לא) על הפסוק "זה דרכם כסל למו" (תהילים מ"ט), יודעים רשעים שדרכם למיתה אלא שחלב להם כסלם שמא תאמר שכחה היא מהן ת"ל ואחריהם בפייהם ירצו סלה. ואעפ"כ אינן חוזרים.

למעשה הנוכה

ולפי"ז מובן למה הערב רב חטאו שמעולם לא התכוונו לעבוד את ה' רק שהיה נוח להם אז הם באו וראינו שיש כח באדם לראות נס גלוי ולהתכחש לו ולכן לא השפיע עליהם כל הניסים, המצרים הגרועים לא שמו לב כלל לציווי ה' שמי שישאיר את סוסיו ימותו לו הסוסים כי אמרו זה מקרה מה שבדיוק קרו המכות, מעשה כשפים וכיו"ב, אבל לי זה לא יקרה אבל הירא את דבר ה' הסכים לשמוע ולהכניס אבל אי"ז יראת שמים אלא ביזנס שעכשיו שטוב לי לשמוע לה', אבל מיד לאחר שעמ"י נעצרו בעל צפון, ופרעה חשב שסגר עליהם המדבר, ואפשר לנצחם הם באו עם הסוסים להילחם עם ישראל, לכן אומר רשב"י הטוב שבמצרים הרוג כי עכשיו משתלם לו להיות טוב אבל ברגע שישתלם לו לעשות אחרת הוא יעשה אחרת. בדיוק כמו הנחש שגם נחש שנראה טוב ברגע של היסח הדעת הוא נושך.

הוספה. סנהדרין צג. אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוהי כזה ואתם משתחווים לצלם ומבואר שלמרות הכל אומות העולם לא חזרו בתשובה אלא באו בטענה לעמ"י כאילו אליו זה לא מדבר רק לכם זה דרכם כסל למו

עוד תירוצים כתב העין יוסף שאין עושה הקב"ה נס אלא למי שמוסר עצמו שלא על מנת שיעשו לו נס כדאיתא בחזית פסוק ואת קומתך

והמתנות כהונה כתב שמעצמו היה לו לידע שאין בע"ז ממש ולא היה צריך לחכות עד שיעשה נס לאברהם אבינו

סכנת הפוסח על שני הסעיפים

ועוד יש לבאר עפ"י מש"כ המקדש הלוי (עמ' מה) וימת הרן על פני פרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים (י"א, כ"ח)

ופרש"י: "על פני תרח אביו - בחיי אביו. ומ"א י"א שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת אוצר החכמאות צלמו, והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו: אם אברם נוצח - אני משלו, ואם נמרוד נוצח - אני משלו. וכשניצל אברם - אמרו לו להרן: משל מי אתה? אמר להם הרן: משל אברם אני!, השליכוהו לכבשן האש ונשרף".

הנה רש"י מספר על פי המדרש את סיפורו של הרן, אשר היה פוסח על שני הסעיפים בהמתינו לראות מי יגבר: אברהם המייצג את האמונה הטהורה - או נמרוד אשר הרים את נס הכפירה, וסופו היה רע ומר.

למעשה הנוכה

ומעתה, יכולים אנו להבין את דברי הפסוק בספר יהושע (כ"ד, ב): "ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלקי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלקים אחרים", פסוק אותו הביא בעל ה'הגדה של פסח' בתארו את הרקע שקדם לראשית צמיחתו של עם ישראל. שכן לכאורה כל המעיין מתפלא, מדוע נשמט שמו של הרן - בנו השלישי של תרח ? מדוע הוזכרו רק אברהם ונחור ?

אכן על פי האמור יתבאר היטב, כי את אברהם - בודאי מן הראוי להזכיר באשר הוא אשר מזרעו קם בית ישראל, והוא אשר בירר בעולם את האמונה בק-ל אחד. את נחור - לא היתה לאיש בעיה להזכיר, שכן עובדי אלילים - היו ויהיו תמיד, וכל מי שעניינים לו בראשו - מבחין מיד בכסילותם. אולם את הון - מעדיף הפסוק להשמיט, מאחר ושיטתו של הרן היתה המסוכנת מכולן!

שיטה מעוותת זו, של המתנה מן הצד תוך פסיחה על שני הסעיפים עד שיתברר מי המנצח-הינה מסוכנת ביותר, ועלולה ללכוד ברשתה אנשים תמימים. לפיכך,

מוטב שלא להזכיר כלל את הרן - בכדי שלא תזכר שיטתו, ועדיפה ההתעלמות המוחלטת מקיומו! כי לאמיתו של דבר, אותם אשר התנהגותם אינה אחידה, אלא מלאה בסתירות פנימיות - הם המסוכנים והגרועים ביותר, וכפי שמצינו שהזהיר ינאי המלך את אשתו לפני פטירתו ואמר לה (סוטה דף כ"ב, ע"ב): "אל תתיראי מן הפרושין - ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהן כמעשה זמרי - ומבקשים שכר כפנחס".

הרי לנו, כי הסכנה הגדולה ביותר - הינה מצידה של הצביעות, מצד הנסיון לפסוח על שני הסעיפים, וכפי שיכולים אנו למצוא גם בדרונו אנשים אשר רוממות התורה והמצוות בפיהם - אף שבפועל הנהגתם אינה שונה במאומה מאנשי הרחוב הפרוצים בכל חטא, רח"ל... עכ"ד המקדש הלוי ולפי"ז מובן למה ה' לא הצילו כי הוא היה פוסח על שני הסעיפים

כשעמדה מלכות יון הרשעה

למה בהגדה של פסח לא מוזכר פרעה הרשע ורק אצלינו נוספו לו תוארים אלא ביאר הגר"ש ברעוודה בספרו להודות ולהלל (עמ' לד) כי אנחנו האומה היחידה היודעת כי מלכות יון היתה רשעה. כי היוונים חכמים גדולים ומחוכמים היו. וכאילו אמרו לעצמם, טפשים היו נבוכדנצר והמון נבוכדנצר בא והחריב ושרף את הבית הגדול בית המקדש, בנין מפואר ומפורסם בעולם, וע"כ הוא מכונה בפי הבריות - ראש למחריבים. המן גזר השמדת אנשים נשים וטף חפויי פשע, ויצא שמו כאכזר גדול בפי הבריות. אמרו היוונים, אנו נעשה בחכמה ובערמה. נשאיר את בית המקדש קיים, רק נטמא אותו מבפנים ונכניס בו את שקוצינו. ונגיד בעולם ששפרנו ושפצנו את בית המקדש, ולא נחשב כמחריבים. ובנוגע לכלל ישראל, לא נגזור להשמיד את גופם אלא נשאירם בחיים. ורק נטמא את נפשם בחכמת יונית, ונגזור על תורה

למעשה הנוכה

ומצוות באמת לא שהם מתנגדים ומפריעים לטבע. ואף אם נעניש או נמית לעוברים על חוקותנו (כגון המקיימים ברית מילה והשומרים את השבת והמסרבים לשלוח את בניהם לבתי ספרנו), לא נחשב כאכזרים אלא כמאירים לעולם בחכמת הטבע.

וכבר דרשו הז"ל (בראשית רבה פ' ט"ז) חדקל, זו מלכות יון שהיו גזירותי חדין וקלין. פי' כמו רופא מומחה שיכול להכניס מחט לגוף האדם מבלי שירגיש כאב, כך היו גזירותי של מלכות יון המחוכמים. ולכן מפורסמת מלכות יון עד היום הזה בפי אומות העולם כמלכות טובה ונבונה. ורק אנו עם מקבלי התורה זוכים להבין את האמת, שמלכות יון היתה רשעה. ודי להבין.

על עמך ישראל

מה הדגש על עמך ישראל

צ"ב מה הדגש על עמך ישראל?

אלא ביאר הרב דב יפה זצ"ל בספרו דברי מוסר (עמ' יג): 'כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך' - ראשית אנו עם ה'. 'ישראל' - אנו קרויים ישראל - כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל', אנו שולטים על עצמינו. הפילוסופים הגדולים של יון אמנם דברו גבוהה גבוהה, אבל לשלוט על עצמם לא יכלו כפי שמספרים על החכם המלומד 'אריסטו' שפעם נתפס במעשה מגונה, שאלוהו וכי זה מתאים לאריסטו - הרי אתה עצמך דיברת תמיד נגד מעשה זה. אמר להם עכשיו אני לא אריסטו...

עם ישראל לעומת זאת קרוי עשרים וארבע שעות - ישראל. שרים בעצמם מתגברים על עצמם.

למה לא אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על היהודים

צ"ב למה לא אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על היהודים כמו שבפורים אומרים שהמן ביקש להשמיד את כל היהודים.

אלא נראה לבאר עפ"י מה שראיתי בשם הרב דב יפה (בקונטרס דברי מוסר על חנוכה) שמהות השם ישראל מראה על שליטה מוחלטת בכל המצבים שנתאר לעצמנו את יעקב במצב של וירא יעקב וייצר לו מאוד ומתכנן את הדורון, מלחמה, ותפילה ועובר את הנהר בדרך לעשו ובמצב כזה הוא חוזר בשביל פכים קטנים ששכח דהינו שליטה מוחלטת בכל המצבים (ולכן בדיוק אז שרו של עשו בא להילחם עימו שבדיוק ההפך מזה זה עשו שזה אי שליטה בכל המצבים) ושיניחו נתן לו את השם ישראל שמורה על שליטה בכל המצבים וכמו שכתוב בפסוק כי שרית עם אנשים ועם אלוקים ותוכל (בראשית לב כט). ובזה יון התקנאו וביקשו לעקור. שידוע שפעם אחת פגשו את אריסטו מחכמי יון בקלונו ושאלו אותו איך זה מתאים לחכמה הגדולה שלך אמר להם עכשיו אני לא אריסטו דהיינו שחסרה לו השליטה בעצמו בכל המצבים

למעשה הנוכה

למה לא כתוב כשעמד עליהם כמו בפורים

"כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל". יש לדייק בדנוסח על הניסים של פורים איתא "כשעמד עליהם המן הרשע כר' להשמיד" וכו' ולא אמר כשעמד על עמך ישראל, ואילו בנוסח על הניסים לחנוכה מודגש "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל".

אלא ביאר הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל (משרא"ב עמ' שכא) עפ"י דברי הלבוש (סי' תרע) דבפורים הגזירה היתה על הגופים ולכן כתוב שעמד עליהם המן הרשע, על הגופים, משא"כ בחנוכה שהמלחמות והגזירות היו על עקירת הדת וביטול ההבדלה שבין ישראל לעמים, וכמו שכתב הגר"א על הא דתנן במידות (פ"ב משנה ג') לפניו ממנו סורג גבוה י" טפחים ושלוש עשרה פרצות היו שם שפרצו מלכי יון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלוש עשרה השתחויות. וביאר הגר"א לפי שעד הסורג היה מותר לעכו"ם להכנס ומשם ואילך אסור לעכו"ם להכנס לפיכך פרצו שם לבטל המחיצה בין ישראל לעמים, ולכן ההדגשה היא "על עמך ישראל" (ד"ז עוררני הרב רפאל אדלר שליט"א). עכ"ד.

ועוד נראה לי לבאר ששם רק המן לבד הוא זה שעמד עליהם משא"כ אז עמד עליהם כל המלכות ויותר חידוש שמלכות גזרת על עמ"י וכמו שמבואר באיכה (ה ח) 'עבדים משלו בנו פורק אין מידם' וצ"ב מה הסמיכות עבדים משלו בנו פורק אין מידם, שמשמע שרק בגלל שעבדים משלו בנו לכן אין פורק מידם. אלא מבאר רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול (איכה ה ח) בשם מהר"ש אלגאזי זצ"ל עפ"י מה שאמרו חז"ל היו צריה ראש - כל המצר לישראל נעשה ראש. והטעם כי האדם בחירי, ולכך נעשה המצר לישראל מלך, וכתוב לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו, ולא יעשה כלה בכח הבחירה שבידו. ולזה אמר עבדים משלו בנו ולא מלכים אשר לבם ביד ה' ואינם עושים כפי רצונם ובחירתם אלא הם עבדים, ויש להם הבחירה על כן פורק אין מידם.

ולזה הדגיש אצלינו שזה מיד ה' שזה מלכות יון הרשעה ובא בגלל שהם התרשלו בעבודה שלכן נגזר עליהם וכמבואר בב"ח (ס' תרע) ולכן החידוש נגזר עליהם שמלכות תענישם שאין זה עונש גמור כי הם ביד ה' משא"כ בזמן שזה עצה של איש יחיד, כמו של המן, יותר קשה להצילם.

על הנסים שהם "נשיקה" של הארת פנים

ויש להוסיף בזה מש"כ בילקוט יוסף לקח וישב "וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט" (לז, כה)

"והלא אין דרכם של ישמעאלים להיות טוענין אלא עורות ועטרן אלא בא וראה מה זימן הקב"ה לאותו צדיק באותה שעה, שקים מלאים בשמים שהרוח מנשבת בהם מפני ריחם של ערביים". (ילקוט שמעוני בראשית, רמז קמב)

למעשה הנוכה

לכאורה אין הדברים מובנים, אומר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו "שיחות מוסר - שערי חיים", וכי זה היה חסר ליוסף בשעה הקשה ההיא?! בשעה שכן הזקונים של יעקב אבינו, שלמד ממנו את כל התורה ששנה בבית שם ועבר, נופל מאיגרא רמא זו לברא עמיקתא - להיות נמכר לעבד למצרים הסגורה ומסוגרת אשר אין עבד יכול לברוח משם, או איכפת לו מה טיב הריח של הסחורה הנישאת על גב הגמל? וכי ריח של בשמים באותה שעה מרה יוכל להועיל לו במשהו? הלא הוא היה בוודאי שקוע באותה עת בהרהורים נוגים על העתיד המר הצפוי לו במצרים, איזו קורת רוח יכולים להסב לו נכאת וצרי ולוט?!

אולם כשנעמיק בדבר נראה, שבשורה גדולה נישאה על כנפי הבשמים האלה! כי בשעת חושך ואפילה זו, כאשר כל עולמו חרב עליו, היה עלול יוסף ליפול לזרועות היאוש ח"ו, שכן במצבו האומלל היה נראה, לכאורה, שהקב"ה נטשו והעלים עיניו ממנו לגמרי. באים הבשמים ומשגרים לו רמז משמים, שאין פני הדברים כך - הי עמו והוא נתון בכל רגע תחת השגחתו יתברך. אי לואת אל לו לאבד את בטחונו בהי יתברך. הקב"ה מזמן לו ריח טוב שלא דרך הטבע, כדי להורות לו שאינו "אבוד" ו"נשכח", אלא אדרבה, הקב"ה נמצא עמו בצרה ויורד עמו מצרימה. כמו שנאמר ליעקב (בראשית מו): "אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה".

ריח הבשמים הוא, אם כן, קרן אורה הבוקע בתוך החושך שבו היה נתון. על ידו נפתח ליוסף פתח תקוה לחזור ולהתרומם משפל מצבו, כמו שאמר יונה הנביא ויונה ב): "ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך [העלמת עין ממני, אך אוסיף להביט אל היכל קדשך". מפרש רש"י: "ראיתי שקיימתני כל אלו הימים, ידעתי כי אוסיף להביט אל היכל קדשך".

נמצינו למדים שתכלית נס זה שנעשה ליוסף, לא היתה כדי למנוע ממנו ריח רע גרידא, אלא כדי להאיר פנים אליו כדי שידע ויתחזק בידיעה שאף במצב זה הוא אינו נעזב ח"ו, אלא הי' עמו ואוהבו ומזמן לו ריח של בשמים. מזה ילמד ויסיק שכל היסורים הבאים עליו, מתוך אהבת הי' הם באים. ידיעה זו מתגלה דווקא מנס שנראה מיותר ואינו אלא כפינוק בעלמא, שכן באופן זה מאותתים לאדם רמזי אהבה וחמלה. רמזים מעין אלה מהווים "נשיקה" מהקב"ה, הבאה להראות גילוי חיבה.

עניין "הנשיקה" יובן על פי משל: למשפחה אחת היה יהלום יקר ערך, שעבר בירושה מדור לדור. יום אחד אבד היהלום וכל בני המשפחה הצטערו מאד על כך, וטרחו בכל כוחם לחפשו. אחרי יגיעה וחיפושים בלתי נלאים נמצא היהלום על ידי אחד הילדים. עמד אביו ונשקו על מצחו. שמחת המשפחה כולה היתה רבה מאד, ובכללם שמח גם הילד מוצא האבידה. אפשר לומר שאמנם הילד היה שותף לשמחה הכללית, אך הוא זכה גם לשמחה פרטית - שמחת הנשיקה שקיבל מאביו.

למעשה הנוכה

פרשת וישב נקראת בדרך כלל בשבת שלפני חנוכה, ונאים הם הדברים שלמדנו כאן כדי להאיר עניין העומד במרכזה של עבודת היום בחנוכה. הגמרא (שבת כא:) אומרת: "מאי חנוכה [על איזה נס קבעוה! - רש"י]". ועיי' שם בהמשך דברי הגמרא ששמה את הדגש רק על נס פך השמן, ואת נצחון החשמונאים היא מזכירה מבלי לציין שהיה נס. ויש להתבונן בדבר, הרי באותו זמן עמדה כנסת ישראל בסכנת כליון ח"ו, שכן מגמת היוונים היתה ילהשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". הנס הגדול שנעשה אז הוא לכאורה נס ההצלה, שנמסרו "גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים". אם כן, הדעת נותנת לכאורה שעיקר הקביעות של חנוכה יהיה על נס ההצלה שהיה נס לדורות, ולא על נס פך השמן שתכליתו היתה הדלקת המנורה בטהרה בבית המקדש.

על פי מהלך הדברים בעניין יוסף שנתבאר כאן, יובן היטב גם עניינו המיוחד של נס השמן. אמנם התועלת שהופקה ממנו היא קטנה לאין ערוך מהתועלת שהביא נס הניצחון. אולם דווקא משום כך מהווה נס השמן "נשיקה", המבטאת את האהבה המיוחדת של הקב"ה לעמו. אהבת אב לבניו ניכרת בעיקר בסיפוק הצרכים שאינם הכרחיים - צרכים שאינם בבחינת "מוותרות", ניתנים גם לבן שאינו הולך בדרך אבותיו ואינו רצוי לפני האב. לא כן באשר לבן שהוא מחמד עיני האב, הוא יקבל את כל מבוקשו, כולל "מוותרות".

נס ההצלה היה הכרחי כדי לקיים את ההבטחה של "כי לא תישכח מפני זרעו",

אך בזה עדיין אין ניכרת האהבה המיוחדת שאוהב ה' את עם ישראל. רק נס פך השמן שהיה בבחינת "מוותרות", היה הארת פנים מיוחדת שזכו לה החשמונאים, שהערו את נפשם להילחם על קידוש שמו יתברך. לכן ההודאה וההלל נתקנו על הנס שהראה את אהבת ה' אותנו. ובכל דור ודור אנו ניזכרים על ידי העלאת הנרות באותה חיבה יתירה שהראה ה' לעמו. ועל כך אנו מודים ומהללים במשך שמונה ימים, ובוה מתחזק הקשר בינינו לבין אבינו שבשמים. הלב מתמלא באהבה, וה"נשיקה" הזאת הינה אור המנצנץ בתוך חשכת הגלות, ומזכיר לנו את השגחת ה' עלינו ואת חמלתו ואת "אהבת עולם אהבתנו".

משמים מסייעים ביד האדם לעמוד בנסיבות

"וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט" (לז, כה)

"למה פירסם הכתוב את משאם? להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזוק מריח רע". (רש"י)

מקשים העולם: וכי הריח הנודף ממשא הגמלים הטריד את יוסף הצדיק בשעה שחרב עליו עולמו, וממעמד של בן זקונים ליעקב אבינו ע"ה הוא מובל מצרימה כעבד! מהו, איפוא, "מתן שכרן של צדיקים" בכך שנזדמנו לו בשמים! הגר"א דיסקין שליט"א מביא בספרו "נחל אליהו" את תירוצו של הגר"מ פוגרמנסקי

למעשה הנוכה

זצ"ל, המקדים ואומר שיש שני סוגי סכינים המבטרים את גופו של אדם - סכין של מנתח וסכין של רוצח. סכין המנתח פועל במגמה של רחמים והצלחה, לעומת זאת סכיניו של רוצח מביעי אכזריות ומוות. כיצד אפשר להבחין בין הסכינים השונים? אם הסכין חלוד וישן הרי הוא של רוצח, ואם הוא נקי וסטרילי הוא סכיניו של מנתח. ולענייננו: אמנם יוסף בוודאי לא נזקק כלל לעצם הריח, מה שהיה חסר לו באותה שעה היתה הארת פניו של הקב"ה להראות לו שהוא יתברך עמו בצרה. והארה זו נגלתה לו, על ידי ריח הבשמים! עד כאן דברי הגרמ"פ.

יש בדברים אלו יסוד גדול בהשקפה, כפי שיתבאר להלן. הגמי (ברכות ז): אומרת: "מזמור לדוד בברחו בפני אבשלום בנו (תהלים ג), מזמור לדוד? קינה לדוד מיבעי ליה, א"ר שמעון בן אבישלום משל וכו'. אף דוד, כיון שאמר לו הקב"ה (שמואל ב, יב) הנני מקים אליך רעה מביתך, היה עצב, אמר שמא עבד או ממזר הוא דלא חיים עלי, כיון שחזא דאבשלום הוא, שמת. משום הכי אמר מזמור", שואל הגר"י אייבשיץ זצ"ל ב"יערות דבש" (דרוש יא), לשמחה מה זו עושה, הרי אם הבן מתאכזר על אביו אין בזה כל רווח, שכן סוף סוף הוא מתאכזר כמו עבד? והוא מתרץ שישנן שתי הנהגות שונות של פורענות, האחת היא עונש שבו מפקירים את האדם ומשאירים אותו ללא השגחה, זהו העונש הגדול ביותר, והוא נקרא עונש של הסתר פנים. ההנהגה השנייה היא, עונש בהשגחה, שכל מכה ומכה שלוקים בה, הכל בא בהשגחה. דוגמא לדבר: יש אדם שנענש על ידי המלך לקבל מאה מלקות, ויש מי שנענש להיכלא בכלוב עם כלבים. בעוד שבעונש המלקות נקצב מראש כמה ילקה, בעונש השני קיצבת הנשיכות אינה ידועה מראש, כי האיש נמסר ביד הכלבים.

אומר ה"יערות דבש", כיצד יוכל אדם לדעת, כאשר פוקדת אותו ענישה משמים, אם היא מהסוג העונש של הסתר פנים? כאשר העונש בא במהלך טבעי, יש מקום לחשוש שהאדם הופקר למצב של הסתר פנים, אבל אם הוא רואה שנענש באופן לא טבעי, הוא יכול להירגע כי זהו סימן שהוא מושגח. לפי זה מובן שכאשר דוד חשב שהרעה תבוא אליו מצד עבדו, הוא חשש, משום שמרידת עבד באדונו, הינה דבר טבעי. אולם משראה שבנו רודף אחריו, הבין שהוא נתון תחת ההשגחה, כי זהו עונש לא טבעי, ועל זה אמר מזמור. [גם המלבי"ם אומר את היסוד הזה בעניין עצירת הגשמים בימי אליהו הנביא, עיין שם]. יש לציין שהדברים מפורשים בפרשת וילך (דברים לא): "וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם, והיה לאכול, ומצאוהו רעות רבות וצרות. ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי..." -- מבואר כאן שכאשר יש הסתר פנים, נוצר מצב של "והיה לאכול...", וממילא - "מצאוהו רעות רבות וצרות". עיין שם במלבי"ם.

לפי זה יש לומר שיוסף היה זקוק עד מאוד להיווכח שאינו נמצא במהלך של הסתר פנים, והיה חשוב לו לקבל רמז שאינו מופקר אלא מושגר. ובאמת לא היה לו שום צורך בבשמים לכשעצמם, ובכל זאת הם היו עבורו כמים קרים על נפש עייפה, והעצימו בו את התחושה של "גם כי אלך בגיא צלמות, לא אירא רע כי אתה

למעשה הנוכה

עמדי". היתה זו הארת פנים משמים, לומר לו: אנחנו אתך! במקומות רבים מצינו שדוד המלך ע"ה מתחנן (תהלים לא) "האירה פניך על עבדך", וכן (שם פא) "האר פניך ונושעה", וכהנה רבות.

עלינו לדעת שלכל אדם ואדם יש הזדמנויות שונות שבהן הוא זוכה ל"יחיד" כזה, ויש לפקוח עיניים כדי להבחין בו. לדוגמא, ניקח את אשר אירע לר' עקיבא ולאשתו, שחיו בעוני נורא אחרי שאביה הדירה מנכסו. חז"ל מספרים (גדרים נ.) שהם היו ישנים על קש, ושערות אשת ר' עקיבא היו מתמלאות בקש, והיה צריך ללקטו מתוך שיערה. לילה אחד בא אליהם אליהו הנביא בדמות עני, ואמר להם שאשתו כורעת ללדת, והוא מבקש מעט קש כדי שתשכב עליו. אמר ר' עקיבא לאשתו: ראי, יש עניים גדולים מאתנו!

לכאורה יש להתפלא, אם כבר זכו לגילוי אליהו, מדוע לא הביא להם סכום כסף כדי לסייע בידם? מדוע הסתפק אליהו רק בעידוד, על ידי בקשת הקש? ונראה לומר, שהרי ר' עקיבא היה שורש תורה שבעל פה [עיין סנהדרין (דף פו.)]: סתם מתניתין ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר' שמעון, וכולהו אליבא דר' עקיבא], והוא נועד להיות מוסר התורה לדורות שאחריו. אילו היו נותנים לו כסף, ייתכן מאוד שלא היה זוכה להגיע ליעודו הגדול, כי תורה לומדים מתוך הדחק. אילו היה לומד מתוך עשירות הייתה כל התורה נראית אחרת, כי לא תיתכן מסירת התורה מתוך עשירות! לכן, אילו ניתן לו כסף, היה זה לרעתו. אבל משמים ראו שנסיון העוני היה קשה, ולכן נשלח אליהו להראות להם שיש עניים גדולים יותר, וצרת רבים חצי נחמה. היה זה "חיוך", היתה זו הארת פנים, כדי לתת להם כח להתגבר על נסיון העוני ולהמשיך בדרך זו.

מכל זה עלינו ללמוד לימוד חשוב ביותר. הרי לכל אדם יש נסיונות על כל צעד ושעל, והנסיונות קצובים ומדודים בכמותם ובגדלם, בכל זאת יש ביד האדם אפשרות לעזור לעצמו להקל עליו את העמידה בהם. יש לפקוח עיניים ולגלות את איתותי הסיוע משמים, כי לכל אחד יש "גילוי אליהו שלו". לדוגמא: אדם פותח ספר באקראי, ומוצא שם דבר חכמה שבדיוק מתאים לו, ויכול לסייע לו להתמודד עם קושי מסויים הפוקד אותו באותם ימים, או שהוא שומע דרשה או סיפור מסויים, המאירים לו את ה"אפילה" שהוא שרוי בה. ולפעמים הוא שומע על צרות הפוקדות את בני אדם, ואז הוא אומר לעצמו: לפי זה עלי לרקוד ברחובות מרוב שמחה.

כל האיתותים האלה הם "גילוי אליהו" הפרטי הפוקדים חדשים לבקרים בני אדם המתמודדים עם קשיים. הנה יוסף קיבל בשמים ור' עקיבא ואשתו נתבקשו לתת קש – כל זה להראות להם שהי עמהם. האיתותים האלה נשלחים אל כולם, אלא שיש

צורך להתאזר בתבונה ובהשקפה נכונה ולגלות אותם! מה היה קורה אילו היה ר' עקיבא נוהג כפי שרבים אחרים היו בוודאי עושים, וטורק את הדלת בפני מבקש הקש באמרו לו: מבין כל הגברים שבעיירה, לא מצאת

למעשה הנוכה

ממי לבקש קש אלא ממני? אילו היה ר' עקיבא עושה כך, ייתכן שהיה מתקשה להתמודד עם נסיון העוני, ומי יודע מה היו התוצאות.

הג"ר דן סגל שליט"א מספר שאשת הג"ר שמריהו גריינמן זצ"ל, דיברה עם דודה, מרן החזון איש זצ"ל, על קבלת יסורים, ושמעה מפיו יסוד גדול וחשוב מאד: כמה יסורים יהיו לכל אדם ואדם, היא גזירה משמים. אבל איך לקבל את היסורים, כבר תלוי בבחירה של כל אחד ואחד. בדברינו כאן למדנו, שלצורך הבחירה הנכונה לקבל באופן הראוי, שולחים לכל אחד את "גילוי אליהו" שלו.

נמצא מעתה שעד עצם היום הזה מתבשם כלל ישראל מהבשמים שנודמנו ליוסף הצדיק. ריחם הטוב נישא בחלל ומוסיף כח לבני כל הדורות להצדיק עליהם את הדין ולעמוד בנסיון. עכ"ד הילקוט לקח טוב.

ויש להוסיף מש"כ בלמעשה (פרשת האזינו) הם קנאוני בלא א-ל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם (דברים לב, כא).

צ"ב מה הקללה שאני יקניאם בלא עם?

אלא ביאר הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל בספרו מרא"ב (האזינו) שיש לפרש דיש רעה יתירה כשהמלחמה במי שאין לו עם ואין לו שם, שמי שיש לו עם וממילא יש לו מחויבויות בדרכי המלחמה מחמת העם שלו אך מי שאין לו עם שנלחם בעם אין המלחמה שוה, וגם להיפך כשהמלחמה כנגד עם הרי יתכן להשיג העם הנלחם ולהכריתו שהוא דבר ידוע מושא"כ כשאין הלוחם ידוע יקשה ביותר להכריתו, וכמו שרואים היום במלחמות המנוהלות ע"י מחתרות וארגונים שמנהלים מלחמה הרבה מעבר לכחם אם היו עם ומדינה מוגדרים. (דבר זה אמרו רבינו בזמן המלחמה בלבנון קיין התשס"ו).

ועוד תירץ דכידוע יש לכל אומה שר של מעלה ועיקר המלחמה היא בשרי מעלה ומזה משתלשלת המלחמה למטה, וממילא נוחה יותר היא המלחמה כנגד עם שהמלחמה נגד שר המיוחד לאותו עם אבל אם המלחמה במי שאינו עם אין כאן מלחמה בשר מיוחד אלא מלחמה כוללת. עכ"ד.

והחת"ס תירץ וז"ל 'הם קנאוני בלא אל ואני אקניאם בלא עם י"ל דמרמו דאיתא במדרש קראתי למהבי המה רמוני ואמר במדרש איכה שישאל שהיו יודעים בהשבעות המלאכים ובהשבעות השרים בטחו שישביעו שרים של אש ומים אבל הקב"ה שנה להמלאכים ממשלתם עיי"ש ואמרינן נמי בפ' ערכי פסחים סגולה להברית הרע יתחיל בלא ויסיים בלא ובאל ויסיים באל עיי"ש ברש"י ותוס' אי הוא תפלה או אל ארך אפים ולפירש"י פסחים קי"א הם פסוקים מפ' בלעם והנה כל הסגולות אלו לא היו יכולין להועיל לסלק חיל כשדיים שעליהם נאמר הן זה העם לא הי' ולא הי' עם בפ"ע ותלויים באחרים והיינו דקאמר הם קנאוני בלא א"ל שיעשו סגולות ואני אקניאם בלא עם ועי"ז לא יועילי עכ"ל

למעשה הנוכה

הלימוד מזה למעשה. שאין עצה ואין תבונה נגד ה' ואם האדם עושה עבירות וחושב שייכול להינצל כי יודע שמות הקודש וכו' או שאר חשבונות ה' מראה לו שהוא לא ינצל.

לשכחם תורתך

מה הדגש המיוחד על תורתך

אלא ביאר הגר"ש ברעוודה בספרו להודות ולהלל (עמ' לד) היוונים ברוב חכמתם הבינו שאין דתנו דומה לדתות שאר אומות העולם אשר הם בנויות בעיקר על מעשים, לעשות ולא לעשות. כי אף על פי שיש לנו כמה מאות מצות מעשיות, אמנם עיקר רוח חיינו הוא עצם לימוד תורתנו הקדושה, ובה נהגה יומם ולילה. על כן גזרו במיוחד להשכיח ח"ו עצם לימוד וידיעת תורתנו הקדושה מבני עמנו. עכ"ד. וכמו שמבואר במשנה (אבות פרק ג - משנה י) שכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת.

מהו להשכיחם תורתך והרי כלל לא נתנו ללמוד

סיפר הגר"ר צבי כהן: 'שאלתי את הגאון רבי חיים קניבסקי אנו אומרים בחנוכה בעל הניסים' 'להשכיחם תורתך', מה הפשט הרי היוונים לא נתנו בכלל ללמוד?!'

ונראה לומר שהיוונים רצו שילמדו מתוך טירוף הדעת וזה נקרא להשכיח כי מה שלומדים אז לא זוכרים עכ"ד. וכמו שאחד מקניני תורה הוא בישוב, ויש מפרשים שישוב מלשון ישוב הדעת.

ולהעבירם מחקי רצונך

למה כתוב מחוקי רצונך לא מחוקיך

אלא רצו שיקימו וישמחו שאנוסים.

וכמוסופר, (והגדת, בראשית, עמוד פח) יהודי חכר פונדק מן הפריץ, במאה רובלים לשנה, קנה חביות יין שרף, כוסות וקנקנים, השקיע הון רב, וככלות השנה לא היו בידו דמי החכירה. עלה לטירת הפריץ והצטדק: שנה ראשונה, וההוצאות מרבות, אינו מתכחש לחובו, בשנה הבאה ושלם כפלים. הבין הפריץ, והסכים.

במהלך השנה חלה אחד מילדיו והוציא הון רב על רופאים ותרופות, ובתום השנה לא היו בידו לשלם לפריץ, עלה לטירת הפריץ והתנצל: מה יכול היה לעשות, בשנה הבאה ישלם עבור שלש השנים.

ניחא, אמר הפריץ, אבל תזכור, בשנה הבאה אין עוד תירוצים, אם לא תביא את הסכום במלואו תושלך לבור הפלא שבחצר, שם תשב עד שבני משפחתך יקושו את הכסף עד הפרוטה האחרונה.

מוסכם וצודק! בתום השנה עלה שוב בידיים ריקות, נו מושקה, היכן הכסף?

הוציא מחיקו בקבוק יין ישן נושן, והציבו על השולחן, אמר: אדוני הפריץ, בראש ובראשונה הבאתי

תשורה, בקבוק יין מיוחד, נצצו עיני הפריץ מחג ושתה, באמת יין טוב, אמר. והכסף היכן?

אדוני הפריץ... שוב לא הבאת ?! פניו סמקו מכעס, הלא הזוהרתך.

למעשה הנוכה

אדוני הפריץ הרשני להציע, הלא אין זה מעשי שאוכל לשלם בשנה אחת שלש מאות רובלים, הון עתק, אם הפריץ מסכים, נפרוש את החוב, מאה וחמשים רובלים לשנה, החל מהשנה הבאה ולמשך שש שנים, בכך אוכל לעמוד...

היין עירפל את מחשבתו של הפריץ. מסוכם, אמר, ומוזג יין לשתי כוסות: הבה נשתה לחיים ונחוג את ההסכם, והושיט לו את הכוס.

חורו פני החוכר: יין נסך, ולמען הדיוק "סתם יינם, אסור מדרבנן. נו, דחק בו הפריץ: שתה! אסור לנו... הפריץ העמיד כוסו בנקישה, נתזים הכתימו את המפה, פרצופו סמק שבעתים ועיניו נלטשו: אסור? למה? כי לגימה מקרבת, ואנחנו כלומר.. ואתם העם הנבחר, אתה בחרתנו, הא"?! כדי למחול על החוב אני טוב, ולשתות איתי לא, ובכן אם אינך שותה - הב את הכסף ובשלמותו, ואם לאו לבור הכלא ומיד! אדוני הפריץ, לא אני חוקקתי גזרה זו, רבותינו גזרוה, ואנו מחושבים לצייט לך. ואם בגינה אלך לכלא, מה בידי לעשות!?

ככה?! התעניין הפריץ, ואם אזרוק את משפחתך מן הפונדק ותישארו בחוסר כל? החוכר משך בכתפיו ואמר הלכה פסוקה היא, יש לאדם למסור כל רכושו כדי שלא לעבור על אסור מדברי חכמים! ואם אהרוג אותך על חוצפתך, על סירובך לשתות עמי, מי יתבע דמך מידי? אי הכי, במקום פיקוח נפש מותר לעבור על אסור זה. אין הוא אחד מג' עברות החמורות שבתורה. אם כך, קרא הפריץ ושלף חרבו, שתה מיד!

אל נא באפק, מיד אשתה ברצונך, מהר החוכר לומר, אבל למה המתנת זמן כה רב, יכול היית לאים מיד! לחיים, לחיים, איזה יין משובח...

למה כתוב מחוקי רצונך ולא כתב ממצותיך

צ"ב למה כתוב מחוקי רצונך ולא כתב ממצותיך?

אלא ביאר הגר"ש ברעוודה בספרו להודות ולהלל (עמ' לה) שבמשלי (י"ט כ') כתיב, שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך. ופירש הגר"א ז"ל כי נפש האדם תגעל ותקוץ בב' דברים, א' לעשות דבר שדעתו מורהו להיפוך, והב' מה שקשה לגופו. וז"ש שמע עצה אף שאין דעתך כן מ"מ תשמע עצה לעשותה. וקבל מוסר, מה שתתייסר בו עבור כסלתך תקבל זה בשמחה וטוב לב. כי מזה תחכם באחריתך. ע"כ. ולפי משכ"ל בשם הגר"א, שאריסטו היווני היה מכוון למרוד בד' יתברך ועל כן הכחיש בלמעלה מהטבע וכו' ויסד שיטה של שכל אנושי ולא זולתו (כמ"ש הרמב"ן ז"ל), הרי כל מורד במלכות שמים מסרב לשעבד את שכלו האנושי לשכל אלוקי, וגם מסרב לשעבד את רצונו ותאוות גופו לרצון השי"ת. ועל כן באו היוונים הרשעים לעקור ח"ו תרתי. א' חוקי, ב' רצונך. חקי, פירוש מילתא דלית בה טעמא כפי שכל אנושי. רצונך, פירוש מה שאנו כופין את יצרנו לרסן את תאוותינו לעשות רצונו ית"ש.

למעשה הנוכה

ועוד פירש מחוקי רצונך. הנה במודים דרבנן אנו מתפללים – לשמור חוקיך ולעשות רצונך כו'. וידוע בכמה מקומות בתורה שלשון שמירה מתיחסת למצות ל"ת, ולשון עשיי מתיחסת למ"ע. ולפי"ז יש לנו עוד פירוש לחוקי רצונך. חוקי – מצות ל"ת. רצונך – מצות עשה. עכ"ד.

ועוד אפשר לבאר שהיונים רצו שעמ"י יהיו נבל ברשות התורה ויבעלו להגמון כי הם אנוסים ואין לכם חלק

באלוקי ישראל דהינו שאתם עושים לצאת ידי חובה אבל כשצריך ויש זמן תעסקו בתרבות וכיו"ב

כי היכן זה כתוב שאסור אבל מי שאוהב עושה מה שצריך ולא מה שכתוב

וכנגד זה ה' העניש כי מבואר בדברי הרוקח (פירוש לסידור התפילה את קמא) שהיונים חשבו שה' לא

יכול עליהן שהרי נשבע שלא יביא מבול יותר

זה מה שה' עשה להם שהוא רצה להורגם וחיפש איך להורגם כמו שהם חיפשו איך שלא לעשות את רצון

הבורא.

ואתה ברחמיך הרבים

למה היו זקוקים לרחמים רבים

למה צריך כאן רחמים רבים, הרי כיון שקמו שנים עשר איש נגד שמונים אלף במסירות נפש, לכאורה ע"פ דין מגיע להם עזרה מן השמים, ולמה הם צריכים לרחמים.

אלא התשובה היא שכיון שנתרשלו מהעבודה לא שנה ולא שנתיים, נתרחקו מהקב"ה ונתקרבו ליונים הטמאים, א"כ לא מגיע לנו כלום ע"פ דין, וכל ההתקוממות במסירות נפש של החשמונאים שימשה רק כלי לעורר רחמי שמים ולבטל את מידת הדין, כי בדין לא היתה לנו תקומה לרגע אחד ולכן אנחנו מודים לך על כל זה (ר"ש ברעוודה בשיחה עמ' 54)

וכתב הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל בפירוש עין יוסף הגדפס בסידור אוצר התפילות כתב לפרש מה שאומרים ב"על הנסים" הלשון "ואתה ברחמיך הרבים", דהיינו אע"פ שלא הקדימו תפילה לצרה, [וכן מציינו מחיה מתים ברחמים, ויש לפרש כיון שאין מתפללין על מת שיחיה].

ותמוה דגם בפורים אומרים ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וכו', אף שהיה שם תפילה.

ובעיקר השינוי בין הנוכה לפורים שנים הפורים היה ע"י תפילה עמוד הגה"ק ר"א ווסרמן זצ"ל בקובץ מאמרים (מאמר אומר אני מעשי למלך), ותמצית דבריו, דהנה חלוקים האמצעים שהשתמשו אבותינו להלחם בגזירת המן, מהאמצעים שהשתמשו בגזירת אנטיוכוס, דבפורים מציינו שצמנו והתפללו שלושה ימים, אבל לא עלתה על דעתם להלחם בזרוע נגד המן, ומשא"כ בחנוכה דאף שודאי התענו והתפללו לה; לא הסתפקו בזה וחרפו נפשם למות ולהלחם כנגד היונים, ומאי שנא, ועיי"ש שביאר דרך בגזירה על הגופים סגי בתפילה, דזו מטרת

למעשה הנוכה

הקב"ה לעוררם לתשובה, משא"כ בחנוכה שהגזירה היא ברוחניות, גזירה זו מעשה שטן היא ואין מטרתה לעורר לתשובה בלבד, אלא נצרך דוקא מסירות נפש, שימסרו ישראל עצמן לההרג, ובכך יחלש כוחו של השטן [וע"ש שהביא כן מהחפץ חיים לגבי גזירות היבסקים].

והנה מזה שנקט בפשיטות דודאי התענו והתפללן גם בגזירת יון, באמת מצאנו כן ברש"י בתהלים (תהילים פ, ה) עה"פ עד מתי עשנת בתפילת עמך, ופרש"י, בצרות מלכי יון שהרעו מאד לישראל, עכ"ל, הרי מפורש ברש"י שהיתה תפילה בגזירת חנוכה, אלא שעשנת בתפילת עמך, ובטעמא דמילתא י"ל לפ"ד הב"ח (סי' תרע) הג"ל, דכיון שנתרשלו בעבודה שוב אין להם הזכות לקבל המעלה של העבודה, וכמו שהבאנו מבעלי המוסר, ויעווי' להלן שהבאנו דברי הגמרא בברכות דהמתרפה אפי' ממצוה אחת אין בו כח לעמוד בעת צרה, ועל כן אפילו שהתפללו לא הועילו בזה, אלא שהחשמונאים במסירות נפשם הצילן את ישראל, וכמו שביאר הגרא"ר שבגזירה על רוחניות לא סגי בתפילה, ובעיני מסירות נפש.

עמדת להם בעת צרתם

עמדת להם בעת צרתם. הם המתינו לעם חלש מהם שיתרוששו מן המצוות כמו"ש בב"ר פצ"א ה"ה עני אין לו פנים להראות פניו, ולכן המתין הקב"ה להענישם עד מפתלם לגמרי כדי שתרכה מכתן. (מרן הגר"ח ק של"ט"א)

עמדת להם בעת צרתם

כתוב בגמרא [חולין קל"ט:] המן מן התורה מנין? [בראשית ג' - י"א] המן העץ, אסתר מן התורה מנין [דברים ל"א - י"ח] [ואנכי הסתר אסתיר", מרדכי מן התורה מנין דכתיב [שמות ל' - כ"ג] מר דרור ומתרגמין מירא דכיא. שואל רבי שלמה קלוגר [יריעות שלמה, ביאור 'על הנסים'] למה לא שאלו חנוכה מן התורה מנין ?

ומתריץ, חז"ל אומרים [בר"ר ה' - ה'] - אמר רבי יוחנן תנאין התנה הקדושברוך הוא עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב [שמות י"ד - כ"ז]: וישב הים לאיתנו, אל תקרי 'לאיתנו' אלא לתנאו שהתנה עמו. אמר רבי ירמיה בן אלעזר: לא עם הים בלבד התנה הקדוש ברוך הוא, אלא עם כל מזה שנברא בששת ימי בראשית, הדא הוא דכתיב [ישעיה מ"ה י"ב]: אני ידי נטו שמים וכל צבאם צוית, מידי נטו שמים וכל צבאם צוית.

צוית את הים שיהיה נקרע לפני ישראל.

למעשה הנוכה

צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה, שנאמר [דברים ל"ב - א]: האזינו השמים ואדברה ותשמעו הארץ אמרי פי. צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע, שנאמר [יהושע י' - י"ב]: שמש בגבעון דום.

צויתי את העורבים שיכללו את אליהו, שנאמר [מלכים א' - י"ז, ו]: והעורבים מביאים לו לחם ובשר וגו

צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה.

צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל.

צויתי את השמים שיפתחו לקול יחזקאל, שנאמר [יחזקאל א', א]: נפתחו השמים וגו'.

צויתי את הדג שיקיא את יונה, שנאמר [יונה ב' י"א]: ויאמר ה' לדג ויקא את יונה.

נשאלת השאלה, מדוע צריך להתנות מראש - שלשת אלפים שנה קודם - עם כל בריה ובריה? אי אפשר להגיד להם באותו הזמן?! את התשובה לכך אפשר להבין מדברי הגמרא בפסחים [ק"ח]: שמדברת על עם ישראל בזמן יציאת מצרים שהיו מקטני אמנה, וכמו שדרש רבה בר מרי, מאי דכתיב [תהילים ק"ו- ז'] וימרו על ים בים סוף מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר. אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה, אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו, אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן, אמר לו רבש"ע יש עבד שתובע את רבו, אמר לו נחל קישון יהא לי ערב, מיד פלט אותן ליבשה ובאו ישראל וראו אותן שנאמר [שמות י"ד- ל'] וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים.

אומר רבי שלמה קלוגר - למדנו מכאן, מאחר והקב"ה לא התנה עם הים בתחילה שצריכים לפלוט את הגופות - ולים היה נראה שהוא מקבל אותם במתנה, ואחרי שהקב"ה מבקש ממנו שיפלוט את הגופות, הוא 'בא בתלונות': "נתת לי מתנה, עכשיו אתה לוקח אותה בחזרה?!" אבל אם היה הקב"ה מתנה את הדבר עוד משישת ימי בראשית והיה אומר לשרו של ים: "יכנסו אליך שש מאות גופות בעוד כמה מאות שנים - ואתה צריך לפלוט אותם החוצה!" לא היה את הויכוח,

אם כן, כדי שלא תהיה 'תלונה' לאף אחד מהנבראים, עם כל נברא בשישת ימי בראשית עשה הקב"ה תנאים, כדי שלא יהיה להם על מזה להתלונן.

למעשה הנוכה

לפי"ז מבאר רבי שלמה קלוגר את מהות החנוכה: - ונראה לומר, דהנה זה ידוע שהקב"ה שונא נס שלא כדרך הטבע ואוהב נס רק כדרך הטבע.

מה הכוונה נס טבעי, ומה הוא נס שאינו טבעי? אומר רבי שלמה קלוגר - קריעת ים סוף - הים נבקע ... י"ב שבילים - זה נס טבעי! - קריעת ים סוף נס טבעי? כן, משום שזה הותנה עוד בששת ימי בראשית!

מצד שני, ישנם ניסים שלא הותנו בששת ימי בראשית ולכן הם נקראים ניסים מעל הטבע - וזה הוי החילוק בין פורים לחנוכה - פורים זה נס טבעי! משום שבפורים אמרו חז"ל [חולין קלט, ב]: המן מן התורה מנין? מרדכי מן התורה מנין? אסתר מן התורה מנין? - פירוש הדבר, שכבר בתורה כתוב הנס הזה ולכן הנס הוא טבעי, כי כותב הזוהר [תרומה קס"א, ע"א] - הקב"ה אסתכל בה באורייתא, וברא עלמא.

ומהו נס שאינו טבעי?! הנוכה! - לא נאמר "אנטייכוס מן התורה מנין", לא נאמר "מתתיהו מן התורה מנין" וגם לא נאמר "יהודית מן התורה מנין" - משום שזה לא נכתב בתורה! זה לא הותנה בששת ימי בראשית - זה מה שנקרא 'נס שלמעלה מגדר הטבע' - זוהי המעלה הגדולה שיש לחנוכה!

ומדוע באמת נס חנוכה לא מרומז בתורה כמו הנס של פורים? כותב רבי שלמה קלוגר - דנס מרדכי ואסתר נקבע מששת ימי בראשית, היינו שנקבע אז זמן לנס זה שיפול המן ויתגדל מרדכי, וכיון שהתנה הקב"ה תנאי זה מתחלה ראוי להיות מרומז נס זה בתורה, שהרי בתורה ברא הקב"ה עולמו כידוע, ואם כן כל התנאים שהתנה עם העולם מרומז בתורה, אבל חנוכה הוי ענין נס חדש ממש שלא הותנה עליו מתחלה בתנאי כלל והוי נס חדש גם למעלה, ולכך כיון שלא הותנה עליו מתחלה אין בו שייכות להיות נרמזים בתורה.

וטעם הדבר בזה, מדוע נס חנוכה לא הותנה באמת מבראשית הבריאה?

משום דכל הגזירות הקשות העומדים על ישראל, הוי גזירות על הגופים וזה אין שייך לבחירת האדם לכך קבע גאולתן מתחלה, אבל בחנוכה דהוי רק גזירות נפשות ולהעבירם על דתם וכמו שכתב הט"ז [או"ח סי' תר"ע בשם הלבוש וע"ש] ואם כן בזה, כיון דהבחירה חופשית, ואולי לא ירצו ישראל למסור נפשם על כך ולא יהיו ראויים לנס, ואם היה קובע מתחלה זמן לכך היו כמוכרחים ולא היו בעלי בחירה בזה, ולכך כדי שיהיו בעלי בחירה לא קבע הקב"ה בזה זמן כלל מתחלה, ואחר כך שמסרו נפשם על קדושת השם זכו לנס מחדש.

לפי רעיון זה מבאר רבי שלמה קלוגר נקודה הטעונה ביאור ב"על הניסים". בחנוכה הנוסח הוא "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם", ואילו בפורים הנוסח הוא "ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וכו', משמע שבחנוכה הקב"ה עמד ועזר רק בעת צרתם, אבל בפורים לא מוזכר בעת צרתם, מבאר רבי שלמה קלוגר, בכל הנסים עמד להם הוא יתברך קודם עת צרתם תכף בששת ימי בראשית, רק שיצא מכח אל הפועל בזמנו, אך בימי חנוכה עמד להם הוא יתברך בעת צרתם ממש, וזה שכתבו אנשי כנסת הגדולה במתק לשונם:

למעשה הנוכה

בימי מתתיהו וכו' מחמת שעמדה עליהם מלכות יון הרשעה להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך והוי נוגע רק לעסק התורה וזה תלוי בבחירת האדם, לכך ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, בעת צרתם דווקא ולא מקודם, וזה שסיימו ולך עשית שם גדול וכו' ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, רצונו לומר, דכל הישועה לא נעשה רק כהיום הזה ממש לאפוקי נסים הקודמים שנעשים קודם רק שיצאו מכח אל הפועל בזמנו, אבל בזה כלהמעשה לא נעשה רק בהיום הזה.

והגר"ש ברעוודה ביאר בספרו להודות ולהלל (עמ' לה) דבר זה יש להבין עפ"י מש"כ הרב המבי"ט ז"ל בספר בית אלוקים (שער התפלה). שכל הפסוקים המורים שיושיענו הקב"ה כשנשוב ונפנה אליו ית"ש בעת צרה, כל זה חידוש גדול הוא. כי האדם צריך להתעורר ולהתקרב אליו ית"ש טרם יבואו מים עד נפש וצר לו מאוד. כי מתוך צרה גדולה האדם כמוכרח בתשובה וזעקה. ומ"מ חידשה תורה שאע"פ ששבת וזעקת בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה, אעפ"כ יושיעך הקב"ה ויוציאך מצרה לרווחה. ע"כ ת"ד. וז"ש - עמדת להם בעת צרתם, אע"פ שלא נתעוררו עד עת צרתם. עכ"ד.

ונראה להוסיף כי יש פעמים כמו אצל המרגלים שלא ניצלו את ההזדמנות אח"כ שוב לא יכלו להילחם ונאמר להם כשרציתי לא רציתם עכשיו שאתם רוצים אני איני רוצה. וכן מצינו שלאחר חטא המרגלים שבהתחלה עמ"י לא רצו להילחם, עם יושבי אר"י בגלל שהאמינו למרגלים. אבל אח"כ כשהם רצו להילחם ואמרו אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר ציונו ה' אלוקינו וה' ענה להם לא תעלו ולא תלחמו, כי אינני בקרבכם, ולא תנגפו לפני אויבכם, ואכן כך היה האמוראים יצאו לקראתם והכו בהם.

וטעמו של דבר מבואר בפסיקתא (דברים ד ע"א) 'כך אמר להם הקב"ה כשרציתי לא רציתם עכשיו שאתם רוצים אני איני רוצה' ומבואר שלכל דבר יש הזדמנות. ומי שמפסיד אותה לא יכול לשוב עליה. והארחנו בזה בלמעשה על אלול עי"ש

וכתב על הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל (משרא"ב פינקל עמ' שכג) אולם יש לדקדק למה נזכר זה רק בחנוכה, ואילו בעל הנסים של פורים לא מוזכר ענין הרחמים לקבלת התפילה, אע"פ שגם היא היתה בעת צרתם.

ולכן נראה לבאר ע"פ מה שכתב הב"ח תחילת הל' חנוכה (סי' תרע) שהחורבן שעשו היונים בבית המקדש בא משום שהכהנים נתרשלו בעבודה, ולכן ע"י מסירות הנפש של החשמונאים חזרו עבודת התמיד והמנורה עי"ש, ומעתה יש לומר דהנה איתא בברכות (סג, א) כל המרפה עצמו מדברי תורה, ואפילו ממצוה אחת, אין בו כח לעמוד בעת צרה. ועוד מצינו בגמ' מגילה (יא, א) על הפסוק (קהלת י יח) בעצלתים ימך המקרה, בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך, ופרש"י כמי שלא היה יכול להושיע. ומשו"ה כאן שנתרשלו בעבודה היה צורך מיוחד שהקב"ה ברחמיך הרבים יעמוד להם בעת צרה וזהו ההודאה המיוחדת בחנוכה שעל אף שהיה עת צרה והיה מן הדין שלא יהי בהם כח לעמוד

למעשה הנוכה

בעת כזו, אעפ"כ הקב"ה ברחמין עמד להם להושיעם בזכות שתקנו מידת מה שנתרשלן בעבודה במסי"ג במלחמתם על שמירת הדת. עכ"ד.

והגר"ה קניבסקי שליט"א ביאר עפ"י הבית יוסף (או"ח סימן ריט) שמבאר את הנוסח 'הגומל לחייבים טובות', מהו הלשון 'לחייבים', שאף על פי שאין אנו ראויים לזה, בכל זאת הוא גמל עמנו טובות, וההודאה יותר גדולה כשמדגישים שהביאו לנו את ההצלה אף שאין אנו ראויים לזה. ולכן מוסיפים בהודאה על נס חנוכה, ואתה ברחמך הרבים, שאע"פ שלא היינו ראויים לנס, אבל ברחמיו הרבים הציל אותנו, וזה מדיני ההודאה להוסיף זאת. עכ"ד.

רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם

אלא ביאר הגר"ש ברעוודה בספרו להודות ולהלל (עמ' לו) יש להבין את הדברים עפ"י דברי הגר"א בפירושו לישעי' (פ"א), שבמשפט יש ג' בחינות. א' טענות בעלי הדין, וזה נקרא ריב (ריבו אלמנה שנמעון בעד האלמנה). ב' פסק הדין מאת הדיינים. וזה נקרא דין. ג' העונש שמענישים את מי שהורשע בדין. וזה נקרא נקמה. וזה מה שאנו מודים על האמת, שלנו לא היה שום כח במשפט עם מלכות יון. רק הקב"ה ברחמיו העצומים טען בשבילנו, ודן את דיננו, והוא ית"ש נקם את נקמתנו וענש בפועל את היוונים הרשעים.

למה בפורים הלשון הוא ריבנו ובהנוכה הלשון הוא ריב שלהם

כתב הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל (עמ' שכד) יש לדקדק דבפורים בברכה שאחר קריאת המגילה הנוסח הוא, הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו, וצ"ב מאי שנא פורים שהלשון הוא ריב שלנו, כאילו אנו עצמנו נושענו, ואילו הנוכה היא הודאה על זמנם של החשמונאים, והריב הוא שלהם, רבת את ריבם, דנת את דינם נקמת את נקמתם וכו'.

ובפשטו יש לומר דבפורים הברכה נאמרת אחר קריאת המגילה ולכן אין צורך בסיפור הנס אלא בהודאה, ולכן נקבעה ההודאה לדורות הרב את ריבנו וכו', משא"כ בחנוכה מלבד ההודאה הוצרכנו גם לספר הנס, וההודאה היא ענ"י סיפור הנס, ולכן תקנו להזכיר על דרך סיפור הנס, וממילא הלשון הוא בנסתר כלפי החשמונאים רבת את ריבם וכו', ועל זה אנו מודים, וגם בפורים בתפילת על הניסים שיש צורך בסיפור הנס כמו בחנוכה הלשון הוא על מה שאירע בימים ההם,

ועוד י"ל בזה, דבפורים הוי בכלל מלחמת עמלק, שהרי המן עמלקי היה, ובמלחמת ה' בעמלק כתוב בה מדור דור, והיא מלחמה ששייכת לישראל בכל הדורות, ולפיכך המלחמה והריב של הדור ההוא הוי גם מלחמה שלנו, וזהו שאומרים הרב את "ריבנו" ונוקם את נקמתנו, משא"כ בחנוכה שהמלחמה עם יון היתה מלחמה לשעתו, ומשו"ה אמרינן רבת את "ריבם".

למעשה חנוכה

ויש לבאר בזה עוד, דהנחם בחנוכה הוא נס של ישראל על אדמתם" בזמן שבית המקדש קיים, משא"כ הנחם של פורים הוא נס "של גלות", וכמו גלותינו היום, וכדאיתא בגמ' בערכין י, ב ובמגילה (יד, א) שאין אומרים הלל בפורים משום דאכתי עבדי אחשורוש אנו, והיינו שהנחם של פורים לא נגמר ואף שהיה הצלה בשעתה אבל עדיין אנחנו בגלות הזאת. וענין הצלה דבתוך הגלות היא מתמשכת בכל דור ודור עד סוף הגלות שכל קיום ישראל בין האומות הוא בהצלה ניסית מתמשכת, וא"כ הנחם של פורים זה ממש מענין ה"ריב שלנו" לחיותנו בגלות הזאת, וההודאה של פורים הוא על קיום ישראל בגלות של כל דור ודור, ולכן אנו אומרים "הרב את ריבנו" וכו'.

ובאופן נוסף יש לבאר, דהנה יש לדייק שבפורים כתוב (אסתר ט, כב) "נחו" מאויביהם, משא"כ בחנוכה כ' הטור (תרע) שהוא מלשון "חנו"-כ"ה, מלשון חניה, ונראה דרמזו כאן הבדל בין ישועת פורים שהיא בגדר מנוחה, לישועת חנוכה שהיא בגדר חניה זמנית, ונראה הטעם, דבפורים הגזירה היתה על הגופים, ואף שאנחנו עדיין בגלות, אבל מ"מ אותה גזירת המון על הגופים נגמרה, בגדר "נחו מאויביהם", ולכן ההצלה מגזירת המון היא ג"כ ההצלה שלנו, ושפיר שייך לומר הרב את ריבנו, משא"כ בחנוכה שהגזירה היתה על הרוחניות, הרי גם אחרי הנצחון על היונים בדור ההוא, עדיין כל דור ודור צריך להלחם עם המתיונים המתחדשים שבכל דור ודור, וכל ההצלה היתה רק בגדר "חנו" חניה בעלמא, ובכל דור נמשך הענין, ויש את הריב שלו, ולכן בחנוכה אומרים רק רבת את "ריבס" דנת את "דינס", אבל "ריבנר" עדיין נמשך.

מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים

שואל רבי לוי יצחק מברדיטשוב, מדוע מכונים בניו של מתתיהו חלשים ?

והלא התפרסמו עד מאוד במעשי גבורותם המופלאות? אלא, שהחשמונאים בצדקתם הרבה לא סמכו על כוחם כלל, אלא, בטחו בה' ובחסדיו הרבים והאמינו כי ברצונו ימסור בידם את ממלכת יוון האדירה. וזו כוונת התפילה: 'מסרת גיבורים' היוונים - הבוטחים בכוחם, 'ביד חלשים' החשמונאים, שאינם בוטחים בכוחם אלא רק בה'.

העיקר זה התפילה

ויש להוסיף בזה מה שסיפר הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א (מרן עמו' שנה) רבנו (הרב עובדיה יוסף זצ"ל) היה מראשי הלוחמים כנגד חוק ההפלות, ואף יזם הכנס של מאות רבנים בישיבת פורת יוסף, וערך שם תפילה ואמירת הסליחות.

אחד מהדברים שהפעיל רבנו היה לפרוס אנשים שידברו עם כל חבר כנסת ולהשפיע עליו שיפעל כנגד החוק הזה שהוא בגדר לא תרצח. עלי הטיל לדבר עם מר שמואל תמיר שהיה אז שר המשפטים, מכיון שהיה לי בזמנו קשרים מסויימים עמו.

למעשה הנוכה

מתוך פחד נורא מהשליחות חשבתני שכדאי שאדבר עם רבי רפאל לוין בנו של רבי אריה רבם של אנשי חירות, ואולי ביחד יהיה לנו קצת השפעה עליו. הצעתי לר' רפאל לוין, ואמר נו אם צריך אני ילך והפגישה היתה אמורה להיות בעוד שלושה ימים.

מרוב תחושת האחריות הלכתי גם לכותל המערבי להתפלל שלא אכשל בשליחותי. כשהגיע היום נסעתי עם ר' רפאל למשכן הכנסת, ונכנסנו לשר המשפטים שמואל תמיר, כשהתחילו לדבר אמר לו ר' רפאל תשמע סיפור ששמעתי מאבא שלי, שבאו אליי זוג שהאשה היתה בהריון והבעל רצה שתעשה הפלה, האשה גם לא רצתה את ההריון אבל אמרה לעשות הפלה זה אני לא מסכימה. הזוג הנייל סיפר ר' רפאל היו אנשים מתורבתים, והחליטו ביניהם מה שרבי אריה לוין יגיד זה מה שיעשו. רבי אריה ישב והסביר להם גודל מעלת הבאת ילד לעולם כמה שהדבר יקל אחרי גיל זקנה.

השתכנעו הזוג הנ"ל ואמרו לרבי אריה לוין בסדר קיבלנו את הפסק שלך. המשיך ר' רפאל לוין ואמר לשמואל תמיר, אתה יודע מי נולד מהריון ההוא, שאבי שיכנע את האבא לא לעשות הפלה זה היה אתה.

השמיט שמואל תמיר ראשו לאחור, מרוב הפתעה. אמר לו ר' רפאל אל תחשוב שזה סיפורים בעלמא אמא שלך היה עדיין תרים לה טלפון עכשיו ותשאל אותה אם שיקרתי משוהו.

הרים שמואל תמיר טלפון לאמא שלו והעמיד את הטלפון בקול שגם אנחנו נשמע ואמר אמא נמצא לידי עכשיו בנו של ר' אריה לוין, ומספר לי שאבא רצה להפיל אותי זה נכון או לא. התחילה לומר שמוליקייל שלי אל תכעס על אבא הוא לא רצה לעשות את זה במונה המצב היה קשה אבא למד רפואה ולא היה לו זמן לחשוב על כיוון של ילדים.

אמר לה שמואל תמיר אמל"ע אני ידבר אתך אח"כ, שלום שלום. בגמר הטלפון נעמד שמואל תמיר ואמר לנו רבנים יקרים מרגע זה התהפכתי אני נלחם כנגד ההפלות וכך היה שהוא הוסיף פרטים בחוק כדי להכביד על נושא ההפלות.

כשיצאתי אמרתי לר' רפאל אני מודה לך על שבאת אני לא יכולתי לבד לפעול מה שפעלת אבל דבר אחד אני לא מבין הרי אתה ידעת את הסיפור מקודם, ולמה לא סיפרת לי היית מונע ממני לחץ כמה ימים. אמר רבי רפאל ר' מייכל מה אתה חושב שהסיפור שלי שיכנע, התפילות שעשינו שלושה ימים, זה נתן את כת ההצלחה, אם הייתי מספר לך לא היית מתפלל.

אלא ביאר הגר"ש ברעוודה בספרו להודות ולהלל (עמ' לח) שמעתי מכב' מרן המשגיח רבנו יחזקאל זצ"ל שבמלחמות אלו, הכל היה למעלה מהטבע, ולכן כשנפלו יוונים בידי יהודים היי הכל תלוי במדרגה הרוחנית של כל יהודי ויהודי. ולפי דבריו זצ"ל נוכל לפרש, שיווני שלא היי גדול מאוד ברשע אלא סתם טמא

למעשה הנוכה

ככל העכו"ם. יווני כזה נפל ביד יהודי שלא נטמא בטומאת היוונים ולא הלך בדרכיהם. וזה פירוש וטמאים ביד טהורים. ולהפיל יווני רשע גדול, היו צריכים יהודי צדיק שלא רק שלא נטמא בטומאה היוונית אלא גם קיים כל המצוות במסירות נפש. וזהו ורשעים ביד צדיקים. ולהפיל יווני מגדולי הרשעים גוזרי הגזירות לעקור ח"ו תורתנו הקדושה. היו צריכים יהודי מגדולי העוסקים בתורה הקדושה. וכמ"ש (תהלים קי"ט) זדים הליצוני עד מאוד, מתורתך לא נטיתי. וז"ש וזדים ביד עוסקי תורתך.

למה בפורים לא הוזכרה מי נפל ביד מי. הרי גם שם היתה מלחמה.

"מסרת גיבורים ביד חלשים... וטמאים ביד טהורים", בשלמא "גיבורים ביד חלשים" – זהו נס, "רבים ביד מעטים", נס, אבל "טמאים ביד טהורים" מה החידוש, אילו היו הכוחות שווים, מדוע שלא ינצחו הטובים. במה רב שואל רבי עקיבא איגר זצ"ל, הלא הכתוב אומר: "כמים הפנים לפנים", כפישהמים משקפים בבואת האדם הנשקף בהם, "כן לב האדם לאדם" [משלי כ"ז – י"ט]. כלומר, אותו היחס שאדם מרגיש כלפי חברו, כך החבר מרגיש כלפיו, אם כן, היינו צריכים לשנוא את הגויים כפי שהגויים שונאים אותנו. ועינינו הרואות שהגויים מוכנים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, והיהודים אינם שונאים אותם כך. והשיב, שבכל יהודי יש איזו נקודת השלמה עם הגוי, ובאותה נקודה הריהו מזדהה עמו ואינו שונאו. אבל בגוי אין אף "פינטעלע איד". והוא שונא אותנו באופן מוחלט ומושלם.

כך אמר גם ה"חפץ חיים" זצ"ל, שבכל מקום בו יהיו יחסי הכוחות בין הדתיים והחילוניים שווים, ינצחו החילוניים. כי בין הדתיים יש פשרניים וסבלניים למחצה לשליש ולרביע, ואילו החילוניים יוקדים במשטמתם.

ופעם, התבטא ואמר: אנו נלחמים עבור האמת, ברפיון. והם נלחמים עבור השקר, ובלהט.

וזה היה הנס בחנוכה, לא זו בלבד שמעטים גברו על רבים וחלשים על גיבורים, אלא שהטהורים גברו על הטמאים, שלא כדרך העולם שהטהורים נלחמים ברפיון והטמאים בלהט. אלא הטהורים אזרו עוז ותעצומות ומסרו נפשם למען תורת ישראל ובזכות זה ניצחו, ואם הפסידו הטמאים במערכה, הרי זה נס ופלאי.

זדים ביד עוסקי תורתך –

"מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", זה מובן, זה נס ופלא. אבל איך יובן ההמשך: "וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך"? שהר אלו היו הכוחות שווים, שני הצדדים גבורים ושניהם רבים, מדוע לא ימסרו טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים, מה הרבותא בזה?

ושמעתי מהגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, שהגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, הי"ד, שאל שאלה זו בזמן המאבק הקשה נגד מרשיעי הברית שקמו על היהדות הנאמנה ולא בחלו בשום אמצעי, כולל הסתות והלשנות בזויות, עלילות והשמצות חסרות יסוד, ואף הסגרה לרשויות. ואמר: זהו שאנו מודים בהוראת "על

למעשה הנוכה

הנסים" שהטהורים הצדיקים ועוסקי התורה גברו על הטמאים הרשעים והזדים. כי הלא אין להם מעצור במלחמתם, ואינם בוחלים באמצעים פסולים ומגונים לקדם מטרתם. ואילו אנו מוגבלים באמצעינו, כי אין המטרה מקדשת את האמצעים!

והוסיף רבי מיכל ואמר: זהו שנאמר שעשו היה איש שדה ויעקב יושב אהלים (בראשית כה, כז). ששינוי (זבחים פב ע"ב) שבשר קדשים שיצא חוץ למחצתו נפסל, מדכתיב "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל). ופרש רש"י: "בשדה", בלא מחיצות משמע. ואם כן, זה ההבדל בין יעקב לעשו: עשו היה "איש שדה", בלא גבולות וסיגים, מחיצות והגבלות, ואילו יעקב היה "ישב אהלים", היינו מוקף מחיצות וסיגים! ואספר - בסערת מלחמת העולם הראשונה התערערו סדרי הקהילות. לאחר המלחמה, כשבקש הרב מבריסק וצ"ל להעמיד גדרי הדת על תילם כבראשונה, קרא לפרנסי הקהילה לאסיפה. על סדר היום, לאסור "שחיטת חוץ". אחד הקצבים שחט בכפר הסמוך בלי פיקוח על כשרות השחיטה ובדיקת פנים. בקשו לחסום את הפרצה, ולקבוע שאין לשחוט אלא בפיקוח הדוק של ועד הקהילה. הפרנסים עלו לביתו של הרב, והנה הגיע גם אותו קצב, בלא שנקרא, התיישב בין הקרואים. איך אפשר לדון בעניינו ולבקר את מעלליו, ולהחליט נגדו החלטות, בעוד הוא שומע וזועם, נוקם ונוטר. איש לא אמר דבר, מפני כבודו של הרב. והרב ישב ושתק. דקה ושתיים, עשר ועשרים, שעה ושעתיים, וקם. קמו כולם, והאספה התפזרה. בלא שנאמר מילה. החלו לצאת, כולל אותו קצב. הנשואים פנו אל הרב: "ילמדנו רבנו, מדוע לא הורהו, בעדינות, לצאת?" והרב הסביר: "עם ישראל נאנק בשעבוד מצרים, ומשה רבינו מצטווה לגאלם. היה עליו לחפזו, לרוץ. אך לא, אחיו מתנבא במצרים, וכשיבוא יאפיל עליו ויפגע. ובגלל זה, דוחים גאולת העם!?"

אכן כן, אין המטרה מקדשת את האמצעים! ואם אדם אחד יפגע, נמנע מפעולה! אף אנו התכנסנו לאספה חשובה, להעמיד גדרי הדת על תילה. אבל אם זה כרוך בהלבנת פניו של אדם, בביישו כשיתבקש לצאת, תתבטל האספה ואל יולבנו פניו של האדם!"

אצל עשו, המטרה מקדשת את האמצעים. המטרה העליונה בעיניו, היתה מצות כבוד אב. בבגדי מלכות שמשו (בראשית רבה סה, טז). כשנשלח להביא ציד לאביו, הלך במחשבה ש"אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל" (רש"י בראשית כז, ה), ולבסוף לא מצא, והביא בשר כלב (תרגום ירושלמי כז, לא ובש"ך)! וכך חנך גם את אליפז בנו, ששלחו להרוג את יעקב אבינו, והבין שמעשה נורא הוא, אבל "מה אעשה לצויו של אבא" (רש"י בראשית כט, יא)! "לא כאלה חלק יעקב" (ירמיה י, טז)! זאת הורנו הקדוש ברוך הוא כשלא ויתר למשה רבינו על התמהמהות של שעה במילת בנו, כששלח מלאך להמיתו. ואלמלא הזדרזה צפורה ומלה את בנה, היינו מאבדים את משה רבינו חלילה, וגאולת ישראל מזה תהא עליה. אבל אין המטרה מקדשת את האמצעים!

למעשה הנוכה

ונספר - מלכתחילה, בקש רבי ישראל סלאנטער להיות "צדיק נסתר", ואף הכין עצמו לכך. למד להתפלל במהירות עצומה תוך כוונת כל הכוונות, התמחה במלאכת הנגרות וסיגל את היכולת לשנן תלמודו ולעיין בו במהלך עבודתו. בגדר: "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך" (תהלים קכח, ב), יגיע כפים ולא יגיע מח. לבסוף החליט, שלא לשם כך נטעו בו כשרונותיו. החליט לזכות את עם ישראל בתנועת המוסר להשתפרות ולהתעלות. וכדי שאימצוה, מצא לנכון לגלות גאונותו העצומה - הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל מנאו ראש וראשון לגאוני דורו, לפני השרף מבריסק וה"בית הלוי" ושאר גדולי דור דעה! - והיה מסבב בקהילות ישראל ומשמיע שעורי תורה, פלפולים עמוקים שארכו כשש שעות ובהם בלל חצי ש"ס, שהדהימו שומעיהם ובגינם התקבלו דבריו.

פעם הופע בוילנא ודרש בפני גדולי תלמידי החכמים בעיר. הציע את הסוגיא ושטח סדרת תמיהות, הציב את יסודו ובקש ליישב על ידו את כל השאלות, ולפתע קם אחד הלומדים והקשה על היסוד המחודש מגמרא מפורשת.

הכך רגע קט, ואמר: "הצדק אתכם, היסוד נסתר", וירד מן הבימה.

כתרוהו הלומדים וניסו כוחם בדחיית הסתירה, זה אומר בכה וזה אומר בכה. נענה רבי ישראל ואמר: "באותו הרגע שהזכיר אותה גמרא, עלו במוחי שתיים עשרה דחיות לקושיטו. ויודעני בברור, שכל אחת מהן היתה מתקבלת על דעת הלומדים. אבל אני ידעתי שהן דחיות סרק, והקושיא איתנה. אמרתי לעצמי: אבל הלא אינך דורש כדי לחדש חידושים בעלמא. כל מטרתך לבצר את סמכותך התורנית שיהיו דבריך שמעיים לביסוס תנועת המוסר. ועכשיו, כשישמעו שלומד אלמוני סתר את שיעורך, ועוד גמרא מפורשת שנשכחה ממך, תזולזל בעיני הלומדים ויזלזלו בתנועת המוסר. לא למענך, אלא למען המטרה הנעלה, דחה את קושייתו בקש!"

ואז אמרתי לעצמי: ישראל, הלא אתה לומד מוסר! הודה על האמת, וירדתי מן הבימה!" כששמע זאת הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל, מגדולי לומדי וילנא, הצטרף לחבורת תלמידי רבי ישראל מסלאנט! (והגדת) וזה גם ההבדל בין יעקב לעשו אצל עשו המטרה מקדשת את האמצעי. משא"כ יעקב הוא חושש אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע

ר' אליהו ברוך פינקל עמ' שנד "וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך".

כבר עמדו רבים, דבשלמא שהחלשים נצחו את הגיבורים והמעטים נצחו את הרבים הוי נס, שהרי בדרך הטבע הוא שהגיבורים והרבים יגברו על החלשים והמעטים, אבל בזה שהטהורים ניצחו את הטמאים או צדיקים נצחו את הרשעים אי"ז שום נס, וכי לא יתכן שהצדיקים יהיו גיבורים וינצחו את מבקשי נפשם. ואם משום שלצדיק אין תכסיסי מלחמה, או תכונות של מלחמה, הרי זה נכלל בחלשים.

למעשה הנוכה

ויש לפרש שהכוונה לבאר לנו בשביל מי התרחש הנס, כי לפעמים יתכן שיקרה נס ועדיין לא יהיה ברור עבור מי ומחמת מי קרה נס זה, וכאן ביארו לן מתקני התפילה שבזכות שלושה אלו, צדיקים טהורים ועוסקי תורתך, היה הנס, כדי שלא נאמר שהיה נס צבאי בעלמא שמעטים ניצחו רבים, ומכלל ההודאה הוא לדעת פרטי ההשגחה הפרטית למי נעשה הנס.

וכעין דמטו בשם מרן הגרי"ז שביאר דברי רש"י (בראשית כה, יטו עה"פ "אברהם הוליד את יצחק", ופרש"י שהיו ליציני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו' מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וכבר הקטן בזה שהרי הנס היה אצל שרה שהיתה עקרה ולא אצל אברהם שהרי כבר היה לו בן, ומה הרויחו לומר שמאבימלך נתעברה, וביאר מרן הגרי"ז כי אם אמנם לא יכלו כבר ליציני הדור להכחיש את הנס עצמו, שהרי שרה בת תשעים שנה ילדה, אבל רצונם עדיין היה שלא לייחס את הנס לאברהם [כדי שלא יצטרכו ללכת בדרכו], ומוטב היה בעיניהם לייחס הנס לאבימלך מאשר לאברהם, ובוה עשה הקב"ה נס נוסף, שבעל כרחם יראו הכל שהנס היה לאברהם, וידעו את דרך ההשגחה הפרטית למי נעשה הנס.

ולעיקר הקושיא י"ל עוד, שזהו גופא מהות הנצחון, שהצדיקים טהורים ועוסקי תורתך הם שניצחו את הרשעים הטמאים והזדים.

ונראה דשיל בחינות אלו בנצחון, הם כנגד שלט בחינות בגזירות היונים, דברמב"ם ריש הלכות הנוכה כתב את הגזירות שמלכי יון גזרו על ישראל, והזכיר הרמב"ם שלש גזירות, (א) "ובטלו דתם ולא נתנו להם לעסוק בתורה ובמצוות", (ב) "ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם", (ג) "ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאן את הטהרות". והנה גזירה הראשונה שבאו להשכיחם תורתך - כנגד זה היה הנצחון "זדים ביד עוסקי תורתך" [והטעם שנקראו בזה בלשון זדים דוקא יבואר להלן]. וגזירה השניה שפשטו ידם בממונם ובבנותיהם, כנגד זה היה הנצחון "רשעים ביד צדיקים", שלשון צדיק נמצא בב' ענינים הא' גבי "יוסף הצדיק" ע"ש שגדר עצמו בעריות, והב' "יעקב הצדיק" וברמב"ם סוף הלכות שכירות ע"ש נקיותו בעניני ממונו וא"כ כנגדם הרשע הוא היפוך המידה בב' ענינים אלו, ומשו"ה בגזירה זו שפשטו ידם בממונם ובבנותיהם נקראו היונים "רשעים" ונפלו "ביד הצדיקים". וגזירה השלישית של טמאו את הטהרות - כנגדה הנצחון במסירתם של "טמאים ביד טהורים". ומבואר שבאותם ג' דברים שגזרו היונים על ישראל - באותם ג' דברים עצמם נצחו היהודים את היונים, והיינו טמאים ביד טהורים רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך.

צ"ב שהרי פירוש המילה זד זה מלשון מזיד וא"כ מה הועמד כנגדו שידוע שכל אחד הקב"ה העמיד מי שהפוך ממנו לצד הקדשה כדי שילחם בו.

למעשה הנוכה

ונראה שהיו יונים שכפרו בהקב"ה והחזיקו מהטבע מפני שבאמת הטבע שיכנע אותם. והיו כאלה שהטבע בכלל לא שיכנע אותם ובמיוחד כפרו בהקב"ה והחזיקו בטבע. וכנגד זה הקב"ה הפילם את האלה שנסחפו אחרי כולם הקבה הפילם ביד האלה שהם מקימים מצוות כי כולם ככה. אבל האלה שהכירו וכפרו הקבה נתנם ביד הת"ח שהם עובדים את ה' בהבנה ולא בגלל שכולם ככה

את העיקרון הזה שת"ח מכיר יותר בדבר מצינו בפסחים (נד:); במשנה שכתוב שמקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ומקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום ת"ח בטלין ומבואר בתלמיד הרשב"א שם שהטעם שבכל מקום ת"ח בטלין לפי שיש להם לב להבין ומכירין בדבר ולפי דרגתם בהבנה הם צרכים להתאבל יותר (וכ"כ כיו"ב במאירי שם)

עוד אפשר לבאר שזו זה מלשון לץ והגדרת הליצן הוא שמזלזל בדברים חשובים וא"כ זה מהות יוון לזלזל בדברים חשובים וא"כ עוסקי תורתך זה בדיוק ההיפך שעושים עסק מהתורה הקדושה (כדברי הט"ז הידועים בס' מזו) שהינו שמחזיקים ממה שצריך להחזיק שזוה התורה

וביותר שנינו באבות (ג ב) שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה ה"ז מושב לצים, וכלל נקיט שאף שמדברים בדברי חכמה אבל כיון שאין ביניהם דברי תורה ה"ז מושב לצים, וביאר התו"ט בדרך משל לאדם יושב ליד קערה מלאה כסף וזהב ונתנו לו אפשרות לקחת ככל שיחפוץ ואינו נוטל כלום שאין לך זלזול וליצנות גדולה מזו וקל וחומר בן בנו של ק"ו לגבי תורה שעליה נאמר (משלי ג טו) יקרה היא מפנינים שאם יש לידו ת"ח ואין מדבר עמו בדברי תורה ה"ז מושב לצים.

לך עשית שם גדול וקדוש

מה זה גדול ומה זה קדוש? מצאתי בכתבי הגאון ששמו של הקב"ה 'מתגדל' כשהוא עושה ישועות לצדיקים, והוא 'מתקדש' כשעושה נקמות ברשעים. כאן עשה הקב"ה את שני הדברים: גם נקם ברשעים, וגם הושיע את הצדיקים, לכן עשה שם גדול וקדוש. (ר"ש ברעוודה)

כתיב (יחזקאל ל"ח) והתגדלתי והתקדשתי, ופירש הגר"א ז"ל (הגדה ש"פ ד"ה והקב"ה מצילנו מידם) והתגדלתי בהטובות אשר אעשה או, והתקדשתי בהנקמות אשר אעשה. כי שמו יתברך נתקדש בעשותו דין בעולם, ושמו יתברך נתגדל כאשר מטיב ועושה חסד בעולם. עכת"ד. וז"ש ולך עשית שם גדול, פירוש ע"י הטובות והחסדים שעשית עם החשמונאים וכו', וקדוש, ע"י הדינים והנקמות שעשית ביוונים הרשעים. (להודות ולהלל)

למעשה הנוכה

בעולמך

בעולמך החידוש בזה, הוא שהיוונים אמרו שזה לא 'עולמך' אלא שהעולם שייך להם! ואתה לימדת אותם מסר גדול לפני שהרגת אותם 'יונים נקבצו עלי' בואו יונים כמה שיותר, אתם הולכים למות תתחילו לירות חיצים על החשמונאים שלי. אלף חיצים בשניה אחת, ופתאום כל החיצים חוזרים עליהם, והחייל רואה במו עיניו שה' הוא האלוקים - ומיד הוא מת! היונים הודו לפני שהתמוטטו: כנראה באמת שהקב"ה הוא בעה"ב, ולא אריסטו או אלכסנדר מוקדון או הפסילים שלנו, כנראה שרק הוא הבעה"ב!! ולכן אנו אומרים בעולמך, וזאת המילה הכי חשובה של כל התפילה הזאת, כי זהו המסר שיוצא מחנוכה. (הגר"ש ברעווה דרשה)

ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה

ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה. פי' ישועה גדולה במלחמות עם היוונים. ופרקן דהיינו שנפדנו לגמרי משעבוד מלכות יון. כהיום הזה כמו שאנו רואים היום הזה שאין אנו משועבדים כלל ליוונים. (להודות ולהלל עמ' לט).

ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה

בעל הניסים אנו אומרים 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה', ואילו בפורים אומרים רק 'ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה'.

וצ"ב מה התשועה הגדולה שהיתה בחנוכה יותר משאר תשועות, ללמדנו שהתשועה מהגזירה של 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' גדולה היא מהתשועה ממות לחיים שהיה בפורים. (מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א)

כי גדול המחטיאו יותר מההורגו.

ואחר כך באו בניך

ואחר כך באו בניך כיון שחזרו בתשובה למסור נפשם לעשות רצונו ית"ש נקראו בנים וכמ"ש בבבא בתרא (י) בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אתם קרוים בנים (ש"ב)

לדביר ביתך ופנו את היכלך ושהרו את מקדשך

ביאר הגר"ש ברעווה בספרו להודות ולהלל (עמ' ז) ופנו את היכלך - שהיוונים הרשעים הכניסו את שקוציהם לבית מקדשנו ועל כן עסקו החשמונאים הקדושים בפנוי שקוציהם משם.

למעשה הנוכה

וטהרו את מקדשך - פירוש שהיוונים הרשעים טמאו את כלי הקודש שבבית מקדשנו ועל כן היו זקוקים החשמונאים לטהרם, וכל זה שבח והודיה לו יתברך שמו כי אע"פ שהיו החשמונאים עיפים מהמלחמות העצומות, נתן להם הקב"ה כח ואומץ לב לקדש ולטהר את כל המקדש.

והדליקו נרות בחצרות קדשך

ביאר הגר"ש ברעוודה בספרו להודות ולהלל (עמ' מ) והוא מהנסים הגדולים שאע"פ שהיוונים ברוב חיליהם נכנסו למקדש בכוונה לטמא את כל השמנים (כמו שנתבאר לעיל בשם הב"ח ז"ל) מ"מ הסתיר הקב"ה מהם פך אחד, וכשנכנסו החשמונאים ובדקו, אע"פ שהיו מועטים ועיפים, ובמקדש היה הרס וכו' ממה שעשו היוונים, מ"מ תיכף האיר הקב"ה את עיניהם של החשמונאים הקדושים למצוא את הפך היחידי שלא טמאו היוונים.

ואע"פ שלא היה בו שמן להדליק אלא יום אחד בלבד (ולא יכלו לעשות מחדש שמן טהור עד שמונת ימים) נעשה בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים, כמבואר בגמ' שבת (כא:)

וכשם שהיוונים הרשעים גזרו גזירותיהם בשני ענינים א' על עם ישראל, לבטלם מתורה ומצוות. ב' על המקדש, לטמאו ולבטל את עבודת הקודש. כמו כן עשה הקב"ה נסים ונפלאות בשני ענינים אלה. א' בעם ישראל, שחלשים ומעטים התגברו והכניעו רשעים גבורים ומרובים. ב' במקדש שפך שמן אחד שלא היה לו כח אלא להדליק אלא יום אחד נתגבר והדליק שמונת ימים, החלש יאמר גבור אני!

למה לא מבואר כיצד הרגו את היוונים

למה בחנוכה לא מזכירים מה שעשו ליונים ובאיזה אופן נצחום משא"כ בעל הנסים של פורים, מזכירים את תיאור הנצחון שתלו אותו ואת בניו על העץ.

אולם הביאור הוא, דבפורים שהגזירה היתה על הגופים שהמן הרשע ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו', א"כ הנס והנצחון היה במה שהשבותו לו גמולו בראשו, ובמה שנעשה בגופם של המן ובניו שתלו אותם על העץ.

אבל בחנוכה שהגזירות היו ברוחניות להעבירם מחוקי רצונך, אין הנצחון במה שנעשה ליונים, אלא ענין הנצחון הוא ברוחניות ע"י העמדת הדת על תילה ועבודת ביהמ"ק שחזרה למקומה, וזהו שאומרים שאח"כ באו בניך לדביר ביתך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך, דזהו עצם הנצחון שחזרה העבודה למקומה בטהרה. (ראב"פ)

ועוד שהמן הוא משורש עמלק שקירר את האמבטיה ואין הכסא שלם עד שימחה שמו לכן יש ענין לפרסם שנתלה.

ועוד ששם זה חלק גדול מהנס שאלמלי זה שלא נהרג המן היתה דעתו של אשחורוש מתקררת עליו.

למעשה חנוכה

שוב היה גוזר על היהודים כי הוא שנא ישראל יותר מהמן.

ולכן הוא יצא לגינה גם לאחר כל מה ששמע על המן.

כי באמת אחשורוש היה שונא יהודים יותר מהמן וכמו שמבואר שמשל לבעל התל ובעל הבור.

וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו בהלל גמור ובהודאה, ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה:

יש לעיין מהו הענין שהזכירו את תקנת ימי חנוכה בתוך ההודאה בעל הניסים, ואילו בפורים לא מוזכר

בעל הנסים תקנת יו"ט ומשתה ושמה של פורים.

אלא מבאר ר' אליהו ברוך פינקל (עמ' שכז) שחלק מגזרות היונים היה כנגד קדושת הזמן והיינו מה שגזרו על שבת ור"ח, ואיתא במדרש שמות רבה (טו כד) עה"פ החודש הזה לכם ראש חדשים, בביאור לשון הברכה 'מקדש ישראל וראשי חדשים', מקדש ישראל שאם אין ישראל מקדשים אותו אין אותו קדוש כלום, ואל תתמה על זה, שהקב"ה קידש את ישראל שנא' והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה', ולפי שהם מקדשים לשמים לכך מה שהם מקדשים הוא מקודש, ע"כ. אשר לפי"ז י"ל דבמה שקידשו ימי חנוכה שקבעום שמונה ימים בהלל והודאה זהו חלק מהנצחון על היונים שבוזו מתבטאת קדושת ישראל דבמה שהקב"ה קידש את ישראל בכוחם לקדש את הזמן.

ונראה עוד, דהנה לשון הרמב"ם בתקנה דחנוכה (פ"ג ה"ג), ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור וכו' ומקורו מלשון הברייתא (שבת כא ב) לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל והודאה, והיינו שיש חידוש מה שקבעו כן כבר באותו הדור, ומשמע שזה גופא נס גדול, הוא שלאחר כ"כ הרבה שנים של גזירות רעות של היוונים להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך עדיין נשארו חכמים שיכולים לתקן תקנות ולחדש ימים טובים בהלל והודאה, זה גופא נס עצום [וצא וראה מה אירע ברוסיה אחרי שנים של שלטון קומוניסטי עם כ"כ הרבה גזירות רח"ל שנעשה שמד רוחני וכמעט לא נשאר זכר ליידישקייט] ולפ"ז נמצא שמה שאנו מסיימים וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל, הרי כל זה בכלל עצם הנס והנצחון באופן שמה שקבעו ימים טובים להודות ולהלל, זה ה'תלו אותו ואת בניו על העיץ' של חנוכה.

ולא ששמחו ואמרו שטוב היה לנו עם המצב של האונס וכתינוק בורח מבית הספר רק מה נעשה עכשיו נעשה לנו נס, אבל בסתר ליבם היו שמחים אילו לא נעשה להם נס.

"וקבעו שמונת ימי חנוכה"

שמעתי מאדמו"ר הגרשו"א זלה"ה להקשות מדוע בתפילת עה"נ בחנוכה מסיימים וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו וגו' ובפורים מסיימים תפילת עה"נ בהתיבות ותלו אותו ואת בניו על העיץ, דלכאורה גם בחנוכה יכלו לסיים בהריגת היוונים כבפורים, ובפורים יכולים היו לסיים בקביעת ימי הפורים כבחנוכה.

למעשה חנוכה

ואמר, דבכל מקום מראים איך הפר ה' עצת רשעים. בפורים רצה המן לתלות מרדכי ותלו אותו ואת בניו. ובחנוכה, שרצו להשכיחם תורתך אומרים בתפילה שלא רק שלא העבירונו מהתורה, עוד נקבע יו"ט חדש והלכות חדשות בהתורה ובש"ע, ונעשה עי"ז ריבוי בהתורה עצמה. (מציין מכלל יופי)

"לשנה אחרת קבועה ..."

צ"ב למה רק לשנה הבאה קבעו את הנס ולא מיד אחרי הניצחון של החשמונאים אלא הביאור כי אחרי שגברה מלכות החשמונאים הטהרה בעם ישראל התרבתה גם בכמות והעם כולו חזר לצור מחצבתו אבל זה לא קרה ביום אחד ולכן רק בשנה הבאה כשכולם חזרו בתשובה אז תקנו זכר לנס. יתכן לבאר לפי"ז במה נחלקו ב"ש וב"ה האם מונים לפי הימים הנכנסים או לפי הימים היוצאים דב"ש סוברים לפי הימים הנכנסים כי בתחילה הם היו מעטים יותר והנס היה יותר גדול, וב"ה סוברים דמכיון שהמסירות נפש הראשונה של המיעוט השפיעה על כולם עושים כנגד הימים היוצאים כנגד שפע הטהרה שהושפעה ע"י מסירות נפשם. והנה חז"ל אומרים שגם בזמן הגאולה יהיה רוב חייבים אמנם יהיה למיעוט זכויות גדולות שבזכות זה יגאלו וכיצד ע"י התורה שיש בה כח כנגד היצה"ר כמש"כ בגמ' בסוכה משכחו לביהמ"ד אם אבן הוא נימוח, והתורה שילמדו היא תשפיע על כל עם ישראל שיהיו שייכו ויהיו ראויים לגאולה.

הגה"צ ר' אלי לופיאן היה מקפיד שבחורים לא יסעו מוהישיבה בשבת הנובה בגלל חשיבותם המיוחדת של ימים אלו.

הגמ' בשבת אומרת [דף כא:]: מאי חנוכה? דתנו רבנן בכ"ה בכסלו וכו'. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי וניצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

הקשה בעל ה"אמרי אמת" מדוע לא תיקנו את ההלל והודאה כבר לאותה שנה בה התרחש הנס? מדוע המתינו לשנה אחרת?

ומתריך "לימוד גדול יש כאן!" שאף דבר טוב אין לקבוע מיד, בלי יישוב הדעת. צריך קודם להמתין ולהתבונן אם אכן דבר טוב הוא...

הגע עצמך, אם התוצאה מן הניצחון על מלכות יון היתה מביאה אותם להתמלא בתחושה של "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" היו ימים אלו נהפכים לימי ניצחון ולא לימי הלל והודאה להקב"ה על הנס שעשה לנו, מבחן התוצאה העגום, היה שולל מן הימים הללו את תוכנם הפנימי. רוח הכפירה שהיתה מנשבת היתה מבטלת מן הימים הללו את ייחודיותם.

למעשה חנוכה

על כן היה צריך להתאזר בסבלנות במשך שנה תמימה כדי לראות ולהיווכח איך הנס והניצחון ישפיעו על הליכות עולמים של הכלל ישראל.

ורק כאשר חלפה שנה תמימה והוברר שהכלל ישראל התחזק באמונתו, והתקרב אל בורא עולם, הוכח שהימים הללו ראויים להיות חג ומועד בישראל.

תוצאות אמת אינם ניכרים על פני השטח תיכף ומיד. יש צורך להתאזר בסבלנות ולבחון את התוצאה בטווח של זמן יותר משמעותי, וברבות הימים. על כן "לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה".

(לעבדך באמת עמ' קנו)

"וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול"

חז"ל תיקנו, להזכיר בחנוכה בתפילת שמונה עשרה ובברכת המזון, את נוסח 'על הניסים', שתחילתו, בהודאה על הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, והמשכו, בתיאור נס הניצחון בימי מתתיהו בן יוחנן, שגבורים נמסרו ביד חלשים, רבים ביד מעטים... וזדים ביד עוסקי תורתך.

סיום על הניסים הוא: "ואחר כך באו בניך... וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול".

ויש להבין, מה שייכות העובדה שקבעו שמונת ימי חנוכה להודות ולהלל לקב"ה, לנוסח 'על הניסים',

שעיקר עניינו – הודאה על הנס ותאור פרטי הנס?

ונראה, שלמרות שקביעת ימים אלו לימי הלל והודאה, אינה חלק מהנס, מכל מקום היא אחת

מהתועלויות הגדולות שנגרמו מהנס, שבזכות הנס הוענקה לנו האפשרות לקבוע ימי הלל והודאה על הנס.

לכן במסגרת ההודאה לקב"ה על עצם הנס, אנו מוסיפים הודאה על תועלת גדולה נוספת שנגרמה מהנס – שבזכותו זכינו לימי הלל והודאה.

הודאה לקב"ה מושכת חסדי ה'

נרחיב מעט בביאור הדברים:

כל אחד ואחד, חפץ בכל מאודו לזכות לחסדי ה' ולסיעתא דשמיא בכל אשר יפנה. אך חשוב לדעת

שאחד הדברים שמסוגלים במיוחד למשוך השפעה של חסדי ה', הוא הודאה על חסדי ה'.

יסוד לדברים, ניתן ללמוד מדברי 'ספר החינוך' בשם רבותיו (מובא במשנ"ב סי' קפ"ה), "שכל הזהיר

בברכת המזון, מזונותיו מצויים לו כל ימיו בכבוד". והביאור בזה, שהיות והוא זהיר לברך את הקב"ה על

למעשה הנוכה

שממציא לו מזוון להשביע את נפשו, זה עצמו מהווה סיבה שהקב"ה ימשיך להשפיע חסדו עליו ומציא לו מזונותיו בכבוד.

"על מה אבדה הארץ" - באור המהר"ל

גדולה מזו מצינו בדברי המהר"ל:

הנה, איתא במסכת נדרים (דף פ"א): "מאי דכתיב 'מי האיש החכם ויבין את זאת על מה אבדה הארץ... ויאמר ה' על עוזבם תורת'... אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה".

ותמה המהר"ל (בהקדמה ל'תפארת ישראל'), מדוע תולים את חרבן בית ראשון בזה שלא ברכו בתורה תחילה, ולא בעוונות החמורים - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שאנשי אותו דור היו לקויים בהם? ואומר המהר"ל, שבאמת הסיבה לחורבן הבית הייתה נעוצה בעבירות החמורות של אנשי אותו דור, אלא שאם היו מברכים בתורה כראוי, היה הקב"ה נותן בלבם לשמור את התורה כראוי, ואף אם היו עוברים לפעמים על מצווה מהמצוות היו מיד חוזרים לשמור ולעשות.

והביאור בזה, שאם היו מברכים את הקב"ה כראוי על שנתן להם את התורה והיו אוהבים בשל כך את הקב"ה ודבקים בו, הייתה זו סיבה שהקב"ה יקיים בהם את התורה ויתן בליבם לקיימה כהלכה. אך מאחר שלא עשו כן, שקעו בחטאים ונגזר חרבן.

ומוסיף המהר"ל, שבדאי שגם בני אותו דור אמרו בפיהם את ברכות התורה, אך עיקר העניין אינו אמירה בפה אלא "האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב את השם במה שנתן תורה. ואף אם הייתה להם אהבה, לא כל האהבות שוות, ולא ברכו כפי רום ערך מעלת התורה, שהיא הטובה העליונה והיא טובה על הכל".

למדנו מדברי המהר"ל, שכאשר מודים לקב"ה על טובה שמשפיע עלינו,

ואוהבים אותו בשל כך ודבקים בו, זה עצמו יהווה סיבה שהקב"ה ימשיך לקיים ולהשפיע טובה זו על המודים לו. ועוד, שההודאה צריכה להיות כפי גדול הטובה.

מה גדולה איפוא, הזכות שיש בשמונת ימי החנוכה, שע"י שנקבעו לימי הלל והודאה, אפשר, כאמור, לזכות על ידי כך לתוספת גדולה של השפעת חסדי ה'.

אך, על פי מה שלמדנו מדברי המהר"ל, ההלל וההודאה לה' לא די שיהיו באמירה בפה, אלא יביאו לאהבה בה', ולדבקות בו כפי גדול הטובה שעשה עימנו.

בשמונת ימי חנוכה, זוכים לומר עשרות פעמים על הניסים, בתפילה וברכת המזון, ואשרי מי שינצל זאת להודות לקב"ה כראוי, לעובדו ביותר נאמנות ולהוסיף אהבה אליו יתברך, ועל ידי זה יזכה לשפע של חסדי ה'.

למעשה הנוכה

ברמב"ם מתואר את הצער והלחץ הגדול שיוון עשתה לכלל ישראל אבל בא ונראה מה התורה מדגישה כשהיא מדברת על יון התורה מדגישה במדרש רבה "וחשך" זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהם שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל ומבואר שעיקר מטרתם שציוו שייכתבו שאין להם חלק באלוקי ישראל ולא שיכפרו בכלל בהקב"ה אלא שרצו שעמי" לא יחשבו שהם החשובים והשותפים להקב"ה במעשה בראשית וזה הדבר הגדול ביותר שיוון עשו לאבד מעם ישראל את החשיבות של כלל ישראל שה' בחר בהם מכל העמים להוסיף הפריע להם מעלת הנכבדות

חנוכה הגר"א כתב בפירושו לשיר השירים (א, יז) וז"ל "אהבה רבה וכו' המלה גדולה ויתירה חמלתה עלינו. פירוש דתחילה בימי האבות ומועד צאתנו ממצרים היה אהבתך רבה עלינו, ואח"כ כשעשו את העגל אמרת אכלה אותם כרגע, ואח"כ חמלת עלינו וסלחת לעוננו. כי החמלה, הוא אחר הכעס ואמר גדולה ויתירה פירוש שהשפעת עלינו עוד טובה יותר מבראשונה שנתת לוחות וציוות לעשות המשכן להיותך שוכן בנינו שלא היה לנו מקדם"

דהינו שמבואר בדבריו שכאשר ישוב האדם בתשובה יעזרוהו ה' ויתן לו תוספת דברים ובמעם הדבר נראה מדברי התומר דבורה שזה מפני שיותר מועד ליפול ולכן צריך דבר שיקשר אותו יותר לה' ומצינו בחנוכה כמה דברים שהגזירות עליהם נבעו מרפיון וכשתקנו את הפגם הקב"ה החזיר להם אותם עם תוספת וכמו שמבואר בב"ח (בתחילת הלכות חנוכה בשם המהר"ם מרוטנבורג) את הסיבה שהיו גזירות לבטל את העבודה וז"ל "אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה ועל כן היתה הגזרה לבטל מהם העבודה וכו' וכשחזרו בתשובה למסור נפש אל העבודה הושעם ה' ע"י הכהנים עובדי העבודה בבית המקדש" עכ"ל ומבואר ששורש הסיבה שהיוונים יכלו לגזור גזרות על כלל ישראל זה מפני שהתרשלו בעבודה והתיקון היה במה שמסרו את הנפש על העבודה וכך חזרה העבודה ובנוסף זכו לתוספת בעבודה שבלב שזו תפילה (שהיא כנגד קורבנות)¹

¹ וזדים ביד עוסקי תורתך

הב"ח (או"ח סי' תר"ע) מביא את דברי הגהות מרדכי בשם מהר"ם "בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה בבית המקדש, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כו' וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם השם ע"י כהנים

עובדי העבודה בבית השם וכו", עב"ל. ומבואר לכאורה שכל הגזירה של היונים באה עליהם בתור עונש על מזה שהתירשלו בעבודה, וכאשר התחזקו בעבודה, אז הסיר הקב"ה את העונש מעליהם.

אבל זה קשה שהרי בתפילת "על הגנים" משמע להיפך, שהרי אומרים "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך וכו", ומשמע דווקא עצם הצרה מזה שהיוונים קמו עליהם ורצו להשכיחם תורתך, ולא שזה היה בתורת עונש על מה שקדמה לזה התרשלות בעבודה. ובאמת כך מבואר גם ממה שממשיכים "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם", הרי שהיו צריכים לרחמים ולישועת ה' מיוחדת להצילים מצרתם. ואילו לפ"ד הב"ח הרי אדרבה, כל הגזירה לגרות עליהם את היוונים, היתה רק מפני שנתרשלו בעבודה, וא"כ כשנתחזקו בעבודה, תו ליכא מקום לעונש, והגזירה ממילא צריכה להתבטל, ולמה היו צריכים לישועת ה' מיוחדת להושיעם מצרתם.

ובלא"ה יש לתמוה על דברי הב"ח, וכי "האיש אחד יהטא ועל כל העדה תקצוף", והיאך יתכן כי בשביל הכהנים שהתירשלו בעבודתם בבית המקדש היתה גזירה קשה כזו על כל כלל ישראל. והנראה, כי הלא באמת אמרו חז"ל (ספרי בהעלותך סט; מובא ברש"י בראשית לג, ד) כי "הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב", וא"כ מלכות הרשעה עומדת הן בכל עת, למצוא עילה ודרך להצר ולהרע לישראל.

אלא שכך הותקן הדבר, שכל זמן שהעבודה בבית המקדש נעשית כתיקונה, הרי היא מונעת ועוצרת בעד הרשעים מלהפיק זממם אשר בזדון לבם, ואינם יכולים להרע את ישראל. אבל בשעה שבאה איזו התרשלות בעבודתם של הכהנים בבית המקדש, הרי כבר לא היה להם לכלל ישראל מה שיוג בעדם ממיזמתן של הרשעים, וכיון שלא היתה כל מניעה מלהצר להם, והיתה אפשרות להרע להם, הרי ממילא תיכף ומיד הגיעה עליהם מיזמתה התמידית של מלכות יון הרשעה, כי בידוע הוא שעשו שונא ליעקב.

וכיון שכבר קמו עליהם היוונים [ונמסרו בידי זרעו של עשו], אע"פ שחזרו למסור נפשם על העבודה, כבר א"א לצאת מתחת ידם בלי ישועת ה' מיוחדת, וזהו מה שאנחנו אומרים "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם".

[מה שנוגע לנו מכ"ז, שצריכים לדעת שאף] שאנחנו נמצאים בתוך עולם גדול, אבל כל דבר קשור עם השני כמו שרשרת ארוכה, ובפרט כשנמצאים בתוך "רבים", צריכים לדעת שכל אחד קשור עם השני, [כמו שכל כלל ישראל היו קשורים ותלויים בעבודת הכהנים], ואל יחשוב אחד לעצמו שכאשר הוא מתרפה משהו, אין זה נוגע אלא אליו, כי כאשר הוא מתרפה, הרי הוא גורם שעוד אחרים יבואו לידי רפיון.

זכרנו שפעם היו אומרים בהלצה שכאשר הפרוש באישישוק מתרפה [בעבודתו] זה משפיע על ה"לורד" באנגליה, - זה היה בתקופה שהיו "פרושים", היינו אנשים שמתנהגים ב"פרישות". כמו כן היו אומרים שכאשר יהודי אוכל כאן בלי ברכה, הרי הוא גורם ליהודי במקום אחר שישתמד ר"ל. כי לעולם אי אפשר לדעת כמה אחד תלוי בשני, ואין זה דבר נכון, מה שרגליים לומר כשמתרפים, "איך האב זיך געלאזט", [אני הזנחתי את עצמי], כי אין זה נוגע רק לעצמו, שהרי גם אחרים תלויים בו. ואם כי זמן של חנוכה תמיד היה זמן לומדים קצת פחות חזק מתמיד - "סאיז דאך חנוכה", וזכרנו עוד בילדותי כשלמדתי בסלוצק [משנת תרע"ג] חזרת לביתי בחנוכה, אך צריכים להזהר מרפיון.

למעשה הנוכה

ובביאור מש"כ הב"ח שהתרשלו בעבודה

ותמה הישם משמואל' (פרשת מקז שנת תר"פ ד"ה ועם דרכנו) דלא מצינו שהחסירו בני ישראל אפילו קרבן אחד בימים ההם, ומאי ש'נתרשלו בעבודה' דקאמר, ועוד 'הרי בני ישראל היו אז ברום המעלה כמבואר במדרשים, שאפילו בהמתם של עולי הגולה היתה חיבתם לפני המקום למנותם בכתוב, וכל ימי שמעון הצדיק היו הנסים תדירים, ומאין נצמחה התרשלות בעבודה', לפיכך מסיק (בדבריו לחנוכה סוף ליל ה', והוזר על יסוד זה עוד פעמים רבות) דכוונת הב"ח היא, שהיונים החשיכו עיניהם של ישראל בגזירתם, והכניסו בלבבות בני ישראל חושך והסתר ברוחניות, וזה גדם להם שהיתה עבודתם בעצלתים ובקרירות רוח, לכן הגם שהקריבו את הקרבנות בפועל היו עושים כן בהתיישנות וכמצות אנשים מלומדה ובלא התעוררות ורגשות פנימיות הלב, ואין לך התרשלות בעבודה גדולה מזו, לפיכך כאשר גברו החשמונאים על היוונים ונצחום נהפך החושך לאור, היינו שהתחזקו לעבוד עבודה ולקבל עול מלכות שמים בהתלהבות יתירה וברשפי אש שלהבת יה.

ואפשר להוסיף ולהוכיח כיו"ב ממה שאמרו לגבי רפו ידיהם מן התורה

כמובן שהרפיון היה לפי דרגתם נתבונן במושג רפיון שנכתב בתורה שכתוב (שמות ה, ח) נרפים הם על כן הם צועקים נלכה ונזבחה לאלוקינו וברש"י כי נרפים מן העבודה לכך ליבם פונה אל הבטלה וצועקים נלכה ונזבחה וזה למרות שמבואר לעיל (א, ג) את גודל העבודה שבנ"י עבדו את פרעה שכתוב ויעבידו מצרים את בני' בפרך בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו. (רש"י) דהיינו שהעבודה היתה קשה שהגוף היה נפרך מחמתה כמו עוגה פריכה ויעוין במה שמתואר בחז"ל כמה קשה העבידו אותם ואע"פ כן פרעה קורא להם נרפים ולכן ליבם פונה לבטלה וה"ה אצלנו הרפיון שהיה אצל בני' אינו כפשוטו אלא בדקויות שהתרפו כלפי דרגתם

כנגד הגזירה של כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל (ב"ר פ"ב, ד) ומבואר שעיקר מטרתם שציוו שיכתבו שאין להם חלק באלוקי ישראל ולא ציוו שייכפרו בהקב"ה מפני שרצו שעמ"י לא יחשבו שהם החשובים והשותפים להקב"ה במעשה בראשית וזה הדבר הגדול ביותר שיוון עשו לאבד מעם ישראל את החשיבות של כלל ישראל שה' בחר בהם מכל העמים והשורש נבע מכך שכלל ישראל התרפו בהרגשה שהם השותפים להקב"ה במלכותו בעולמו וכשתיקנו את זה ה' נתן להם את ההלל שאומרים בו ישראל ממשלותיו והפשט שישאל שותפים במלוכה של הקב"ה וכן זה מבטא את הקשר המיוחד של הקב"ה עם ישראל הן בניסי יצי"מ וכו'

וזהו מה שמזכירים ב"על הניסים" אף כלל ישראל בשם "עוסקי תורתך", כי רק העסק בתורה הוא מה שמגן בעדינו, ועי"ז זכינו שימסרו הזדים בידינו.

(ישמרו דעת)

למעשה הנוכה

במאמר קידוש ה' להרמב"ם כתב "וידוע מה שקרה לישראל במלכות יון הרשעה מגזרות קשות ורעות וכללן שלא יסגור אדם את פתח ביתו שלא יתייחד להתעסק בשום מצוה" עכ"ל דהיינו שרצו לבטל מישראל את המצוות וכששבו בתשובה זכו לתוספת מצוה מדרבנן של הדלקת נר הנוכה ובחויז ובפרסיא להכריז בכל העולם שאנו מקימים מצוות ה'.

והדברים מבוארים בתומר דבורה (פרק א מידה ז) ישוב ירחמנו וז"ל "אבל אם חטא ועשה תשובה מעלתו יותר גדולה עם הקב"ה והינו במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד והטעם וכו' שהשב בתשובה לא יספיק לו שיהיה נגדר בעוון בגדר הצדיקים וכו' אלא צריך להגדיר עצמו כמה גדרים קשים מפני שאותו הגדר המעט כבר נפרץ פעם אחת אם יתקרב שם בקל יפתהו יצרו אלא צריך להתרחק הרחק גדול מאוד"

צ"ב מהו לשון ונתתי נגע צרעת שמשמעו לשון מתנה ואיזה מתנה יש לקבל צרעת

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם (ויקרא יד לג-ד) וצ"ב מהו לשון ונתתי נגע צרעת שמשמעו לשון מתנה ואיזה מתנה יש בזה² ובמדרש תמה על זה וז"ל 'כתיב: ונתתי נגע צרעת, תני רבי חייא וכי בשורה היא להם שנגעים באים עליהם. תני רבי שמעון בן יוחאי כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות, אמר הקדוש ברוך הוא אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב, שנאמר (דברים ו, יא): ובתים מלאים כל טוב, מה הקדוש ברוך הוא עושה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימא. וכי

² ועוד מקשה רבינו החיד"א למה בנעני בתים קפיד לומר ארץ כנען, ותו אשר אני נותן לכם לאחזה נראה ח"ו יתר, גם אומרו בבית ארץ אחוזתכם היה לו לומר בבתיכם, (חומת אנך) יש לדקדק אומרו אשר אני נותן יתר, ועוד נותן לשון הווה צריך ביאור, ותו אומרו כנגע נראה בכ"ף הדמיון,

וביאר עפ"י המדרש הנ"ל שיהיה רק כנגע כיון שה' הממציא להם מטמון ואם כן ישראל שידעו זה בראות נגעי הבית ישמחו וירגו על המטמון שימצאו שם ואפשר לפרש במש"ל בשורה היא להם שהנענים באים עליהם לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב כל מי שנה שהיו ישראל במדבר ועל ידי הנגע נותן הבית ומוצאן. וז"ש אשר אני נותן מעתה ומעכשיו אני נותן כי עתה האמוריים הנה הנם מטמינים בביתם זהב ומרגליות וכן יעשו כל זמן שאתם במדבר וא"כ אני נותן בהוה כי כל טובם הלא לכם הוא ונתתי נגע בבתים שע"י כן תמצאו ואלהי אביכם נותן לכם מטמון. וא"כ ישראל שידעו זה בראות נגעי הבית ישמחו וירגו על המטמון שימצאו שם כי כן נתבשרו ע"י משה רבינו ע"ה. ועל דעת כן מודדו לקרוא הכהן ופיו פתח בחכמה ואמר כנגע נראה כמו נגע נראה אבל זה לא יקרא נגע רק שמחת לב כי ע"י זה נמצא המטמון וזהו כ"ף כנגע דלמראה עינים נראה נגע אך נראה לי להנתי ולטובתי ליהנות משלל אויבי: (פני דוד)

למעשה הנוכה

מי בא ואומר לכנענים שישראל נכנסין לארץ, אמר רבי ישמעאל בר נחמן שלש פרודיגמאות שלח יהושע אצלם, הרוצה לפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה. גרגשי עמד [ופנה] מאליו, (ויק"ר יז, ו)

למה מי שחוטא בלשון הרע זוכה ומוצא מטמוניות וכי יהיה חוטא נשכר

וצ"ב למה מי שחוטא בלשון הרע זוכה ומוצא מטמוניות וכי יהיה חוטא נשכר ובפרט שעוון לשון הרע הוא חמור מאוד וכמו שכתב ה"אור החיים" הקדוש בתחילת הפרשה 'שאיך לך דבר המרחיק את האדם מהבורא כלשון הרע'. וכן אמרו חז"ל (ערכין טו, ע"ב), חמור עוון לשון הרע מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים.

ובפרט שמספר לשון הרע נדון בעניות ואם כן תמוה למה דווקא בזמן כזה הוא מוצא מטמוניות

ובפרט שמספר לשון הרע נדון בעניות ואם כן תמוה למה דווקא בזמן כזה הוא מוצא מטמוניות וז"ל החפץ חיים בשמירת הלשון (לפי סדר הפרשיות פרשת בראשית) 'ודע, דכשם שהנחש נענש בענין מזונו, כדכתיב (בראשית ג, י"ד) 'ועפר תאכל כל-ימי חיידך', כן הוא מי שהוא בעל לשון הרע, נענש בעונו, כמו שכתב בספר "הקנה" וזה לשונו: ראה והבן, שכל המוציא לשון הרע מפיו, נדון בצרעת (ערכין טו:) ומסים שם בסוף דבריו - שמי שאינו נעשה מצרע, נדון בעניות, ושקולה העניות כצרעת.

ומה יועילו להם כל הסגולות והברכות אם, חס וחלילה, הוא מרגל בזה החטא של לשון הרע

ובאמת לפלא הוא בעיני, שטבע בני האדם לחפש סגולות וברכות מאנשים גדולים להצלחה על פרנסה ומה יועילו להם כל הסגולות והברכות אם, חס וחלילה, הוא מרגל בזה החטא של לשון הרע ורכילות, הרי יש על זה אסור מפרש בתורה (דברים כ"ז, כ"ד) "ארור מכה רעהו בסתר", דקאי על לשון הרע כמו שפרש רש"י, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (שבועות לד:) "ארור בו, קללה בו, נדוי בו", וזה לא יצא מפי איש אחד, כי אם בהסכמת כל ישראל בצרוף הכהנים והלוויים, כדכתיב בפסוק, והרי הוא מכלה השפעתו.

ואם היו שומעים לדברי, הייתי מייעץ להם יותר, שישמרו עצמם בזהירות יתרה מזה החטא, ובפרט מלעשות בפעל מעשה רע לחברו, מענין גזל וחמס ואונאה וכיוצא בזה [שזה בוודאי גורם גדול שיתבזבוזו נכסיו על ידי זה וירדו לטמיון], שאז בוודאי יתברכו נכסיהם יותר מכל הסגולות, וכמו שידוע, שכל הארורים פתחו מתחלה בברכה (סוטה לב:), ואמרו: "ברוך אשר לא יכה את רעהו", וכל ישראל ענו על זה אמן, ובוודאי תתקיים הברכה הזו:

למעשה הנוכה

מטרת העונש שהקדוש ברוך הוא מעניש את האדם הכל הוא לטובתו, כדי שינקה מעונותיו ולפעמים כדי שיעשה תשובה

אלא יבואר בהקדים מש"כ החפץ חיים בשמירת הלשון פרק וז"ל ובאור הענין ראיתי מקצתו בספר "נחל קדומים". דידוע דכל מה שהקדוש ברוך הוא מעניש את האדם הכל הוא לטובתו, כדי שינקה מעונותיו ולפעמים כדי שיעשה תשובה. ולכן בזמן שהיה מקדש קיים והיה לנו כהן מטהר, אם נכשל אדם בעון לשון הרע, היה הקדוש ברוך הוא מביא עליו עונש הנגעים, ואף גם זאת לא הביא עליו תקף על גופו רק על קורות ביתו, והיה צריך בעצמו לבוא אל הכהן ולומר לו, אשר נראה לו בבית כנגע. והיה אומר לו הכהן דברי כבושים: בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע וכו' וכמו דאיתא בתורת כהנים, כדי שישתדל על ידי זה לסור מהחטא. ואם לא שם לבו לזה, היה הקדוש ברוך הוא מענישו עוד יותר בענין זה, וכמו שנתבאר ענין זה ברמב"ם בסוף הלכות טומאת צרעת וזה לשונו שם, שצרעת הבתים אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע, שהמספר לשון הרע משתנות קורות ביתו, אם חזר בו יטהר הבית, ואם עמד ברשעו עד שהתץ הבית, משתנים כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכן עליהן, אם חזר בו וכו' ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנה עורו ונעשה מצורע, ויהיה מבודל ומפרסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא ליצנות ולשון הרע וכו', עין שם. והיה תועלת גדול מזה הענש, כי בראותו את גדל ענשו ובזיונו, שהוא צריך לישב בדד מחוץ למחנה תמיד ואינו רשאי לבוא אף במחנה ישראל ומודיע תמיד את צערו לרבים, כדי שיבקשו עליו רחמים, כענין שנאמר (מועד קטן דף ה'). (ויקרא י"ג מ"ה): "וטמא טמא יקרא", ממילא היה נכנע מאד מעונו ומקבל עליו על להבא להיזהר עוד מעון המר הזה ולפיס למי שדבר עליו. והקדוש ברוך הוא בחסדו שולח לו רפואה לצרעתו, והיה יוצא הכהן אל מחוץ למחנה לראות אם נרפא הנגע, כענין שנאמר בקרא (ויקרא י"ד ג'): "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא" וגו' ולעשות לו ככל הסדר הכתוב שם בפרשה בענין ההזאה והגלוח, ואחר כך היה מביא עליו את קרבנותיו.

כי על העבר נתכפר לו בענשו ובזיונו

והנה בבואו אחר כך אל ביתו, בראותו את החסד הגדול שעשה לו ה' יתברך, שרפא אותו מצרעתו, בודאי עשה כל מה שקבל עליו בהיותו מחוץ למחנה ופיס לכל מי שדבר עליו לשון הרע. והנה על ידי כל זה נטהר לגמרי מזה הנגע וגם מזה העון, כי על העבר נתכפר לו בענשו ובזיונו, ועל להבא היה נזהר מעצמו בכל כחותיו שלא לבוא עוד לזה החטא.

למעשה הנוכה

עד כאן מבואר שמטרת העונש היא שישוב בתשובה אבל למה מקבל מטמוניות יבואר עפ"י מש"כ התומר דבורה כשהאדם שב בתשובה ויהזיר הקב"ה שכניתו עליו אינו שב כאהבה הראשונה בלבד, אלא יותר ויותר. והינו "ישוב ירחמנו" שיוסיף רחמים לישראל ויתקנם ויקרבם יותר (לשון התומר דבורה)

עד כאן מבואר שמטרת העונש היא שישוב בתשובה אבל למה מקבל מטמוניות יבואר עפ"י מש"כ התומר דבורה (מידה הז' - ישוב ירחמנו) וז"ל 'הנה אין הקדוש ברוך הוא מתנהג כמידת בשר ודם שאם הכעיסו חברו כשהוא מתרצה עמו מתרצה מעט לא כאהבה הקודמת. אבל אם חטא אדם ועשה תשובה, מעלתו יותר גדולה עם הקדוש ברוך הוא, והינו (ברכות לד): "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד". והטעם כדפרשו בפרק הבונה (לפנינו הוא במנחות כט): בענין ה' למה היא עשויה כאכסדרא שכל הרוצה לצאת מעולמו יצא, פרוש העולם נברא בה' והקדוש ברוך הוא ברא העולם פתוח לצד הרע והחטא לרוחה אין צד שאין חמור ויצר הרע ופגם כמין אכסדרא, אינו בעל גדרים אלא פרצה גדולה פרוצה לצד הרע לצד מטה כל מי שירצה לצאת מעולמו כמה פתחין לו לא יפנה לצד שלא ימצא צד חטא ועון לכנס אל החצונים, והיא פתוחה מלמעלה שאם ישב יקבלוהו. והקשו ולהדרוהו בהאי, לא מסתייעא מלתא, רצו בזה שהשב בתשובה לא יספיק לו שיהיה נגדר בעון כגדר הצדיקים מפני שהצדיקים שלא חטאו גדר מעט יספיק אליהם אמנם החוטא שחטא ושב לא יספיק לו גדר מעט אלא צריך להגדיר עצמו כמה גדרים קשים מפני שאתו הגדר המעט כבר נפרץ פעם אחת אם יתקרב שם בקל יפתחו יצרו אלא צריך להתרחק הרחק גדול מאד, ולזה לא יכנס דרך פתח האכסדרה שהפרצה שם אלא יתעלה ויכנס דרך פתח צר ויעשה כמה צרות וסגופים לעצמו ויסתם הפרצות.

הסבר למה במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים לא יכולים לעמוד

ומטעם זה במקום שבעלי תשובה עומדים וכו' מפני שלא נכנסו דרך פתח הצדיקים כדי שיהיו עם הצדיקים, אלא נצטערו ועלו דרך פתח העליון וסגפו עצמן ונבדלו מן החטא יותר ויותר מן הצדיקים לכך עלו ועמדו במדרגה ה' היכל חמישי שבגן עדן דהינו גג הה"א וצדיקים בפתח הה"א ככניסת האכסדרא ולזה כאשר האדם יעשה תשובה דהינו תשוב ה' אל מקמה, ויהזיר הקדוש ברוך הוא שכניתו עליו אינו שב כאהבה הראשונה בלבד, אלא יותר ויותר. והינו "ישוב ירחמנו" שיוסיף רחמים לישראל ויתקנם ויקרבם יותר.

וכך האדם צריך להתנהג עם חברו לא יהיה נוטר איבה מהכעס הקודם

וכך האדם צריך להתנהג עם חברו לא יהיה נוטר איבה מהכעס הקודם אלא כשיראה שחברו מבקש אהבתו יהיה לו במדרגת רחמים ואהבה יותר ויותר מקדם ויאמר הרי הוא לי כבעלי תשובה שאין צדיקים גמורים יכולים לעמד אצלם ויקרבהו תכלית קרבה יותר ממה שמקרב אתם שהם צדיקים גמורים עמו שלא חטאו אצלו עכ"ל

למעשה הנוכה

ומבואר גודל רחמי ה' שגם מי שחוטא לו ביותר הקב"ה מכין לו את הקרקע לחזור בתשובה ולהתקרב אליו וכמו שהיה בפורים שדווקא באותו העת גופא שהם היו במשתה שבוה גופא הם הכעיסו את ה' שם ה' שתל להם את הרפואה שנהרגה ושתי ולכן אצלינו שחטא בחוטא של לשון הרע ה' מכין לו שלאחר שישוב בתשובה שאם לא ישוב בהרי לא תסור צרעתו ממנו הוא יתעשר ויקבל את הממון שהטמינו אמוראים ומי שבכלל לא חטא ה בודאי ימצא דרכים להעשיר אותו

כן מבואר גם בגר"א

וכ"כ כיו"ב הגר"א כתב בפירושו לשיר השירים (א, וז) "ואהבה רבה וכו' חמלה גדולה ויתירה חמלתה עלינו. פירוש דתחילה בימי האבות ומועד צאתנו ממצרים היה אהבתך רבה עלינו, ואח"כ כשעשו את העגל אמרת אכלה אותם כרגע, ואח"כ חמלת עלינו וסלחת לעוננו. כי החמלה, הוא אחר הכעס ואמר גדולה ויתירה פירוש שהשפעת עלינו עוד טובה יותר מבראשונה שנתת לוחות וציוות לעשות המשכן להיותך שוכן בנינו שלא היה לנו מקדם"

דהינו שמבואר בדבריו שכאשר ישוב האדם בתשובה יעזרהו ה' ויתן לו תוספת דברים ובטעם הדבר נראה מדברי התומר דבורה שזה מפני שיותר מועד ליפול ולכן צריך דבר שיקשר אותו יותר לה':

ובשם החתם סופר שמעתי שגודל רחמי ה' שגם מי שחוטא לו ביותר הקב"ה מכין לו את הקרקע לחזור בתשובה ולהתקרב אליו וכמו שהיה בפורים שדווקא באותו העת גופא שהם היו במשתה שבוה גופא הם הכעיסו את ה' שם ה' שתל להם את הרפואה שנהרגה ושתי

הלימוד מזה למעשה

הלימוד מזה למעשה. להיזהר מלשון הרע וחטאי הדיבור ולראות גודל חסדי ה' שכהאדם שב בתשובה ויחזיר הקב"ה שכניתו עליו אינו שב כאהבה הראשונה בלבד, אלא יותר ויותר. והינו "ישוב ירחמנו" שיוסיף רחמים לישראל ויתקנם ויקרבם יותר וכך האדם צריך להתנהג עם חברו לא יהיה נוטר איבה מהכעס הקודם אלא כשיראה שחברו מבקש אהבתו יהיה לו במדרגת רחמים ואהבה יותר ויותר מקדם ויאמר הרי הוא לי כבעלי תשובה שאין צדיקים גמורים יכולים לעמד אצלם ויקרבהו תכלית קרבה יותר ממה שמקרב אתם שהם צדיקים גמורים עמו שלא חטאו אצלו כלשון התומר דבורה (הוספה מלמעשה פרשת מצורע)

יש מי שכתב שלפיכך קראום חנוכה כלומר חנו בכה ר"ן על הרי"ף שבת ט ד"ה עשאום ימים טובים וכ"כ אבודרהם בסדר תפלות חנוכה ובטור סי' תרע ובשאר הפוסקים והמהרש"א חידושי אגדות שבת כא ד"ה

למעשה הנוכה

מאי חנוכה קשה מאי חנייה שייך הכא כיוון דהותר בהן מלאכה ולא נתנו ליום טוב אלא להלל ולהודות גם הב"ח סי' תרע אחרי שהביא דברי המהרי"ל שאין עושין מלאכה בשעה שהנרות דולקים כתב ונראה קצת ראייה מדקראו להו חנוכה כלומר חנו בכ"ה דאי אין איסור כלל במלאכה מאי חנייה שייך כאן דדוחק הוא לומר דרצו לומר חנייה ממלחמה אמנם הלבוש חולק וכותב וקראום חנוכה שתי תיבות חנו בכ"ה ולשון חנו משמע שחנו מנסיעתם למלחמה מלשון ויסעו ויחנו ולא מלשון שביתה ממלאכה ולכך מותרים הם במלאכה ואף הפרי חדש והברכי יוסף מפרשים חנייה שחנו מהמלחמה

לכאורה קשה למה קראו את ימי החנוכה על שם החנייה והמנוחה מהמלחמה, ולא על שם ישועת הנצחון והחרות? ולא כמו בפורים שהימים שעושים פורים זה הימים שנלחמו (שפ"ח)
אלא בחנוכה שהיה גזרנו על הנפש העיקר הוא שהם מניחים אותנו לעסוק בתורה שמא"כ בפורים שהגזירה היתה על הגופות
ועוד לומר שמלמים של עמ"י היא בשביל החניה ודלא כאומות העולם שמלחמתם היא בשביל המלחמה

פעם, בימי בחרותו ברוסיה, בימים שלפני מלחמת העולם הראשונה, נתפס על ידי חיילים רוסיים. בידו לא היו הנדירות המתאימים, שהיו מצילים אותו מתגרת ידם. והימים, ימי ההפקר לית בהם דין ודיין. כך שלא היה מי שימחה ביד הרשעים אשר לא השתהו ודת אותו למוות. על אתר העמידוהו מול כיתת יורים. רבינו היה משוכנע שאלו רגעי חייו האחרונים. הוא אמר ווידוי וקרא קריאת שמע. החייל שעמד לירות בו דרש ממש שיעמוד ישר, אולם רבינו, מרוב פחד, לא היה מסוגל למלא אחר פקודה זו. החייל חזר על דרישתו בצרחות, באותו רגע ממש נפתח החלת באחד הבניינים הסמוכים וראשו הזועף של גנרל רוסי הציץ החתיה לראות על מה המהומה והרעש, המפריעים את מנוחת הצהרים שלו. ברוב כעסו החל לצעוק על החיילים, שהתעללו ברבינו. הללו, נפוצו מיד בבהלה, לכל. עבר ורבינו בחסרי ה', ניצל.

כסבור הייתי, המשיך רבינו ואמר, שאחר גילוי שכניה שזכו שוב לא אהיה אותו אדם. אבל זמן מה לאחר מכן שכחתי לדעת עד כמה גדול כחו של ההרגל. וכאשר שמתי לב שההרגל משתלט עלי, והוא משכיח ממני את רישומו של הנס שנעשה לי, החלטתי לקחת את נקודת העבר ולהפכה לעתיד - לקבלה למעשה. ובאמת, כאשר שוב הייתי בסכנת חיים, בעת פרעות הדמים בחברון. עלה בזכרוני נס ההצלה שקרה לי ברוסיה, שכחתי, שם בחברון, בין ההרוגים ושמעתי את צרחות הרוצחים שחיפשו קרבנות נוספים. באותם רגעים נזכרתי בקבלה שקבלתי על עצמי שעה שניצלתי ממוות מידי החיילים הרוסיים. אותה שעה הרגשתי באמונה שלימה, כי אם הקב"ה חפץ בחיי - אחיה, ונקודת אמונה זו לא הלכה לאיבוד. ללמדנו, סיים המשגיח, שתנאי הכרחי לשימור האמונה הוא הפיכת עברא לעתיד על ידי שיקבל האדם על עצמו קבלות מעשיות. (ספר המאיר ח"א עמ' שם)

כתב בספר המשגיח (עמ' 84) על הרב מאיר חדש זצ"ל פלוגה של חיילים משוטטים, קוזקים כנראה, השתלטה על העיר. היהודים הסתגרו בבתיהם מאחורי מנעול ובריח.

אבא ביקש לחמוק ולהגיע לבית המדרש. הוא הספיק להגיע עד קצה הסמטה, ולפתע - חיילים קוזקים בדרכו. הוא נבהל, ביקש להימלט, אך היה זה מאוחר מדי.

- הנה יהודי בולשביק! - צעקו לעברו, נחפזים לעצור בעדו.

- הראה את התעודות שלך! - פקדו, הרובים מכוונים כלפיו. אך לא היו כל תעודות בידו.

תפשו בו והחלו גוררים אותו לעבר החצר, שליד הבניין, אשר שימש להם כמפקדה.

אימת מוות נפלה עליו, הוא החל לומר וידוי.

העמידו אותו ליד הקיר. אחד הקוזקים כיוון כלפיו את נשקו.

- הזדקף - צעק אליו, כשהוא מנסה לכוון את הנשק לכוון הלב.

אך הוא, מרוב אימה, התאבן מבלי יכולת לזוז.

- הזדקף, אמרתי לך! מהר! - צרח הפורע, כשקולו הולך וגובר, והוא מלווה את פקודתו במטר של

גידופים.

למעלה, מעל לראשו, נפתח פתאום חלון.

מי זה צועק שם? - נשמע קולו הנרגז של המפקד.

- זה בולשביק - החל החייל מגמגם - תפשתי אותו ברחוב!

חבריו של החייל חמקו מהמקום בזה אחר זה.

- אל תבלבל את המוח! - התרגז עליו המפקד - הסתלק מכאן מהר, ואל תפריע את מנוחת! שמעת?

החייל נחפו להסתלק בטרם תגבר חמתו של המפקד.

אבא נותר יחידי בחצר, המום, מתקשה להאמין למראה עיניו. ואז התאושש, נשא רגליו וחמק מן המקום

כל עוד רוחו בו.

אימרה אחת חזרה ועלתה בזכרונו: "גם כאשר הרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייאש מן

הרחמים".

בדרך, בהיותו נרגז כולו עקב הנס אשר ארע לו, קיבל על עצמו מספר קבלות,

מתוך אמונה נלהבת, כי יצליח לבצע קבלות אלה במלואן. עד הגיעו לבית המדרש כבר החלה התלהבותו

להצטנן במקצת, והוא החל להרתע מכובד הקבלות הללו. בתירוצים שונים החל להשיר מעליו חלק מהן.

בסופו של דבר הגיע למסקנה, כי כדי לשמר בזכרונו וברגשותיו את הנס הגדול אשר ארע לו, עליו לשמור

בקפדנות לפחות על חלק מהקבלות, אשר קיבל על עצמו. הוא בחר במספר קבלות, אשר האמין כי ביכולתו

לקיימן, ובהן דבק לבצע אותן בשלמות.

למעשה הנוכה

ואמנם, עשר שנים לאחר מכן, בעת הפרעות בחברון, כאשר שכב בין ההרוגים בעוד הרוצחים משתוללים בבניין, עצר בכוח בעד חברו בנימין שביקש להתרומם, ולחש לו:

– שכב בשקט וקוה!

כחלוף הכל שאל אותו החבר בפליאה: -- מניין שאבת את הכוח לשכב בשקט ולהמשיך לקוות בשעה נוראה כזאת?

בתשובה סיפר לו על אותו נס שארע לו ברוסיה.

הוא היה בטוח, שכוחו של אותו נס נשתמר בלבו בעזרת אותן קבלות מעשיות שקיבל על עצמו.

סיפר הרב שלמה ברוועדה (קונטרס הללו עבדי ה' עמ' 77 ובקצרה בספרו ליל שימורים עמ' כ)

בזמן שהייתי בחור, באתי מחו"ל ולמדתי בירושלים, ומטעמי בריאות הייתי זקוק להיות כשבועיים מחוץ לירושלים במקום הבראה. פעם אחת נכנסתי העירה לקנות משהו, וחזרתי בלילה ברגל למקומי שמחוץ לירושלים. היה זה לילה חשוך לגמרי, בלי ירח, וגם הפנסים לא דלקו. לפעמים הערבים היו חותכים את חוטי החשמל, או שכדי לחסוך בחשמל אז השלטונות היו פתאום מכבים את החשמל, לכן לא היתה שום תאורה ושום ירח. הלכתי דרך איזה גינה כדי להגיע למחוז חפצי, וכדרך הבהורים הלכתי במהירות. לא ראיתי כלום בחושך, ותוך כדי הליכה זו הייתי צריך להגיע לקטע של מדרגות תלולות, שיורדים בהם כשלישים מדרגות, לא סתם מדרגות חלקות, אלא עשויות מאבנים חדות שאפשר ממש להחתך מהן, ומי שיפול משלשים מדרגות אלו לא רק שיחתך אלא ימות ממש.

צעדתי במהירות, ולפתע נעמדתי וחשבתי לעצמי: הרי עוד מעט אני מגיע למדרגה הראשונה של הגרם התלול! נעמדתי, וניסיתי להרגיש עם הנעל שלי- וראיתי שאני עומד ממש על המדרגה הראשונה! אם לא הייתי נעמד ברגע זה- הייתי נופל בחושך, וכבר לא היה מי שיבוא לנדנד לכם... היה זה נס נגלה, ואני חושב שהוא קרה בזכות סבתא שלי שנהרגה עקה"ש בידי הנאצים ימ"ש, ובזכות סבתא שניה שמתה שנים לפני כן בצעירותה, שהיתה צדיקה וגבאית צדקה בברנוביץ' שחיתנה הרבה יתומות, שתיהן נתנו לי זכויות- וכך ניצלתי. עמדתי ורעדתי מרוב התרגשות ופחד, וסו"ס ירדתי, הגעתי לחדרי והלכתי לישון. קמתי בבוקר, התפללתי, אכלתי ארוחת בוקר, בירכתי, ואמרתי לעצמי כך: "הרי רק אתמול בלילה זכית לנס נגלה מהשמים, שהציל את חייך. א"כ היית צריך לקום בבוקר כצדיק קדוש, ואילו אתה נשארת אותו בן אדם, ולא נשתנית כלל וכלל!". הדבר הציק לי מאוד, והחלטתי לשאול על כך את מרן החזו"א.

עליתי על אוטובוס לתחנה המרכזית בירושלים, משם לקחתי אוטובוס לתל אביב, ושם עליתי על קו חמישים וארבע המפורסם לבני ברק. ירדתי בסוף רחוב ר"ע, הלכתי לבית מרן החזו"א, ונכנסתי לביתו. הוא היה כזה איש מנוחה, שהרבה פעמים כשבאו עם בעיה גדולה לבקש עצה, כשהיו נכנסים הוא נתן לכל אחד לשבת מולו ליד השולחן, היה מחייך בחביבה יתירה, ושואל: "כמה למדת בחודש שעבר? האם חזרת? האם חידשת?", עד שהיו שוכחים מכל הבעיה, כי בגן עדן אין בעיות... גם עכשיו, לאחר כל הדיבורים קם החזו"א

למעשה חנוכה

ולויה אותי עד הדלת, ולפתע נזכרתי: עוד לא דיברתי על הנס שהיה לי! תוך כדי עמידה אמרתי לחזו"א: "אתמול בלילה ניצלו חיי בנס נגלה, ויש לי משהו לשאול, האם אפשר?" - "כן, ודאי", הוא חיך בחיבה. סיפרתי לו את הסיפור, והוספתי כך: "קמתי הבוקר אותו איש! לא נשתניתי כלל לטובה, מה קורה איתי?!" החזו"א נהיה לפתע רציני מאוד, הוריד את ראשו, והחל לדבר לעצמו. הוא נתן לעצמו מוסר לפני: הוא היה רואה ניסים בכל יום, היה נותן עצה ועוד עצה, והיו חוזרים ומספרים לו על הצלחות למעלה מהטבע, גם הוא רואה ניסים וניסים ונשאר אותו אדם, ולא נשתנה כלל! כך הוא ייסר את עצמו, עד שסו"ס הרים את ראשו, חיך ואמר: "זה פשוט מאוד. נס נגלה יש במוחו להשפיע לטובה על האדם, שלעולם ועד לא יחטא עוד פעם בחייו, וכבר לא יהיה לו את כח הבחירה", אח"כ הוא צחק ואמר: "אי אפשר שהאדם ישאר בלי בחירה, לכן כשעושים נס נגלה לאדם - מייצרים לו יצר הרע חדש ומיוחד, ומורידים אותו באותה שעה כדי למעט את השפעת הנס אצלו! לכן אם אדם יתחזק לאחר הנס - הוא יקבל תועלת רבה, אבל אם לא יתחזק - בתוך כמה שעות לא ירגיש שבכלל נעשה לו נס, כאילו שיש לו לב אבן, זהו כוחו של היצר החזק". עכשיו אנחנו מבינים: כשאדם נמצא בצרה הוא זועק לקב"ה, אבל לאחר ההצלה והנס יש לו את היצר הזה שמשכיח את הכל, וקשה לו מאוד לומר שירה. לכן אומר הקב"ה: עכשיו "השמועני את קולך" - בשירה, כי כבר שמעתי אותך בזעקה, וזו כוונת הגאון.

אלא העיקר זה החניה מה קרה אחרי שה' עזר לו לאדם האם הוא השתנה מזה או לא ולכן עיקר הנס הוא על פח השמן שאלמילי שהיו חוזרים בתשובה באמת לא היה מקבלים את פח השמן כי הסיבה שהיונים באו היתה מפני שהם התרשלו בעבודה, ולכן כהתחזקו ה' הראה להם שהוא איתם.

ימי החנוכה עמוג ועייף במדרש מעשה חנוכה מובא בספר בית המדרש חדר א ובספר מדרשי חנוכה ופורים אז חרה לו למתתיהו כהן גדול ואמר לו לחשמונאי ולא כתיב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסור לבו וברוך הגבר אשר שם בה' מבטחו' אמר לו יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב שבטי יה עדות לישראל מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו ניסים ונפלאות ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלוקי השמים עזרם ומגנם של ישראל וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ומבואר דמתתיהו כה"ג יצא למלחמה על יון כיון שהיה בוטח בקב"ה שיעשה להם ניסים ונפלאות וצ"ע במה היה מובטח לו למתתיהו שיעשה לו הקב"ה ניסים וצע למה בטח שיעשה לו ה' נס הרי מי שהולך על דעת שיעשה לו נס אין עושים לו

נס

למעשה הנוכה

איתא בספרא (פרשת אמור ט ד) ולא תחללו - שומע אני ממשמע שנאמר 'ולא תחללו' אמור קדש וכשהוא אומר ונקדשתי מסור את עצמך וקדש שמי... מיכן אמרו כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס אין עושים לו נס ושלא לעשות לו נס עושין לו נס.

למה לא נעשה נס להרן שמסר נפשו כאברהם והפיל עצמו לקידוש ה' לכבשן האש

וימות הרן על פני תרח אביו. בחיי אביו, ומדרש אגדה (ב"ר לח, יג), יש אומרים שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד, על שכתת את צלמיו והשליכם לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו, אם אברם נוצח, אני משלו, ואם נמרוד נוצח, אני משלו, וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה, אמר להם הרן משל אברם אני, השליכוהו לכבשן האש ונשרף, רש"י (בראשית יא, כח)

וביתר הרחבה מבואר במדרש (בר"ר לח ג) 'וימת הרן על פני תרח אביו (בראשית יא, כח), רבי היא בר בריה דרב אדא דיפו, תרח עובד צלמים היה, חד זמן נפיק לאתר, הושיב לאברהם מוכר תחתיו. הוה אתי בר אינש בעי דיזבן, והוה אמר לה בר כמה שנין את, והוה אמר ליה בר חמשין או שתין, והוה אמר ליה וי ליה לההוא גברא דהוה בר שתין ובעי למסגד לבר יומי, והוה מתביש והולך לו. חד זמן אתא חד אתתא טעינא בידה חדא פינג דסלת, אמרה ליה הא לך קרב קדמיהון, קם נסיב בוקלסא בידיה, ותבריןן לכלהון

פסיליא, ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון. כיון דאתא אבוה אמר ליה מאן עביד להון כדן, אמר ליה מה נכפור מינך אתתא אתתא טעינא לה חדא פינג דסולת, ואמרת לי הא לך קריב קדמיהון, קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי, ודין אמר אנא איכול קדמאי, קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותבריןן. אמר ליה מה אתה מפלה בי, וידעין אינון. אמר ליה ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר. נסביה ומסריה לנמרוד. אמר ליה נסגוד לנורא, אמר ליה אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא. אמר ליה נמרוד נסגוד למיא, אמר ליה אם כן נסגוד לעננא דטעין מיא. אמר ליה נסגוד לעננא. אמר ליה אם כן נסגוד לרוחא דמבדר עננא. אמר ליה נסגוד לרוחא. אמר ליה ונסגוד לבר אינשא דסביל רוחא. אמר ליה מלין את משתעי, אני איני משתחוה אלא לאור, הרי אני משליכך בתוכו, ויבוא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו. הוה תמן הרן קאים פלוג, אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא. כיון שירד אברהם לכבשן האש ונצל, אמרין ליה דמאן את, אמר להון מן אברהם אנא, נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו, ויצא ומת על פני תרח אביו, הדא הוא דכתיב: 'וימת הרן על פני תרח וגו'.

וצ"ב למה לא הצילו ה' הרי הוא מסר נפש בשביל ה'

למעשה הנוכה

ה' מחפש אדם שתמיד יהיה עימו

אלא ה' מחפש מישהו שתמיד יהיה עימו לא רק כשרואה שה' עושה ניסים לאברהם ומצילו מכבשן האש, כי אז בזמן הסתר פנים הוא ייפול, ולכן הרן שלפני שראה שאברהם ניצל הוא לא האמין מה יהיה מחר שיתנסה עשרה ניסיונות כמו אברהם הוא מיד יחזור לרעה כי הוא לא מאמין באמת רק בזמן שרואה נס וכשלא יהיה נס או הסתר פנים הוא יחזור לסורו

וכן רואים בערב רב שבאו ועלו עם עם ישראל ממצרים כי עמ"י הצליחו ולכן מיד כשיכלו והיה בלבול וראו מיטתו של משה בשמים ובא שש ומשה לא הגיע הם חטאו כי הם עבדי ה' רק בזמן שרואים את השגחתו ולא בזמן של הסתר פנים, ועוד אין לנו שום מושג עד כמה גדול כוחו של היצר הרע והאדם יכול לראות נס גלוי כמו שעשה אליהו הנביא בהר הכרמל שבמשך כל היום ניסו נביאי הבעל להוריד גשמים ואין קול ואין עונה ואין קשב. ואילו אליהו הנביא מילא תעלה של בית סאתיים מים, וירדה אש מהשמים וליחכה את הכל, אמר הרב בצלאל זולטי זצ"ל שלמרות שזה נס גלוי שבפשטות אי אפשר להכחישו, ומימלא מוכח שה' הוא האלוקים, אליהו הנביא הוצרך להתפלל לנס, שיסיח את דעתם שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה, כי בלא"ה המושכל ראשון שהיו אומרים מעשה כשפים הוא זה, והנס שהסיח דעתם, ולא אמרו שווה בעוצמתו לנס שירדה אש מהשמים ושרפה את המים, ולא נענה אליהו רק בשעת המנחה.

לכאורה צריך ביאור, למה כל הטורח של הציבור שצריך הקב"ה להביא עליהם בצורת ג' שנים, ואליהו הנביא יזמן אותם להר הכרמל וכו' עד שיזעקו "ה' הוא האלוהים"? מדוע אי אפשר להזמין את כולם להר הכרמל ותרד אש מהשמים ואז יזעקו "ה' הוא האלהים"?

עונה על כך מרן המשגיח הגאון ר' יהודה לייב חסמן זצוק"ל:

אם עם ישראל סתם כך היה הולך להר הכרמל, אכן המעמד היה מרשים, אבל בסופו של דבר אף לא אחד היה חוזר בתשובה.

רק אחר שלוש שנים שהגוף סובל, הגוף נשבר, אז השכל מסכים למה שהפה אומר "ה' הוא האלהים". וגם לאחר כל זה צריך עדין לתפילה שענני ה' ענני ה' ענני שתירד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה. וכן ראינו אצל אברהם אבינו שהושלך לכבשן האש וניצל, מיד הם אמרו שהרן אחיו עשה לו כשפים והצילו, ולמרות שאח"כ הרן נשרף והוכח שאי"ז מעשה כשפים כמבואר בתרגום יונתן, הינו מצפים שכולם יגידו ה' הוא האלוקים! ה' הוא האלוקים שעכשיו שהרן לא הציל את עצמו רואים שאי"ז מעשה כשפים. אלא רואים עד כמה גדול כוחו של היצר הרע כמו שכתב המס"י (סוף פ"ב) 'שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכוחו להינצל אלמלי הקדוש ברוך הוא עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהלים

למעשה הנוכה

לז, לב-לג) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו וגו'. אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו, וניצול מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקדוש ברוך הוא לא יפקח עליו. כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו. והוא כעניין מה שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה (ברכות לג, א) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. והוא מה שאמרו (אבות א, יד) אם אין אני לי מי לי עכ"ל. וכן אמרו הז"ל (שבת לא) על הפסוק "זה דרכם כסל למו" (תהילים מ"ט), יודעים רשעים שדרכם למיתה אלא שחלב להם כסלם שמא תאמר שכחה היא מהן ת"ל ואחריהם בפיהם ירצו סלה. ואעפ"כ אין חוזרים.

ולפי"ז מובן למה הערב רב חטאו שמעולם לא התכוונו לעבוד את ה' רק שהיה נוח להם אז הם באו וראינו שיש כח באדם לראות נס גלוי ולהתכחש לו ולכן לא השפיע עליהם כל הניסים, המצרים הגרועים לא שמו לב כלל לציזוי ה' שמי שישאיר את סוסיו ימותו לו הסוסים כי אמרו זה מקרה מה שבדיוק קרו המכות, מעשה כשפים וכיו"ב, אבל לי זה לא יקרה אבל הירא את דבר ה' הסכים לשמוע ולהכניס אבל אי"ז יראת שמים אלא ביזנס שעכשיו שטוב לי לשמוע לה', אבל מיד לאחר שעמ"י נעצרו בעל צפון, ופרעה חשב שסגר עליהם המדבר, ואפשר לנצחם הם באו עם הסוסים להילחם עם ישראל, לכן אומר רשב"י הטוב שבמצרים הרוג כי עכשיו משתלם לו להיות טוב אבל ברגע שישתלם לו לעשות אחרת הוא יעשה אחרת. בדיוק כמו הנחש שגם נחש שנראה טוב ברגע של היסח הדעת הוא נושך.

הוספה. סנהדרין צג. אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחווים לצלם ומבואר שלמרות הכל אומות העולם לא חזרו בתשובה אלא באו בטענה לעמ"י כאילו אלינו זה לא מדבר רק לכם זה דרכם כסל למו

עוד תירוצים כתב העץ יוסף שאין עושה הקב"ה נס אלא למי שמוסר עצמו שלא על מנת שיעשו לו נס כדאיתא בחזית פסוק זאת קומתך

והמתנות כהונה כתב שמעצמו היה לו לידע שאין בע"ז ממש ולא היה צריך לחכות עד שיעשה נס לאברהם

אבינו

מספר מנחת ימים

למעשה הנוכה

פך השמן שיצק יעקב אבינו הוא הפך שנתגלה לבני חשמונאי בהקדמה לספר הים התלמוד על מסכת בבא קמא אות ל כתב וזה לשונו מצאתי בספר ברכת שמואל שכתב בשם הרב הש"ך על התורה שאותו שמן שיצק יעקב על האבן אשר שם מראשותיו נתגלה לו אותו הפך וראה כל הניסים שנעשו בהם וזה הוא השמן שנמשח בו כל הכלים של בית המקדש ובו נמשחו כל המלכים וזה היה כד השמן של אליהו ז"ל ואותו הפך נתגלה גם לבני חשמונאי וכד ועיין בחיד"א בספר דברים אחדים סוף דרוש ל"ח שהביא מה שכתב הברכת שמואל והוסיף ופשוט בעיני שגם אותו הפך שנתגלה לבני חשמונאי שהיה חתום בחותמו של כהן גדול הוא אהרן הכהן דכתיב שמות ל לא זה לי לדורותיכם לעולם הבא ובו הדליקו שמונה ימים והמותר נגנו לעולם הבא עכ"ל וצריך ביאור מה ענינו של אותו הפך שמן שיצק ממנו יעקב על האבן אשר שם מראשותיו לפך השמן שנתגלה לבני חשמונאי ועיין בספר אמרי שפר מהגאון רבי שרגא פיזול בהר"ב זצוק"ל שבת כא שכתב וזה לשונו ונראה בהקדם מדרש על פסוק ויותר יעקב לבדו אמר הקב"ה ליעקב אתה נתת נפשך על פכים קטנים בשבילי חייד אשלם לבניך בפך קטן בימי חשמונאי ומה שכתב בשבילי הכוונה כי בפכים קטנים היה שמן ואת השמן הזה יצק יעקב על ראשה עיין ברבינו בחיי שפירש שיציקת השמן או ניסוך היין על המצבה היה כהקרבת קרבן על גבי המזבח והובא המדרש בספר צידה לדרך פרשת וישלח וצ"ב מה ענין אותם פכים קטנים שמסר נפשו עליהם לפך השמן של בית חשמונאי ונראה להסביר שלומדים מכאן יסוד גדול שכל דבר שאדם מוסר נפשו עליו זוכה שהקב"ה משלם לו או לדורותיו מדה כנגד מדה שיזכה הוא או בניו לנס באותו דבר שמסר נפשו

מה הדגש על נס המנורה ומה השאלה מאי חנוכה

נס המנורה והישועה נגלה ונסתר

מאי חנוכה דת"ר בכ"ה בכסליו וכו' שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו', נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה (שבת כא):

וברש"י מאי חנוכה על איזה נס קבעוה וצריך להבין הלא היו אז עוד ניסים, כל נצחונותיהם היו בדרך נס ופלא רבים ביד מעטים גיבורים ביד חלשים ומדוע אינם נזכרים כבריייתא זאת

אלא כל חיי עמ"י הם נס ופלא וכמו שאומר היעב"ץ בהקדמה לסיפורו: מי שיעיין ביחוד ענינו ומעמדנו בעולם... אחרי כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפיים מהשנים, ואין אומה נרדפת בעולם כמונו... מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורנו להשמידנו לעקרנו לשרשנו... לא יכלו לנו לאבדנו ולכלותנו.

כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם... ואנו הדבקים בה' כלנו חיים היום, לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותנו, אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים... לא שלט בהם יד הזמן ולא כילם...

למעשה הנוכה

חי נפשי, כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו הם אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתב' לאבותינו במצרים, ובמדבר, ובארץ ישראל. וכל מה שארך הגלות יותר - נתאמת הנס יותר, ונודע מעשה תוקפו.

וכתב הגאון ר' יעקב עמדין זיע"א בהקדמה לסידור בית יעקב חי נפשי כי בהתבונני בנפלאות אלו, בקיום האומה במשך כל זמן הגלות והיסורין מעת החרבן ועד עתה, גדול אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה השי"ת לאבותינו ביציאת מצרים וקריעת ים סוף וכל שאר הניסים.

עם ישראל הוא העם הכי שנאו, העם הכי נרדף, הכי נודד והכי חלש. ובזמן שהמעצמות הגדולות והחזקות ביותר לא נשאר מהם זכר, עם ישראל שרד עם כל מה שעבר עליו והוא חי וקיים. הנס הזה הוא נס יותר גדול מכל הניסים.
לכן רק נס זה נזכר

וז"ל הרמב"ם באגרת תימן:

ומפני שיחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו ונגלתה מעלתנו על זולתנו, כמו שנאמר 'ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים', התקוממו כל האומות עלינו בעצת קנאה ורשע. ונחלצו כל מלכי הארץ לעורר עלינו שטנה ואיבה. ואין לך זמן, מאז שנתנה תורה ועד עתה, שכל מלך עכו"ם, או איזה שר וקצין, או איש זרוע, שאין ראשית כונתו ועיקרה, (- תחילת כוונתו אינה איך לפתח את ארצו אלא איך להרע לעמ"י כמו שראינו בהיטלר ימ"ש) לסתור תורתנו ולהרוס דתנו בכוח הזרוע וכוח החיל, כסיסרא ועמלק, טיטוס, אדריינוס, והרבה כיצא בהם - זה המין האחד משני המינים שהתכנונו בו לנצח הרצון האלוקי.

והמין השני: גבני האומות וחכמיהם כמו האדומים והפרסים והיונים שאלו כמו כן שמו כונתם לסתור את התורה בטענות שטווננים עליה ובקושיות שמחברים נגדה לסתור אותה ומגמתם בכל זה להפר התורה ולמחות עקבותיה אומות העולם מכירים גם הם בעליונותנו מאז שקיבלנו את התורה האלוקית ומחמת קנאתם הם עושים כל שביכולתם לבטל מאתנו את המעלה הזאת יש שמנסים לבטל בכח החרב ויש שמנסים לבטל באמצעות פיתויים וויכוחים

מסיים הרמב"ם וכולם לא יצליחו שהקב"ה בשר אותנו ע"י ישעיהו הנביא שכל מי שיתכון לסתור דתנו ולמעט דתנו בכלי זין ישבר הבורא כלי מלחמתו ולא יצליח וכמו כן כל טוען שיתכון לבטל מה שבידנו בטענות ובקושיות לא תתקיים עצתו כמו שנאמר ישעטו נ"י כל כלי יוצר עלייך לא יצליח וכל לשון תקום עליך למשפט תרשיע"י" התגשמות הבטחת התורה לא מאסתים ולא געלתים לכלותם והנה על פי דרך הטבע לא היתה שום סיבה שמזימת הגויים לא תצליח שהרי גם ממלכות אדירות כדוגמת אשור בבל רומי ופרס שהיו שליטים על העולם כולו והנחילו את תרבותם לכל העמים נמחקו במהלך השנים מבימת ההיסטוריה על אחת כמה

למעשה הנוכה

וכמה שהיה צפוי חלילה עתיד מעין זה לעם ישראל שמאז היותו לעם עמד מול אויבים אדירים שניסו להכחידו כדוגמת סנחריב נבוכדנצר וטיטוס ועוד יותר החמיר מצבו של העם לאחר שנכבשה הארץ על ידי מלכויות בבל ורומי ושארית הפליטה של העם היהודי גלתה גולה אחר גולה והייתה נתונה למרמס תחת רגלי שליטים ועמים עריצים אשר רכשו ליהודים שנואה אין קץ וחפצו בכל מאודם להשמידם או לעקור דתם הגאון ר' חיים מברסק המחיש את מצב היהודים בגלות באומרו על דרך החידוד שגוי שאינו מכה יהודי לא כדאי להעסיקו כפועל שהרי בודאי שהוא שונא יהודים ומעוניין להכות בהם ואת היכולת להכות גם כן יש לו ואם למרות זאת הוא אינו מכה אין זה אלא מחמת עצלותו ופועל עצלן בודאי שלא כדאי לשכור ולמרות זאת בעוד שממלכות אדירות נפלו ולא נותר מהם מאומה עם ישראל המוקף בשונאים מכל עבר ככבשה בין שבעים זאבים חי וקיים **לעבדך באמת עמי רנא**

החסיד יעב"ץ כותב בהקדמה לסידורו: מי שיעיין ביחוד עניינו ומעמדנו בעולם... אחרי כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפיים מהשנים, ואין אומה נרדפת בעולם כמונו... מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורנו להשמידנו לעקרנו לשרשנו... לא יכלו לנו לאבדנו ולכלותנו. כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם... ואנו הדבקים בה' כלנו חיים היום, לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותנו, אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים... לא שלט בהם יד הזמן ולא כילם...

חי נפשי, כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו הם אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתב' לאבותינו במצרים, ובמדבר, ובארץ ישראל. וכל מה שארך הגלות יותר - נתאמת הנס יותר, ונודע מעשה תוקפו.

וכבר כתב ב'חובת הלבבות' (שער הבחינה פ"ה) כי אם יבקש אדם בזמן הזה לראות מה שהוא דומה לעניינים ההם של האותות והמופתים שעשה על ידי משה רבינו במצרים, יביט בעין האמת על עמדתו בין האומות מעת הגלות וסידור ענייניו ביניהם, עם מה שאנו בלתי מסכימים עמהם בסתר ובגלוי, והם יודעים מזה, עיין שם עוד. והיינו שממתקיימים כשה אחת בין שבעים זאבים בזמן שכולם שונאים זה ש את ישראל, מכל זה רואים אמונה בחוש, שהכל נס, וזו הטובה הגדולה ביותר בהנהגתו עמנו

אמנם מאידך בתפילת על הניסים מוזכר בעיקר הנס של המלחמה עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם וכו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו' ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה וכו' וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול ואילו הנס של פך השמן לא מוזכר בעל הנסים

למעשה הנוכה

כלל ורק מסיימים וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך' אבל בלי סיפור הנס שהיה בזה ומשמע שקביעות ימי החנוכה היתה רק על נס הנצחון א במלחמה והוא פלא ומקובל לומר בזה דהנס הגלוי שכולו פלא וחויז לדרך הטבע הלא הוא נס פך השמן והוא מלמד גם על המלחמה שהוא נס גמור ושלא היה נצחון המכבים בדרך טבע של מלחמה כלל ולכן קביעת היו"ט דחנוכה הוא משום נס פך השמן וזו הסוגיא בשבת אבל אחר שכבר קבעו הימים להודאה על הנסים הרי שוב יש וכמו כי גמל עלי בגדר אשירה לד' שעשה לנו לנו להודות בעיקר על הניסים ואף שהם בדרך הטבע שבכל יום עמנו שאנו מודים מצד הכרת הטוב על ניכך וכל שכן שיש להודות על התשועות הגדולות במלחמה שאם ח"ו היו מצליחים היוונים אז להשיכם תורתך גם לנו לא היה נשאר כלום ולכן בעל הניסים' אנו מזכירים את הפורקן התשועות והמלחמות שבוה מתבטא עיקר הענין של הכרת הטוב אבל על נס פך השמן לא נתקן הודאה שלנו שהתועלת בנס היה במקדש לשעתו שיוכלו להדליק בטהרה שבוע ימים קודם ואין טובת הנס נמשכת לנו לזמנינו בכדי שנודה עליה משרא"ב עמ' שב

דברי רבינו החיד"א בספרו לב דוד (פרק כח) עד כמה גדולה חובה לנצל את ימי החנוכה להודאה 'מודעת זאת, כי עבד מלך המקבל חסדים פרטיים מהמלך יותר משאר עבדיו, חיובא רמיא עליה להתכשר בעבודת המלך ולעבוד עבודתו בתוספת יותר משאר עבדיו. ובמה יתרצה עבד לאדוני להראות שהכיר בחסדיו, אם לא בהראותו כי עבודתו עבודה שלימה, וכשם שהמלך הטא אליו חסד בפרטות, ואותו ידע וחיבב מיתר עבדיו, כן הוא מחויב להראות עבודה פרטית למלך, יותר מאשר יעשו שאר העבדים. וזהו הטעם שארז"ל סוף פ' אין עומדין (ברכות לד'): הדיוט משתחוה באבות תחילה וסוף, בהודאה תחילה וסוף, כהן גדול תחילת כל ברכה וברכה, המלך כיון שכרע שוב אינו זוקף. ופירש"י כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו. וכתבו המפרשים ז"ל דהטעם, כיון שחננם הקב"ה גדולה יותר מהשאר, צריכים להוסיף בעבודה ולהראות במופת שהכירו בחסדיו ית' המעדיף טובו עליהם.

ומזה ישכיל אנוש בימי חנוכה, אשר קבלנו נסים ונפלאות, אשר הגדיל ה' לעשות עמנו והצילנו מכף צר אנטייכוס הרשע ושריו, בגרים ונקנור הרשעים, והיה לנס כמפורסם, וכאשר תקנו רבותינו בנוסח על הניסים, מסרת גבורים וכו', מחויבים אנו להודות לאלהינו מרחם. ולא להוציא הימים הקדושים האלה, בשחוק וקלות ראש ומשתאות של רשות ויין ענושים המורם מהם, יום ולילה לדרוש אל המתים, גיעול הקרטי"ן להפסיד ממוון, ולפרוק עול תורה ומצות, ואדם לא זכר אם יש תורה בעולם. אוי להם כי גמלו לנפשם רעה. הגמול הזה מקוה ה' תחת אשר הצילנו ועשה נסים ונפלאות, לאבד הימים האלו בשאט נפש בדבר שמכעיסים בו. לאשר עשה לאבותינו ולנו הנסים ופורקן. ואם הראשונים היו עושים סעודות, היו מעטרים אותם בשירות

למעשה הנוכה

ותשבחות. כי כל שלחנות מלאו יראת ה' ושמחת הנסים והנפלאות, ובפיהם ירצו זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

ואם בשאר ימים, מאר"י דעובדין הללו, אשר הלך האיש"ם כמנהג פוחזים, ועמדו בסוד משחקים חלפו חק היהדות הפרו ברית התורה ואת פושעים נמנו, ק"ו אם כה יעשו גם בימי החנוכה ימי נסים, אשר חיובינו להלל ולהתבונן בפרטי הנס, כדי להכיר מעט מזעיר מתוקף רחמיו ולעסוק בתורה, ולעובדו בלב שלום. והנה אלה עסוקים בשחוק וקלות ראש וחטאם כפול, והם לא ידעו, כי בנפשם דברו, והרי זה דומה לאיש שהמלך הטיב עמו ובו בפרק זה מכעיסו, דהגם שהמלך מרחיב הזמן, ודאי ענש יענש לעוברי רצונו וכמ"ש בזהר תמאן אנפי מלכא נהירין ולא ידעי וכו'.

חטאי יון חוסר רצון לשמוע

חלק מתרבות יון היתה מה שאני לא מבין אני לא מקבל

אם אמור יאמר כבר פרק עול אדוניו מעל צווארו

דברי הרמב"ן והנר"א על אריממו היוני

והנה ידוע שאלכסנדרוס מוקדון היה תלמידו של אריסטו היוני אביהם של חכמי הטבע. והרמב"ן כותב על אריסטו (ויקרא ט"ז ח) וז"ל 'המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו. והגיס לו דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת. עכ"ל'. ובהקדמה לפירוש הגר"א (להעתיק מה שכתבתי בשם הרב משקלו)

הלימוד מחנוכה שבע יפול צדיק וקם להרחיב הרב שלמה ברועדה

האם היום רואים ניסים

למה ה' לא עושה ניסים בימינו

אבל מי שאין האמונה מושרשת בקרבו הוא שואל להיפך וכמו המעשה ברבי ישראל מסלנט זצ"ל (מובא בספר "תנועת המוסר", חלק א עמי 318): בהגיע רבי ישראל, באחת מנסיעותיו, למלון שהיה רגיל בו, מצא שבעל האכסניא שינה את טעמו ליהדות והחל לזלזל בעניני תורה ומצוות. כששאלהו ר' ישראל לסיבת הדבר, סיפר לו שלפני ימים אחדים התאכסן אצלו כופר אחד שהכחיש בפניו ענין שכר ועונש. ולאות שדבריו כנים, שלח לקנות נקניק של טריפה, והכריז שאם יש השגחה ושכר ועונש יכנס האיסור לגרונו ויחנק. הכופר אכל

למעשה הנוכה

את הטריפה לעיניו ולא אירע לו כלום. והוא הריע בחוצפה כי אין השגחה וכפר בכל. מאז נכנסה ערבוביא במוחו וכל אמונתו נתרופפה. ר' ישראל לא השיב לדבריו ונכנס לחדרו. אחרי שעות מספר חזרה בתו של בעל האכסניא מבית הספר, וסיפרה בעליצות שקבלה תעודת גמר עם שתי הצטיינות, בחשבון ובזימרה. ר' ישראל קרא את הילדה לחדרו וביקשה לנגן לפניו, כדי להוכיח לו שהיא באמת יודעת לנגן וראויה להצטיינות. הילדה סירבה, ר' ישראל שלח לקרוא לאב, ואמר לו שבתו אינה מחוננת במידות טובות ואינה מצטיינת לו. כששאל האיש את בתו בתמהון כיצד היא ממרה את פי ר' ישראל, השיבה שהיא חושבת לבלתי נימוסי והגיזני לעמוד פתאום ולנגן לפני בני אדם, לא בזמן המיועד ולא במקום המתאים, כדי להוכיח את כשרונה. והוסיפה ושאלה: האם מתקבל על הדעת שבפני כל איש שלא יאמינה תהיה נאלצת לעמוד ולהראות לו את כחה בנגינה? הרי לשם כך הגישו לה את תעודת ההצטיינות! תשובה זו מצאה חן בעיני אביה שנתן צדק מלא לדבריה. ר' ישראל שלח את הילדה מהחדר ופנה אל האב ואמר לו - תשובת בתך יכולה לשמש גם תשובה לתמהונך בעניני השגחה. הלא ה' כבר הוכיח לעיני כל העמים את השגחתו הפרטית, על ידי הניסים הגלויים ביציאת מצרים. ויש לנו תעודה המעידה על כך - התורה הקדושה שניתנה לנו. כמו-כן ראינו את ההשגחה על ידי אליהו הנביא בפגישתו עם נביאי הבעל, וכן בימי מרדכי ואסתר, בנס החשמונאים ובעוד כמה מאורעות היסטוריים שבהם ראו את יד ה'. האם זה נראה לך הגיוני שבגלל כל שוטה שיבוא ויגיד שאינו מאמין, ישנה ה' את סדרי בראשית או תהלכות הטבע, כדי להוכיח לו שיש דין ויש דיין?! מי שרוצה לדעת את ה', סיים ר' ישראל את דבריו ואמר, יכול להיכח מהתעודה הנצחית שלנו, אשר אושרה לעיני כל העולם ואין צורך בהוכחות נוספות. בליל הסדר מסבים יחד אבות ובנים ומתבוננים ב"תעודה", שהיינו ההגדה ושאר המקורות לסיפור יציאת מצרים, ולנגד עיניהם מתגלים הניסים והנפלאות, האותות והמופתים שעשה ה' במצרים. שהרי לשם כך נעשו, כמו שנאמר, "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בהם", כשהמטרה היא: "וידעתם" - אבות ובנים - "כי אני ה'" (שמות י). (ילקוט לקח טוב עמ' לח).

מעשה ב"חפץ חיים" וצ"ל, בזמן הפרעות באוקראינה שנהרגו ונטבחו רבבות יהודים על קידוש השם הי"ד, היה הקדוש ה"חפץ חיים" אצל רופא אחד שהתחיל לשאול אותו איך הקב"ה כביכול מסוגל לראות היאך מייסרים את עמו באכזריות שכזו ולשתוק על כך. ה"ח"ח צ"ל נתעטף בשתיקה ולא השיב לו. אמר הרופא תאמין לי שאני מתחיל לפקפק אם יש אלקים בעולם, השיב לו ה"ח"ח צ"ל אני מפקפק אם אתה רופא או לא. מיהר הרופא להראות לו תעודה תלויה על הקיר המאשרת שהוא רופא מוסמך, ה"ח"ח צ"ל הסתכל וראה שתאריך כתיבת התעודה הוא מלפני ארבעים שנה, ואמר לרופא יתכן שבשעתו אכן הוכחת שאתה יודע לרפא, אבל מגיף לי לדעת שעשכשו אתה עדיין רופא, השיב הרופא שאין שום טעם לערוך כל פעם בחינות אלא מספיק שנבחן פעם אחת בשעתו. א"ל ה"ח"ח צ"ל תדע לך שגם לגבי הקב"ה כן הוא, לפני שמסר לנו את התורה והעמידנו בנסיונות הרבה מתוך הסתר פנים, הראה לנו נסים ונפלאות להוכיח שהוא משגיח בעולם

למעשה הנוכה

הזה, ואמר לנו כביכול זוהי התעודה שלי שאני משגיח בעולם, ועליכם למסור ידיעה זו לדורות הבאים אחרים עד עולם, ולכן אע"פ שהיום רצונו יתברך לנהוג בהסתר תוך הסתר, עד שצריך מסירות נפש בחיים כדי לקיים תמיד את רצונו, אבל כביכול התעודה היא הנסים שארעו בשעת יציאת מצרים, ובכל דור בליל ט"ו עלינו להאריך בסיפור נפלאות דמצרים שהיא התעודה שלו, וזהו מה שנאמר חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שהנסים והנפלאות עשה הקב"ה מתחילה למען כל בית ישראל לא רק אלו שהיו אז אלא למען כל הדורות שיעמדו עד זמנינו, ולכן נחשב הדבר כאילו היינו אנו בעצמנו עבדים במצרים ויצאנו משם בנסים שהראה הקב"ה, לא רק לדור ההוא אלא גם לנו, וגם אותנו גאל עמהם הקב"ה מחסרון האמונה ע"י הנסים האלו. (טעם ודעת).

"ניסיך שבכל יום"

"בימים ההם בזמן הזה"

ויש להוסיף מש"כ בזה שיחות הרב פינקוס חנוכה (עמ' מה)

ימי חנוכה הם ימי שמחה והודיה על הנסים. נס הנצחון במלחמה ונס פח השמן. נוסח התפילה בחנוכה "על הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". ההבנה הפשוטה היא שכיון שבימי כסלו היו נסים גדולים, לכן קבעו עליהם זמן שמחה והלל והודאה להשי"ת.

אכן, יש המתעוררים לשאול כיצד מבינים את נוסח התפילה "בימים ההם בזמן הזה", איך בזמן הזה, בימים שאנו חיים בהם רואים נסים? כל הסיפורים של הנסים הם על אירועים שקרו בעבר. פעם הייתה קריעת ים סוף, וכל עם ישראל עברו בתוך הים ביבשה. נסי הכניסה לארץ ישראל, והנסים שהיו בבית המקדש וכו', אך מדוע רק הדורות ההם ראו נסים ואנו לא רואים בימינו התרחשות של נסים? וכי רק לדור המדבר או לחשמונאים היתה הזכות לראות בחוש נסי שמים, ולנו אין את הזכות הזו?

יתכן שהשאלה אינה במקומה, אבל התשובה, לדעתי, אינה פשוטה כלל, ומונח בה יסוד גדול והבנה אחרת במהות הנסים וימי החנוכה.

ניסים גלויים בזמנינו

אספר לכם מעשה שהיה, כפי שסיפרו בעל המעשה. הוא גר היום במונסי, בארה"ב, ועובד לפרנסתו כרופא, אבל הוא שוקד על התורה והנו תלמיד חכם. לא כל ימיו היה המספר שומר תורה ומצוות. לפני שנים הוא היה בלוס אנג'לס כחילוני גמור, ועבד כרופא בחדר מיון של בית חולים. באחד הימים הובהל לחדר המיון אדם מחוסר הכרה אשר נמצא מוטל ברחוב אחרי התקף לב קשה. הרופאים הוועקו להצילו, ולאחר חצי שעה התייאשו מחייו, ניתקו את המכונות וקבעו את מותו. הרופא מספר שלפתע הוא הבחין בתנועה בידו של המת. בתחילה חשב שאילו עצבים שעדיין מפרכסים לאחר המוות, אבל אח"כ הבחין בתנועות נוספות של הגוף, הוא הסיר את הכיסוי מעל פניו, ולתדהמתו הוא רואה את ה"מת" - חי. הוא התחיל מחדש לעסות את לבו. ה"מת" הרים את ידו וסימן לרופא להפסיק להתעסק בו. הוא שואל את הרופא: "לך קוראים חיים מאיר?" הרופא נדהם לחלוטין! זהו אמנם שמו היהודי אבל אין אדם בעולם שקורא לו כך, כולם יודעים שהוא "בארי", רק מסבתו הוא שמע ששמו "חיים מאיר". והנה החולה ממשיך ושואל: "אתה מניח

למעשה הנוכה

תפילין"? והוא עונה בשלילה. החולה מצוה: "מהיום תתחיל להניח" ! ושוב שואל אותו "אתה אוכל כשר" ? וכשענה לא, חזר וצוהו: "תאכל כשר" ! כשסיים החולה את דבריו, עצם את עיניו ונפטר לבית עולמו.

לימים, כשסיפר הרופא את המעשה, הוא הוסיף שבשעת מעשה לא הרגיש שום רושם והשפעה. "נכנסתי לחדר הרופאים ואמרתי להם: 'תשמעו איזה דבר מצחיק קרה לי שום שינוי לא חל בי מהארוע המיוחד'". לאחר שנים רבות החל הרופא בתהליך של "הזרה בתשובה", ובמבט לאחור צירף גם את המעשה הזה לשרשרת הסיבות שגרמו לו לשנות את חייו.

סיפור שכזה ואחרים כמותו מלמדים אותנו יסוד חשוב. הקב"ה מנהיג את העולם בדרכי הטבע, ואף בנסיים אמיתיים. סביב כל אדם קורים נסים של ממש, בכל יום. אך בני האדם אינם מושפעים ואינם קולטים את המתחולל סביבם. כפי שגלי קול רבים קיימים בחלל העולם, ובלי כלי קליטה מתאימים אי אפשר לשמוע ולקלוט אותם, השי"ת מספק לכל אדם מספיק נסים גם "בזמן הזה", אך הקושי והעבודה שלנו הם היכולת לפתח "עין רואה ואוזן שומעת" לכל המתרחש סביבנו.

גם בתוך הטבע ניתן לראות נסים, בחי, בצומח, בשמים ובארץ. עלינו מוטל "שאו מרום עיניכם" ואז נוכל להגיע ל"וראו מי ברא אלה".

הקב"ה "מקדים רפואה למכה"

סיפור נוסף של נס גמור וגלוי, שממנו נוכל ללמוד נקודה נוספת בהנהגת השי"ת.

סיפר יהודי, כיום בעל מאפיה בניו-יורק, שבשנות המלחמה באירופה נותר עם אחותו הצעירה בבונקר בגטו. כל משפחתם נהרגה והוא הרגיש אחריות בשמירה על האחות. יום אחד הוא יצא מהבונקר לחפש אוכל, וכשחזר לא מצא את אחותו. אנשים סיפרו לו שבא שוטר מהגסטפו ולקח אותה למטה המשטרה. הוא רץ כמטורף אל תוך לוע הארי, וזעק, "תחזירו לי את אחותי, תחזירו לי את אחותי"! הסדיסטים נהנו מצעקותיו, וצחקו עליו. באותו זמן ממש, ירד במדרגות הבנין קצין עטור במדליות, ושאל בכעס: "מה הן הצעקות כאן"? השוטרים ענו לו שהגיע לכאן "זייד אחד" שרוצה שנחזיר לו את אחותו. הקצין פנה אל הבחור באכזריות ואמר לו: "את אחותך תקבל בחזרה כשיצמחו לך שערות בכף היד, ועד אז כולכם תמותו, יהודים מלוכלכים".

פשט הנער את כף ידו והראה לעיניו הנדהמות של הנאצי את כף היד והיא מלאה בשערות. הקצין נבהל מהמראה וצעק: "בן השטן, קח מהר את אחותך ותברח מכאן, לפני שאהרוג את שניכם". הם ברחו מן המקום וחיים עד היום הזה.

סיפור ה"נס" הוא שבהיותו ילד, נכווה קשות בידו, והרופאים השתילו לו עור חדש בכף היד. העור נלקח ממקום בגוף המצמיח שער, וכך נתמלאה ידו בשערות.

"וכי השלמת הסבר הדברים מקלקלת את הנס?! אנו מצפים לנס שיקרה לפי הזמנה ובאותו רגע ממש. אבל כשהשי"ת מקדים רפואה למכה, ומכין את ההצלה עשר שנים קודם המעשה, וכי אין בזה נס גמור ? לדעתי זהו נס יותר גדול כשהנס נסתר בתוך מאורעות החיים.

אכן, עבודתנו ותפקידנו לפתח את הכלים בכדי לקלוט את מעשי השי"ת. לחדד את השכל והרגש כדי להבין את הנסים והנפלאות שבכל יום, ערב ובקר וצהרים.

למעשה הנוכה

חנוכה - חינוך לקלוט את השפעת הנס

ימי החנוכה הם ימים המסוגלים לראות ולהבין את הנסים. ה"זמן הזה" שבחנוכה, מהותו החינוך. אין די שהנסים מתרחשים אלא שאנו לומדים ומושפעים מהם. כשאב ובנו עומדים בתפילה, כלפי האב זוהי מצות תפילה אך כלפי הבן הקטן לא שייכת כעת מצות תפילה. עבור הבן משמשת תפילת אביו כאפשרות של חינוך, הוא רואה וקולט, מסתכל ומבין בצורת התפילה של המבוגר, ומושפע ממנה בעומק נשמתו. כל פעולה של חינוך, בונה נדבך נוסף במבנה אישיותו של החניך. כך מתעצבת דמותו של הקטן, כן הוא גדל, משתנה ונבנה.

ההכנה הרוחנית של החשמונאים "בימים ההם" היתה שהם היו מסוגלים ומוכנים להתחנך מהנסים. כאשר מצד האדם יש את כלי הקליטה וההשפעה,

הקב"ה מראה לו את נסיו ונפלאותיו. כשנמצאים במדרגה רוחנית שמוכנה להבין את משמעות הנסים, להתחנך מהם ולשנות מחמתם את צורת ההתנהגות, אזי יש ענין ותועלת בגילוי הנס וזוכים לראותו בחוש.

ממו"ר הגרי"ד זצוק"ל שמעתי, שהנה בחנוכה אנו קובעים הלל ושמחה על כך שפח שמן קטן דלק בדרך נס שמונה ימים. וידועים דברי חז"ל (שבת כב ע"ב) שגר המערבי היה דולק במקדש שנים רבות, ולא כבה אף פעם. ובמשך מאות שנים של המשכן ובתי המקדש, היה נס במנורה שהשמן שהספיק רק למשך הלילה, דלק מעת לעת תמיד, וא"כ צ"ב מהו הנס המיוחד כמנורה ובשמן של חנוכה?

האמנם התשובה לזה, שבחנוכה היינו מסוגלים לקלוט את הנס, להבין שהשי"ת מדבר אלינו ומשפיע עלינו שנוכל להתחנך ממועשיו.

החינוך של חנוכה הוא שהקב"ה הוא בעל הכוחות כולם בבריאה, והוא בעל הברירה, והוא עשה עושה ויעשה את כל המתרחש בעולם, בין בטבע ובין בנס, בין בגלוי ובין בנסתר ו"אין עוד מלבדו".

חנוכה - "להודות ולהלל"

ימי החנוכה נועדו לעורר בנו את הכלים לקלוט את נסי הקב"ה. להתחנך לראות את הנפלאות והתשועות, ולהבין שהשי"ת מנהל את עולמו בחסד וברחמים בכל עת ושעה. ובפרט צריכה להיות גודל ההכרה בהנהגת הישועה של השי"ת שגם בעת צרה ומצוקה נוכל לראות שמתוך הצרה מצמיח הקב"ה את נס הישועה. בבחינה של "כי אשב בחושך ה' אור לי". נרות החנוכה מיועדים להאיר לעין המתבונן, שמתוך הצרה מצמיח הקב"ה פדות ורווחה.

מעשה נורא שמעתי על קבוצה של ארבע מאות יהודים, שהיו אזרחים גרמניים ונתגלגלו בשנות המלחמה לאנגליה. הבריטים לא יכלו להחזיק בתוכם פליטים גרמנים, החשודים כמרגלים בזמן מלחמה, ולכן אספו את כל הקבוצה ושלחו אותם באנית מסחר לגירוש באוסטרליה. הם שחררו אסירים ופושעים מבתי כלא, כדי שישמשו כמלחים על האניה. אך יצאה האניה מהנמל באנגליה התחילו המלחים להתעלל בקבוצת היהודים. גנבו מהם את מזוודותיהם ובזזו לעצמם כרצונם, את הנותר השליכו באכזריות אל תוך הים. הצער ועגמת הנפש על איבוד החפצים, המזכרות והמכתבים האישיים היו גדולים מאד. "מה זה עשה ה' לנו?" כך הגיעו הפליטים, בעירום ובחוסר כל והתאקלמו באוסטרליה. - לפני שנים מספר, עשרות בשנים לאחר הגירוש ההוא, מצא יהודי אחד יומן של קצין גרמני ששרת בשנות המלחמה בצוללת. באחד הפרקים המתארים את שנות המלחמה הוא כתב על אותה אנית מסחר בריטית שנקלטה בראדר של הצוללת. הפלגה ללא ליווי צבאי היתה בימים ההם כהתאבדות. ניתנה הוראה לירות על האניה, אך לא היה ברור אם אכן היריות פגעו במטרה. כיוון שנקלט בראדו שמזוודות וחפצים פזורים סביבות האניה, נשלחה סירה למשוות אותם מן המים. בבדיקה גילו מכתבים בגרמנית של אזרחים גרמניים. רושם הוא: "שמחנו שלא

למעשה הנוכה

פגענו באניה עם גרמנים כמותנו. בהוראה שקיבלנו מהפירר בעצמו [היטלר ימ"ש], הופקדנו ללוות את האניה עד לאוסטרליה בכדי להגן עליה מפני תוקפים בריטים אפשריים".

לאחר שנוסעי האניה ירדו והיא חזרה לאנגליה, זיהו הגרמנים שהיא שייכת לאנגלים ופוצצו אותה.

נתבונן בעומק המעשה. ארבעים שנה יהודים בכו והצטערו על אובדן המזכרות והמכתבים האישיים, אולי אפילו התמרמרו על מדת הדין שפגעה בהם. והנה מתברר למפרע גודל החסד שעשה עמם השי"ת, ובנס ממש איפשר להם להגיע בשלום לחוף מבטחים. מתוך מצב של חוסר סיכוי להנצל, זימן להם ה' מלחים באניה, פושעים ואכזריים, שזרקו את חפצייהם למים ובכך ניצלו חייהם.

הנסים מתרחשים סביבנו, אך אין לנו תמיד את הכלים לקלוט ולהבין את גודל חסדי השי"ת עמנו, בכל ימי חיינו.

לשם כך נקבעו שמונת ימי החנוכה "להודות ולהלל", לפתח את יכולת ההבנה. להתחנך מהנסים ולהיות מושפעים מהעולם הנפלא בו אנו חיים, וממאורעות היום-יום "שכולם נסים ואין בהם טבע ומנהגו של עולם" (רמב"ן סו"פ בא).

הודאה על "בחן בחסד וברחמים"

הנה בדיני ברכות הנהנין מחולקות, לחם ברכתו המיוחדת "המוציא" ולאחריו נתחייבנו מן התורה בברכת המזון. על העץ ועל האדמה ישנן ברכות נוספות במטבע שטבעו לנו בהם חז"ל. אבל ישנה הלכה של ברכה כוללת ומיוחדת; הוראה אילנות יפים, נוף מיוחד וכדומה מברך "ברוך שככה לו בעולמו". [שו"ע או"ח רכה, ועיי"ש במשנ"ב ס"ק ל"ב "ועכשיו לא נהגו כלל לברך ברכה זו, ומ"מ נמון לברך בלא שם ומלכות"].

משמעות נוסח הברכה היא שאנו מודים להשי"ת שיש ככה בעולמו. וה"ככה" הוא העולם היפה שברא לנו הקב"ה. אין מברכים כך על חכם גדול, ולא על גיבור גדול. הברכה נתקנה על מראה יפה. הכח והתכונה המבטאים יותר מכל את מציאות הבורא בתוך הבריאה, ש"ככה בעולמו", הוא היופי, "הנך יפה דודי". וכשרואים דברים יפים בעולם אפשר להתבונן ולראות את גודל יופיו של הבורא, שכן הוא בעולמו.

נתאר לעצמנו שהעולם היה נברא בשני צבעים בלבד, שחור ולבן, כיצד החיים היו נראים? והנה גדל חסדו עלינו והרבה צבעים וגוונים בעולם. "בחן בחסד וברחמים" - עוד קודם שמודים על החסד, אנו מודים על ה"חן".

עלינו להתבונן ולראות את הטוב והיפה שבבריאה. את החכמה בה יצר השי"ת את גוף האדם. את חלוקת האיברים ותועלת תנועותם. בעין פקוחה נוכל לקלוט את חסדי השי"ת ורוכב נפלאותיו בעולם, ולהתחנך להלל והודיה בכל יום, עכ"ד הרב פינקוס זצ"ל.

ויש להוסיף מש"כ בזה בלמעשה (וירא)

לימוד לדורות לראות את ההשגחה ולא להכות בסנורים

כשהתחלתי לכתוב את סיפורי ההשגחה פרטית נשאלתי מה נהיית גם אתה 'מגיד'?

ומצאתי את התשובה לדבר בדברי רבינו השם משמואל בראשית פרשת וירא תר"פ שכתב וז"ל ויהי כמצחק בעיני חתניו. ויש לתמוה הרי היו רואים בעיניהם פלא גדול שכל העיר מנער ועד זקן הוכו בסנורים

למעשה הנוכה

ונלאו למצוא הפתח שהיו סמוכים אליו ועומדים על גביו, ועכ"פ הי' צריך להתעורר חשש בלבם, אולי יוכל עוד כהנה וכהנה ולמה הי' עוד לצחוק בעיניהם:

ונראה שגם זה הי' ממכת הסנורים, כמו שבגשמיות נלאו למצוא הפתח והיו רואין ולא רואין כן נמי בפנימיות הענין היו רואין את הפלא ולא היו יכולין לשים אליו לב.

וזה לימוד לאדם שיש כמה זמנים וכמה ענינים, אשר באם ישים אליהם לב הי' רואה מפלאות תמים דעים השגחתו הפרטית והשכר והעונש, אבל כאשר האדם בודון לבו הלך חשכים אז נעשה מוכה בסנורים עד שרואה ואינו רואה. ובזמנינו אלה יכול כל אדם לראות פלאות משינוי העתים המנו גוים מנו ממלכות, וההשגחה הפרטית מרחפת על פרט ופרט באופן מופלא, וצריך כל אדם להיות נשמר ממכת סנורים. עכ"ל. ומבואר שהאדם חייב להתבונן במעשיו ולראות אם יש בהם מהשכר או העונש ולהיזהר שלא להיות

ויש להוסיף מש"כ בזה בספר מעשה איש ח"א (עמו רפ) הגה"צ ר' אלעזר צדוק טורצין זצ"ל נכנס אל רבינו החזון איש זצ"ל, ואמר לו רבינו: "כשרואים יהודי שומר תורה ומצוות, ולפתע משליך מעליו הכל רח"ל, נדמה שזה נעשה ברגע אחד. אבל לא כך הוא. חוסר האמונה פעפע בתוכו זמן רב, ורק עכשיו יצא החוצה לפועל". כך סתם ולא פירש.

בשובו להישיבה תמה רא"צ על כך, מה כוונת רבינו בזה, ואולי ח"ו מצא בו פגם וחושש לתוצאות ח"ו? והנה פגש בישיבה חבר, וסח לו את כל המאורע.

אמר לו החבר: למה לך לתהות, לך חזרה אל רבינו ותשאל?
וכך עשה.

ואז פירש לו רבינו שכוונתו ללמדו שענין האמונה אין די לה בידיעה ובירור פעם אחת, אלא יש צורך לחזק האמונה כסדר יום יום, ואם לאו - האמונה הפנימית הולכת ונחלשת עד שעלול ביום אחד להגיע לפריקת עול רח"ל.

בהמשך ביאר לו רבינו איך מתחזקים באמונה, והוא, ע"י שמתרגלים שעל כל דבר שהאדם צריך, עליו להקדים תפילה, ולפנות לרבש"ע ולבקש הדבר ממנו יתברך. וכגון: אם תצטרך נעליים, תגיד רבש"ע אני צריך נעליים. אנא הזמן לי מעות והמקום שאמצא שם הנעליים המתאימות. וכן אחר כך תודה לו בפה מלא על שנתן לך. בכך אתה מחזק אמונתך יום יום, כיון שאתה פונה אליו בכל עניינך! (מרבי צבי גרינהוז).

ובשיחת מוסר שנשא הגרא"צ טורצין (בכולל "שפתי צדק" בירושלים) אמר בהאי לישנא: שמעתי ממרן החזו"א, שאמר שזה שאנו מוצאים בחז"ל (ברכות ה', ב') גבי רב הונא דתקיפו ליה ארבע מאות חביות יין,

למעשה הנוכה

ואמרו לו חכמים: לעיין מר במיליה. והיינו, שחז"ל הקדושים אמונתם בבורא ית' היתה איתנה עד שהגיעה להם להיות אצלם כמו חוש, וכשראו עונש – היה אצלם כאילו ראו המעשה שעל ידו נגרם העונש הזה. ואמר מרן ז"ל, שכח זה הגיע להם ע"י תפילה, שעל ידי שתפלתם היתה כבן המתחטא לפני אביו, וכל דבר בלי יוצא מן הכלל, כקטן כגדול, כל דבר התחננו וביקשו מהש"ת, על ידי כך השיגו כח זה שאמונתם היתה חושית, וכשראו איזה עונש ראו שהחטא הוא מענשו. והוסיף, כי אדרבא, כשהתפלה אצל האדם אינה על דרך זו, ח"ו יכול להגיע עד כדי כך שישתכח ממנו שיש לבירה בעל הבירה (מובא בקובץ "שפתי צדק" עמ' נ"ב).

אהבת ה' בניסי הנוכה

כתב הרב דינר בגליון דברי שיר וישב תשפ"א

בעל הניסים שאנו אומרים בחנוכה אנו מזכירים באריכות את גודל הנס שהיה במלחמה נגד היוונים שרצו לאבד את עם ישראל.

שואלים, אמנם יש דין של טומאה הותרה בציבור אבל למה אנו לא מזכירים כלל את הנס של הפך שמן טהור שמצאו, הרי אנחנו עושים מזה עניין גדול בעת הדלקת נרות חנוכה עם "מוסיף והולך", וש"ל ברכות... שמעתי מראש ישיבת מיר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שמצאנו בפרשת שמות שמושה רבינו היה בסכנה לאחר שנולד, היה אפשר שבת פרעה תהרוג אותו כשמצאה אותו ביאר, ומבואר בחז"ל שבזכות משה רבינו נגאלו, זאת אומרת שבלי משה רבינו עם ישראל לא היה יוצא ממצרים, ואחר כך כתוב שחיפשה אישה שתניק את הילד, כפי שכתוב בפסוק (ב' - ט') "ואני אתן את שכרך", האם עכשיו זה הזמן לספר על הכסף הקטן שהאמא של משה רבינו הרוויחה בזמן שכל כלל ישראל היה בסכנה עתידית? הרי הנס כאן הוא שמושה רבינו ניצל!

ותירץ רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, כשבן אדם נותן מתנה לבנו זה לא ראייה שהוא אוהב אותו, הוא פשוט הבטיח לו שאם יתנהג יפה הוא יתן לו מתנה, ממיילא האבא עומד בדיבורו, אבל אם בשעת נתינת המתנה האבא מנשק את בנו [או נותן לו דבר נוסף שלא הבטיח לו כלל] זה הראייה שנותן לו כי הוא אוהב אותו. כמו כן, אם הקב"ה היה רק מציל את משה זה לא ראייה שהקב"ה אוהב את עם ישראל, כי מה שהקב"ה עשה זאת בגלל שהוא הבטיח לאברהם יצחק ויעקב להוציא את עם ישראל ממצרים לכן קיים הבטחתו, אבל כאן הקב"ה לא רק שהציל את משה ולא רק שהוא הביא את אמא שלו להניק אותו, הוא גם סידר שאמו תקבל תשלום על זה שהיא מניקה אותו זה כמו נשיקה שעם ישראל קיבל מהקב"ה, כי כל זה לא היה חייב כלל, וזו הראייה שכל גאולת מצרים היתה באהבה, ולכן התורה מדגישה פרט זה.

כמו כן, בנס חנוכה, עיקר ההודאה הוא על זה שהקב"ה הציל את עם ישראל מהיוונים, ולכן בעל הניסים' מזכירים רק את הניצחון של המלחמה, והנס של השמן היה הראייה עבורנו שהקב"ה הציל אותנו מתוך אהבה, כי נתן לנו גם שמן טהור להדליק את המנורה. לכן אנו עושים עסק מהשמן כדי להודות להקב"ה גם על הנס וגם על הסימן שזו היתה הצלה מתוך אהבה.

למעשה הנוכה

מה המיוחד בנס הנוכה שעושים לו זכרון

הקשה הרב מאיר חדש זצ"ל מה המיוחד בנס החנוכה הרי כבר נעשו לישראל נסים גדולים מזה. עכ"ד.
ונרחיב וכמו שראינו בזמו חזקיהו בבוא סנחריב לכבוש את ירושלים 'זיתפלל חזקיהו לפני ה' ויאמר ה':
אלוקי ישראל יושב הכרובים אתה הוא האלוקים לבדך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את השמים ואת
הארץ' (מלכים ב יט, טו) התחזק באמונתו שהשי"ת ברא הכל בעבר, והוא המנהיג והמנהל היחידי של כל
הבריאה בהווה, 'ועתה ה' אלוקינו הושיענו נא מידו', חזקיהו ביקש שהישועה תהיה מה' לבדו בלי השתדלות
ופעולה כלשהי של בשר ודם. כדי 'שידעו כל ממלכות הארץ כי אתה ה' אלוקים לבדך'. המענה לתפילתו
היתה נבואת ישעיהו 'לכן כה אמר ה' אל מלך אשור לא יבוא אל העיר הזאת ולא יורה שם חץ, אפילו חץ
אחד הוא לא ישלח אל ירושלים, ולא יקדמנה מגן, ולא ישפוך עליה סוללה. בדרך אשר יבוא בה ישוב, ואל
העיר הזאת לא יבוא נאום ה'. וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. ויהי בלילה ההוא ויצא
מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמישה אלף' (שם לב-לה), חזקיה המלך לא השתדל מאומה,
בלילה כאשר כולם נמו את שנתם בא מלאך ה' והמית את כל המחנה האדיר של סנחריב.

ויצא מלאך השם ויכה במחנה אשור, מאה ושמונים וחמישה אלף, וישכימו בבוקר, והנה כולם פגרים
מתים (ישעיה פל"ז ו) תנא: אורך מחנהו ארבע מאות פרסא, רוחב צוואר סוסיו ארבעים פרסא, סך מחנהו
מאתים ושישים ריבוא אלף חסר אחד! והלא כתיב: ויצא מלאך השם ויך במחנה אשור מאה שמונים
וחמישה אלף, אמר רבי אבהו הללו ראשי גייסותיהם (סנהדרין צה:); מעולם לא עמד צבא אדיר כזה, גדול
כזה, בעוצמה כזו מול עם ישראל. שני מיליארד ושש מאות מליון [פחות אחד] חיילים!!! זהו רבים ביד
מעטים גיבורים ביד חלשים במובן הפשוט ביותר. וכל הצבא האדיר והגדול הזה - כחול שעל שפת הים -
נפל שדוד בלילה אחד! ללא קרב, וללא מלחמה! ויצא מלאך השם - ויכה במחנה אשור, וישכימו בבוקר -
והנה כולם פגרים מתים!. היש נס גדול מזה?! מדוע לא קבעו יום טוב על הנס הגדול והנורא הזה? במה גדול
הניצחון על היוונים ששמונה ימים מהללים ומודים - על הניסים על המלחמות ועל התשועות, מהנס הנורא
של הכאת מחנה אשור - שלא נקבע על זה אפילו יום אחד של הלל?.

ולא עוד אלא שהנס שהיה לכאן הוא גדול יותר מניסם של החשמונאים, שנאמר במדרש (איכה רבה ד
טו) 'ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן: דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר (תהלים
יח, לח): ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן, הדא הוא דכתיב (שמואל א ל, יז):
ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם. מהו למחרתם, רבי יהושע בן לוי אמר לשתי לילות ויום אחד, והיה
הקדוש ברוך הוא מאיר לו בלילות בזיקין וברקים, כמה דתנינן תמן על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים, הדא
הוא דכתיב (תהלים יח, כט): כי אתה תאיר נרי וגו'. עמד אסא ואמר, אין בי כח להרוג להם, אלא אני רודף
אותם ואתה עושה. אמר לו אני עושה, שנאמר (דברי הימים ב יד, יב): וירדפם אסא וגו' כי נשברו לפני ה'

למעשה הנוכה

ולפני מחנהו וישאו שלל הרבה מאד, לפני אסא אין כתיב כאן אלא לפני ה' ולפני מחנהו. עמד יהושפט ואמר, אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף, אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה, שנאמר (דברי הימים ב כ, כב): ובעת החלו ברנה ותהלה וגו'. עמד חזקיהו ואמר, אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה, אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה, שנאמר (מלכים ב יט, לה): ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנהו אישור וגו'. כמה נשתיר מהם, רב אמר עשרה, שנאמר (ישעיה י, יט): ונער יכתבם, שכן דרכו של נער להיות כותב יו"ד. רבי אליעזר אומר ששה, שכן דרכו של נער להיות שורט שריטה. רבי יהושע אומר חמשה, שנאמר (ישעיה יז, ו): שנים שלשה גרגרים בראש אמיר. רבי יהודה ברבי סימון אמר תשעה, הדא הוא דכתיב (ישעיה יז, ו): ארבעה חמשה בסעפיה פריה. רבי תנחום בר חנילאי אמר ארבעה עשר, הדא הוא דכתיב (ישעיה יז, ו): שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעפיה פריה.

והקשה הרב מבריסק: לכאורה, אם חזקיהו נענה עד כדי שלא הוצרך לעשות כלום, מדוע המלכים שקדמוהו לא ביקשו כן, מדוע דוד המע"ה הוצרך להילחם, אסא לרדוף ויהושפט לומר שירה. והרי ברור שחזקיהו המלך לא היה גדול יותר מקודמיו כדוד המע"ה וכו' שהרי הדורות הראשונים עדיפים וטובים יותר מהדורות האחרונים. כמבואר בגמ' (ר"ה כה): ואומר (קהלת ז י') 'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה' - כי לא מחכמה שאלת על זה, לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן האחרונים, לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה שאי אפשר שיהיו אחרונים כראשונים' (רש"י) (וע"ע בזה בשפתי חיים מידות ועבודת ה' א עמ' תריח)

אלא תירץ הרב מבריסק (הו"ד בנפש שמשון אמונה עמ' סט) שאנו למדים מכאן שעל כל אחד מוטלת החובה לעשות את כל מה שבכחו לעשות ולא מעבר לכך! דוד המלך כיון שהיה בכוחו להילחם, הוא היה מחוייב לעשות זאת. אך כאשר נתמעטו הדורות ולא היה בכח המלכים להילחם כמו דוד המלך, ביקש כל מלך סיוע לפי כוחו, עד שחזקיהו המלך כבר אמר 'אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה'.

ועכ"פ מבואר שלא הוצרך להילחם כלל וא"כ מתעצמת השאלה למה על החשמונאים שהצטרפו להילחם אנו מודים ומפרסמים את הנס' רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך' ואליו בזמן שנחרב שלא הוצרכו להילחם כלל לא נעשה על זה שום זכר.

למעשה הנוכה

אלא נראה לבאר עפ"י דברי אור החיים (שמות יד כז) שהקשה למה למשה רבינו לא רצה הים להיבקע ואילו לר' פינחס בן יאיר הים נכנע ונבקע וכתב וז"ל 'לאיתנו. רז"ל אמרו (שמות רבה פכ"א) לתנאו הראשון. וקשה לי לדבריהם אין זה מקום התנאי אלא בשעת החלוקה שם יזכיר תנאי זה. ואולי כי יודיע הכתוב כי אחר ששב אז ידע שהוא תנאי שהתנה עמו ה' ולא גזירת כליונו או הגעת צביונו להבטל מהעולם, והגם כי התנאי היה ידוע לו, אולי שלראות הפלאת הדבר שנתביש ונעשו המים יבשה וגם המים העומדים נעשו חומות אבנים יאמרו כי בא עד קיצו גם כן וכשחזר ידע כי אין זה אלא תנאי ראשון לבד. וצריך לדעת אופן התנאי אם היה ליוצאי מצרים אם כן למה נרעש בפעם הזאת כמאמרם ז"ל (שם) שהתרים כנגד משה ואמר לו אין אני נקרע מפניך שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו' עד שנטה ה' ימינו לימין משה דכתיב (ישעי' ס"ג ז) מוליך לימין משה. ועוד רואני כי ליחידי סגולה היה נקרע בעל כרחו כמעשה הובא בחולין (ז). ברבי פינחס בן יאיר וכו' ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד מה כוחו של ר"פ בן יאיר עליו השלום להתגבר על מעשה בראשית:

אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגורו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים ואין צריך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומרו (ישעי' מ"ג) בוראך יעקב וגו' ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פל"ו) שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל והכל בכח התורה. וצא ולמד מ"ש בפסוק בראשית. והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתו על הנבראים גזירה ולזה לא הסכים הים ליחלק להם וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בג' זה רמז כי אינו בן תורה שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נתחכם ה' והוליד ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה המתיחס לה ימין דכתיב (דברים לג ב) מימינו וגו' וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו, ותמצא שכשלא רצה ליחלק לר' פינחס בן יאיר ולהמתלהו עמו רצה לקונסו ופחד הים ממנו.

ולפי"ז בזמן שנחריב שישבו ולמדו תורה עד שאמרו בסנהדרין (צד): 'וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של שנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה' וכלפי מי שעוסק בתורה בכזו מסירות אין זה חידוש שיעשה לו נס משא"כ בזמן היונים שהתרשלו בעבודה ולא היו ראויים לנס רק אין זה חידוש שקביל ה' את תפילתם

למעשה הנוכה

וכמו שאומרים בעל הניסים 'ואתה ברחמיך הרבים' וצ"ב למה צריך כאן רחמים רבים, הרי כיון שקמו שנים עשר איש נגד שמונים אלף במסירות נפש, לכאורה ע"פ דין מגיע להם עזרה מן השמים, ולמה הם צריכים לרחמים.

אלא התשובה היא שכיון שנתרשלונו מהעבודה לא שנה ולא שנתיים, נתרחקנו מהקב"ה ונתקרבו ליונים הטמאים, א"כ לא מגיע לנו כלום ע"פ דין, וכל ההתקוממות במסירות נפש של החשמונאים שימשה רק כלי לעורר רחמי שמים ולבטל את מידת הדין, כי בדין לא היתה לנו תקומה לרגע אחד ולכן אנחנו מודים לך על כל זה (ר"ש ברעוודה בשיחה עמ' 54)

ונראה להוסיף כי יש פעמים כמו אצל המרגלים שלא ניצלו את ההזדמנות אח"כ שוב לא יכלו להילחם ונאמר להם כשרציתי לא רציתם עכשיו שאתם רוצים אני איני רוצה. וכן מצינו שלאחר חטא המרגלים שבהתחלה עמ"י לא רצו להילחם, עם יושבי אר"י בגלל שהאמינו למרגלים. אבל אח"כ כשהם רצו להילחם ואמרו אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר ציונו ה' אלוקינו וה' ענה להם לא תעלו ולא תלחמו, כי אינני בקרבכם, ולא תנגפו לפני אויבכם, ואכן כך היה האמוראים יצאו לקראתם והכו בהם.

וטעמו של דבר מבואר בפסיקתא (דברים ד ע"א) 'כך אמר להם הקב"ה כשרציתי לא רציתם עכשיו שאתם רוצים אני איני רוצה' ומבואר שלכל דבר יש הזדמנות. ומי שמפסיד אותה לא יכול לשוב עליה. והארכנו בזה בלמעשה על אלול ע"ש

ולא עוד אלא שתמיד יש גזירות על עמ"י וה' מבטלם וכדברי החסיד יעב"ץ שכותב בהקדמה לסידורו: מי שיעיין ביחוד ענינו ומעמדנו בעולם... אחרי כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפיים מהשנים, ואין אומה נרדפת בעולם כמונו... מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורנו להשמידנו לעקרנו לשרשנו... לא יכלו לנו לאבדנו ולכלותנו.

כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם... ואנו הדבקים בה' כלנו חיים היום, לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותנו, אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים... לא שלט בהם יד הזמן ולא כילם...

חי נפשי, כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו הם אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתב' לאבותינו במצרים, ובמדבר, ובארץ ישראל. וכל מה שארך הגלות יותר - נתאמת הנס יותר, ונודע מעשה תוקפו.

ולכן בחרו רק ניסים מיוחדים

מה עשה לילד שכיבה לו את נרות החנוכה

על הרב יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת 'פורת יוסף' מסופר (וזאת ליהודה עמ' 264)

בערב שבת חנוכה שנת תש"נ, עם כניסת השבת, היטיב הרב יהודה צדקה את נרות החנוכה והדליקן בברכה בפתח ביתו, מבחוץ, כמנהגו בכל יום מימי חנוכה. משם פנה והלך לעבר בית הכנסת שאול צדקה, לקבל פני שבת מלכתא.

למעשה הנוכה

בינתים השתובבו ילדים ששחקו סמוך לחצר ביתו, ואחד מהם הפך במרוצתו את המנורה, הנרות כבו והשמן נשפך...

כשחזר הרב מבית הכנסת לאחר התפילה, הבחין מיד שהפכו את המנורה ונשפך שמנה ונרותיה כבו - אך לא הוציא מפיו אף מילה.

נכנס בלהט הביתה, כדרכו, הסב על השולחן לקדש ולערוך את סעודת שבת קודש בהתרוממות הרוח, כאילו לא ארע מאומה.

כאשר נודע לאביו של הילד השובב מה ארע, הביא את בנו אל רבי יהודה, כדי שיבקש ממנו מחילה, הרב ליטף בנועם את ראש הילד והאיר לו פנים, והתחיל לשוחח איתו על ניסי ה' שעשה עמנו בימים ההם בזמן הזה, ועל שום מה מדליקין נרות.

אחר כך כיבד אותו במיני מתיקה והרעיף עליו מברכותיו.

הילד שחשש והתירא תחילה מפני הקפדותיו של הרב, הופתע כליל מן החום ואהבה ששפעו אליו, מיני אז נקשרה נפשו של אותו ילד בנפש הרב לכל הימים.

בהשפעת המאורע הזה התחיל להקפיד בעצמו על מעשיו והשתדל ללכת בין טובים.

למה רצו היונים דווקא לגזור על קידוש החודש – בגנות המלומדה

מסופר במגילת אנטיוכוס שהיוונים גזרו גזירות על ראש חודש שבת ומילה. ויש להבין מדוע גזרו גזירות דווקא על מצוות אלו, והרי ישנם עוד הרבה מצוות חשובות בעם ישראל כפסח, יום הכיפורים, ועוד?³

ועוד גזרו שיכתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וקשה ממ"נ קרי ליה אלקי ישראל ואיך אין לכם חלק (שפת אמת ספר בראשית לחנוכה תרל"ו).

מחלוקתם של היונים שהעולם הוא אוטומטי

ונקדים מה מחלוקתם של היונים על עמ"י, אלא היונים אמרו שהכל זה שיגרה והעולם הוא אוטומטי, וכמו שמבואר במדרש שוחר טוב (מזמור א) על הפסוק (משלי ט"ו) 'שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן, וז"ל: דבר אחר, שפתי חכמים יזרו דעת, אלו ישראל שממליכין למקום תמיד בכל יום, ומיוחדים שמו ערב ובקר, ולב כסילים לא כן, אלו המינין שאומרים טומטום [גירסת הערוך אבטומטום] הוא העולם'.

³ עיין בבני ישיבך מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר יג וכתב הרב הגדול מר חיד"א זלה"ה בספרו ראש דוד הטעם שרצו היונים הוכא לבטל ג' מצות אלו ומילה וחודש ועוד מציעו להם שאמרו להם לישראל כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק וכו' והנה על ידי המילה נעשה איש הישראלי מרכבה לשכינה כדאשכחן באברהם אחר שניטול וירא אליו ה' עם מלאכי המרכבה שבת מבואר בתקונים לעשות את השבת לדורותם לדירתם כביכול השכינה קובעת דירה ביניהם קידוש החודש אלמלא לא וכו' ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחדש דים הרי דבא השי" לישראל על ידי קידוש החודש והקן רואה אשר שלש מצות הללו המה בסגולה לקבוע השראת השכינה והנה יוסף הוא היה הראשון לגלות וידע אשר יצטרך כל ישראל לבא אחריו לשם ולהשתעבד במצרים ורצה לקבוע שם השראת השכינה שתהיה עמוסם כל ימי גלותם הנה נודרו הוא בדבריו לקבוע ה' מצות הני"ל הנה היונים רצו לבטל ה' מצות הני"ל בכדי שתבטל ה' מהם השראת השכינה על כן אמרו כתבו לכם על קרן השור דהיינו יוסף בכור שורו הדר לו שהוא היה המתחיל במצוה לקיים ג' מצות הללו לקבוע השראת השכינה והנה אמרו היונים כתבו לכם על קרן אותו השור אין לכם חלק וכו' על כן נעשה הנס במנורה על דרך שדרשו חז"ל וכי לאורה הוא צריך אלא עדות היא לישראל שהשכינה שורה בתוכם ע"כ דברי הרב הגאון הגדול הני"ל ולפי דרכו מבואר דכתבו לכם על קרן השור היינו יוסף בכור שור שהוא התחיל לקיים ג' מצות אלו לקבוע השראת השכינה בישראל וזה מתאים עם מה שהבאנו לעיל מאמר ד דענינו של יוסף הוא השראת השכינה

למעשה הנוכה

וכתב הערוך (ערך אבטומטוס) וז"ל ולב כסילים לא כן, אלו המינים האומרים אבטומטוס הוא העולם, פירוש בלשון יוני מניע עצמו בלתי מניע חצוני, וגם מלה זו מורה על דבר בא במקרה זולת כוונת פועל. עכ"ל.

ובתחילת ספר הכוזרי, כשהחל הפילוסוף לומר את אמונתו, מיד החל לומר: אין אצל הבורא לא רצון ולא שנאה כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכונות וכו' והוא אינו יודע אותך וכו' וכל דבריו להסיר ענין הידיעה וההשגחה מן הבריאה עיי"ש. וזה יסוד כפירת הפילוסופים, לומר שהעולם מניע עצמו זולת כוונת פועל ובלתי מניע חיצוני.

לכן כפרו בקידוש החדש שאם חכמי ישראל לא מעבירים זה מתעבר רק למחרת ביום השלושים. וכן מבואר בירושלמי (סנהדרין א' ב') תינוקות פחותה מבת ג' ויום אחד בתוליה חוזרין ואם עיברו בית דין את השנה בתוליה חוזרין דכתיב לאל גומר עלי וזה מוכיח שהעולם הוא לא אוטומטי.

ולכן הם גזרו שיכתבו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל כמבואר במדרש רבה (ב"ר פ"ב, ד) 'וחשך' זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגרותיהם שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל

ומבואר שעיקר מטרתם שציוו שיכתבו שאין להם חלק באלוקי ישראל ולא שיכפרו בכלל בהקב"ה אלא שרצו שעמ"י יחשבו שהעולם הוא אוטומטי ואין השגחה פרטית. ולכן אין זה תלוי בחלקם של עמ"י והינו שהכוונה שאין לכם חלק בהנהגה⁴

ע"י חוסר התבוננות האדם מניע לכפירה

וכיצד האדם יכול לומר שהעולם הוא אוטומטי זה רק ע"י חוסר התבוננות כמוזרה אנשים מלומדה שהרי רבי יוחנן היה קאי מקמי סבי דארמאי, (-היה עומד מפני זקני הגויים, מפני ש) אמו: כמה הרפתקי עדו עליהו דהני. (-מקראות וצרות, וראו הרבה ניסים ומופתים'. רש"י)⁵

וכמו שביאר ר' יחזקאל לונשטין במכתב (הו"ד בספר משנת קול אריה עמ' קסו) וז"ל 'מי הוא אשר אינו מעומס בניסים. כענין שאמרו בקדושין ד' ל"ג אמר כמה הרפתקי עדי עליהו דהני - עיין ברש"י מקראות וצרות וראו ניסים הרבה ומופתים, רואים אנו כי לכל 'מקרה' וצרה, זה הוא למעלה מדרך הטבע - כאשר ניצול מזאת, כן במס"פ ט' - העניי חייב לו שאפילו בעניו ממוציא לו פרנסתו דרך נס ופלא וכו'.

העיקר ההבדל הוא בין הצדיק והרשע, כענין שאמרו הו"ל צדיק באמונתו יחיה שימת לב וההתבוננות בדברים אלו, כ"ע והשבות על לבבך, ידידי: גם אני עומד ודואג ומפחד שלא יהי חלקי ח"ו במדינה זו, כמדומני כי בשנכיי מצאתי אני את עצמי במצב רוחני יותר מתאים, מי יתן שיהי המנוחה והשלוה בארצינו הק' עומד אנו במחשבותי להשיג שמה איזה מקום, וכו' יחזקאל לונשטין

ובגנות המלומדה מבואר ברבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות טו) ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה' (ישעיה כט) ותהי יראתם אותי מצות אנשי מלומדה לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה פלא ופלא. ונאמר (ירמיה יב) מדוע דרך רשעים צלחה וגו' קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם.

⁵ ר' מאיר חדש ביאר (אבן ציון עמ' תרצג) נמצא אפא כי אדם המקבל יסורים חייבים בכבודו כמו תלמיד חכם, אם עברו על אדם יסורים בחיים הרי זה יותר מתורה שאדם לומד, על כן כשקוץ הולך הרי זה כס"ת שהולך ויש לכבדו, לקום מפניו היסורים המה לימוד נפלא המקרב לבו"ע.

למעשה הנוכה

ונאמר (תהלים עג) כי הנה רחוקיך יאבדו. ⁶ מבואר ברבינו יונה שזה נאמר גם על מי שלפעמים מתבונן אבל לפעמים אינו מתבונן שיענש עד כדי כך, כ"ש מי שאינו מתבונן כלל.

ולמה זה חמור כל כך עד שלא די שנאמר עליהם לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה פלא ופלא אלא גם נאמר עליהם כי הנה רחוקיך יאבדו – שנגזר עליהם אבדון וכל כך למה.

ולא עוד אלא שכתב רבנו יונה (ג קמט) שנחשבים לעוזבי ה' וז"ל 'עתה נפרש ענין בת עוזבי השם, ונאמר כי הם האנשים שאין עליהם עול יראת שמים, והם מקיימים את המצוות מצות אנשים מלומדה, וכאשר יתגבר היצר על האישה ההוא ועליו חלף רוח ויעבור ואשם, לא יאנח ולא ידאג לחטאו, אכל ומחה פיו והוא בעיניו כאילו לא פעל און. וצ"ב כל כך למה?'

מבלעדי ההתבוננות האדם מגיע לכפירה גם בניסים גלויים

אלא השורש לעבדות הוא ההתבוננות, מבלעדי ההתבוננות האדם מגיע לכפירה גם בניסים גלויים וכמו שמבואר במדרש רבה (במב"ר יט כב) הנחשים השרפים, רבי יודן אומר, הנחשים השרפים, שהיה הענין שורף אותם ועושה אותן גדר למחנה, להודיעך נסים שעשה להם הקדוש ברוך הוא אותן גרה בהן. וצ"ב איך עמ"י שראים בכל יום ניסים גלויים חוטאים.

איך אדם שנמצא על כתפי אביו יכול לומר היכן אבא - כח ההרגל והוסר התבוננות

ועוד צ"ב מזה שמבואר בפרשת ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישיה, וכן שלישיה, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא, אמר לו אביו, איך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו. וצ"ב איך יתכן שלאחר כל הניסים שראו במצרים שאלו היש ה' בקרבנו אם אין, ועוד מה ביאור המשל בבן שג' פעמים מבקש מאביו דבר והוא נותן לו, ולבסוף הוא שואל היכן אביו, וכי בשופטני עסקינן. אלא כח ההרגל הוא כה גדול שגם מי שנמצא על אביו כל כך הרבה זמן יכול להרגיש שאינו נמצא עליו כי התרגל ששם זה מקומו וכמו שהאדם מוקף בניסים וטובות הבורא כל הזמן ואינו מרגיש מכח ההרגל וכמו שמבאר החובות הלבבות בפתיחה לשער הבחינה וז"ל 'זהשני צאתם אל העודה' וזה נמשלים כבהמות סכלות וכעיר כמ"ש הכתוב (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד והתגדלם בטובות האלהים העודפות והתגלגלם בהם עד שישבו אצלם רגילות וידועות כאילו הם עצמיות להם בלתי סורות מאתם ולא נפרדות מהם כל ימיהם. וכאשר ישכילו ותתחזק הכרתם יסכלו טובות הבורא עליהם ואינם משימים על לבם חיוב ההודאה עליה מפני שאינם יודעים מעלת הטובה והמטיב בה אליהם.

ההבדל בין מי שנוול בבית שאינו מעריך למי שאספהו לבית לאחר זמן מרובה

ומשלם בזה לתינוק שמצאו איש אחד מאנשי החסד במדבר וחמל עליו ויאספהו אל ביתו ויגדלוהו ויאכילוהו וילבישהו ויתגדב עליו בכל הטוב לו עד שהשכיל והבין אופני דרכי טובתו ואחר כן שמע האישה ההוא

⁶ ונראה דהוה הענין שבאה הגזירה בלשון אין לנו חלק באלוקי ישראל שכבר הבאנו מדברי בעל הירושלמי נקרא הוא יתברך בשם אלוקי ישראל לענין זאת ההנהגה השגחית ומבואר דשם אלוקי ישראל מורה על ענין ההנהגה ההשגחית המיוחדת לישראל ולכן כשבאה יון להפיקע מישראל את מעלת ההנהגה ההשגחית באה הגזירה בהכרח של אין לנו חלק באלוקי ישראל וצ"ע זה ההנהגה ההשגחית העליונה מיוחדת לשם אלוקי ישראל מצאנו בדברי הרשב"א בשו"ת ח"ה סימן נ"ה דהוה יסוד קבלת מלכות שמים בקריאת שמע שמה שאנו אומרים ה' אלוקינו הוא לומר שהקב"ה משגיח עלינו בהנהגה מיוחדת ובהו'א מדעתם המושבות של הפילוסופים המכופרים בהנהגת הבורא שכתב לבאר פסוק ראשון בק"ש וז"ל ולפי שהמתפלסים משתבשין וגוזרין שהוא ית' ש' אינו משגיח בהפטרות התחתונים ואפילו בגין האנשי על כן אמר ה' אלוקינו כי הוא משגיח בנו ומצטרף לזה שהוא מנהיגנו ולא כוכב ולא מזל ולא שר משרי מעלה רק הוא יתברך ושהוא הבידילנו לשמו ולקחנו לחלקנו כאומר כי חלק ה' עמי ומבואר שכנגד דעתם המושבות של המתפלסים שכופרים בהשגחת הקב"ה בעולם באה ההכרה של ישראל כקבלת מלכות שמים של ק"ש והיא האמירה של שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד' דהלשון ה' אלוקינו שהוא הענין שהקב"ה הוא אלוקי ישראל מורה על השגחת הבורא המיוחדת על ישראל בבחינת כי חלק ה' עמו וכן מצאנו הדברים ביד הקטטה שם וזאת זאת היא רב וגודל הענין של מצות קריאת שמע אשר נצטוונו להרבה בה בבית ובדרך ובשכבנו ובקומינו ולקשור אותה על הירד והראש ולכתבה על המזוזה והמגינה והקדושים קוראים אותה קבלת עול מלכות שמים

למעשה הנוכה

על אסיר שנפל ביד שונאו והגיעהו אל תכלית הצער והרעב והעירום ימים רבים ונכמרו רחמיו על צערו ופייס לשונאו עד שהתירו ומחל לו את דמיו ויאספהו האישי אל ביתו והיטיב לו במקצת הטוב אשר היטיב בו לתינוק והיה האסיר מכיר בטובת האישי עליו ומודה עליה יותר מן התינוק שגדל בה מפני שיצא מענין העוני והצער אל ענין הטובה והשלוח בעת שהכרתו בה גמורה על כן הכיר טובת האישי החסיד וחסדו מאד. והתינוק לא הבין מעלת הטובה עליו אע"פ שהתחזקה הכרתו והתישב בדעתו מפני שהיה רגיל בה מימי נעורתו ואין איש מאנשי השכל מסתפק שחסדו וטובו על התינוק כוללים ונראים יותר ושהוא חייב בהתמדת ההודאה והשבח עליהם יותר. וזה דומה למה שאמר הכתוב (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו ולא ידעו כי רפאתים.

ור' חיים שמואלביץ (שיחות מוסר מאמר סו) הביא מש"כ החסיד יעב"ץ בפירושו לאבות (פ"א מ"ד) ולזו הסבה צוה השי"ת (יחזקאל מו) ובבא עם הארץ וגו' לא יצא דרך השער וגו', כי הקפיד השי"ת שלא יראה השער ב' פעמים פן ישוה בעיניו לשער ביתו לקירות הבית לקירותיו, ולזה הזכיר הפסוק בראשו כי ביאתו לא היתה אלא מזמן לזמן. וכל זה מפני כי אהבת עם הארץ היתה מצד הדמיון לכד ולזה תגדל מתחלה ותמעט לבסוף, אבל הנשיא שהשגתו שכלית לא יצטרך לזה אבל כל שסיף להתמיד גודל האהבה בלבו ולכן יצא בדרך אשר בא בו. זה היה עון מעשה העגל שהיה האהל בתוכם עד שמאסו בו ואמרו (שמות לב) עשה לנו אלהים, ומשה רבינו עה הרגיש בזה ונטה לו את האהל מחרץ למחנה הרחל מן המחנה. ולכן צוה זה התנא והוי מתאבק בעפר רגליהם ובוזה תקן ענין המלמד' (ועיי"ש עוד במש"כ ר' חיים שמואלביץ בזה)

למה עושים זכר לנס חנוכה שמונה ימים

והתיקון לזה היה ע"י הנס של נר חנוכה שמלמד את האדם להודות גם על הטבע ולהתבונן וכמו שידוע מה שתירץ הסבא מקעלם זצ"ל את הקושיא הידועה של הבי"י למה תיקנו נר חנוכה שמונה ימים. והרי הנס היה רק שבע ימים שליום הראשון היה להם מספיק שמן. ותיירץ על פי דברי הרמב"ן הידועים (סוף פ' בא) שמן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים ולכן כל שעברו ז' ימים הושרש גבן שגם טבע הוא נס ומדליקים ביום ח' לזכר נס של שמן דכל השנה.

וצ"ב למה דווקא בחנוכה קבעו דבר זה ליזכור שגם הטבע הוא נס ולמה הוסיפו יום ונקשה ונתרץ הרי בלי שיש קושיות זה יותר טוב. אלא באו לעקור את מחשבת היונים שאמרו שהכל זה שיגרה והעולם הוא אוטומטי, לכן ה' עשה להם נס שהראה שגם פח השמן הוא בשליטתו,

קידוש החוד שמוכיח שאין העולם אוטומטי ושיש לעמ"י חלק בבריאה

ולפי"ז נבין למה רצו לעקור דווקא את קידוש החודש ולכן כפרו בקידוש החודש שאם חכמי ישראל לא מעברים זה מתעבר רק למחרת ביום השלושים. וכן מבואר בירושלמי (סנהדרין א' ב') תינוקת פחותה מבת ג' ויום אחד בתוליה חוזרין ואם עיברו בית דין את השנה בתוליה חוזרין דכתיב לאל גומר עלי וזה מוכיח שהעולם הוא לא אוטומטי.

ועומק נוסף מבואר ברבינו יונה במסכת ברכות: 'א"ר יוחנן כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה'. ביאר רבינו יונה ז"ל וז"ל: 'מפני שהקב"ה אע"פ שאינו נראה לעין, נראה הוא ע"י גבורותיו ונפלאותיו. כענין שנאמר (ישעיה מדה) 'אכן אתה א-ל-מסתתר אלקי ישראל מושיע, כלומר: אע"פ שאתה מסתתר אתה הוא אלקי ישראל שעשית עמדה כמה נפלאות. ואתה מושיעים בכל עת ובכל שעה, וע"י תשועתך רואים אותך בנ"א, ואתה מתגלה להם ומכירים אותך, וג"כ בכאן ע"י שמחדש החדשים, הוא מתגלה לבנ"א והוא כאילו מקבלים פניו. עכ"ל.

למעשה הנוכה

וכתב בספר חכמה ומוסר (ח"ב מאמר ס"א) ביאור הדברים: דבר שאדם מורגל בו, אינו מביאו לידי התפעלות. ולכן השמש אע"פ שנסתרת מעינינו בלילה. מ"מ כיון שידוע שהיא נמצאת באותו זמן בעבר השני של כדור הארץ, אין הופעתה מחדש למחרת היום מעוררת התפעלות, משא"כ הירח שהגמ' במסכת ר"ה אומרת עליו: 'פעמים מהלכת בארוכה פעמים בקצרה, דכתיב שמש ידע מבואו, מכלל דירח לא ידע'. וכיון שאין מהלך הירח וגודלו ידוע כי משתנה מלילה ללילה ולעתים נעלם, הרי"ז ניכר בעליל לעין בשר שהוא עושה שליחותו של מקום. וממילא הרי"ז כאילו נתגלה לנו הקב"ה בכבודו ובעצמו, וזהו בגדר קבלת פני שכינה. על החסד הזה שנתגלה לנו מעט, אנו מברכים את ברכת הלבנה

עפ"י דברים אלה מבאר ה'סבא' זצ"ל את דברי הפסוק 'אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני'. בדרך כלל כאשר בני אדם נחלצים מצרה כלשהי, אומרים הם כי מוטב היה אילו כלל לא באה עליהם הצרה. בניגוד להשקפה זו בא דוד המלך ע"ה ואומר: 'אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני' בזה רצה לומר שאף משלשון 'תחנוני' משמע שהיה לו סבל והתחנן לפני ה' שיצילו, מ"מ הוא אינו סבור כשאר אינשי שהיה טוב יותר אילו סבל כלל אדרבה, טוב לו הסבל לפי שעל ידו הוא בא לבקש מה', וכשה' שומע את קולו ומחלצו ממיצר, הרי הוא זוכה לראות בישועת ה'. 'אהבתי' לפי שכך זכיתי לקבל פני השכינה. ומהו ארויח ובימי אקרא - כי אקבל עוד פני שכינה בדרגה גבוהה יותר. שככל שיכיר יותר גדולת ה' תהיה קבלת השכינה גדולה יותר. עכת"ד.

למה בחורים פורקים עול - חוסר אמונה והתבוננות

ונסיים במעשה שהובא בילקוט לקח טוב (דברים א עמוד מא) 'אחד מבאי ביתו של מרן החזון איש זצ"ל הגיע יום אחד לבית מרן ושמע מפיו את הדברים הבאים: 'לפעמים רואים אנו אדם שומר תורה ומצוות ומדקדק בקלה כבחמורה ופתאום ביום בהיר אחד הוא פורק מעליו את העול. לכולם נדמה שמפנה זה חל בפתאומיות. אך למעשה, ההדרדרות הפנימית החלה בוודאי זמן רב לפני כן. אף שכל הזמן היא לא התבטאה במעשים, האמונה בתוך לבו נחלשה כבר מזמן. רק מכח הסביבה החזיק האיש מעמד כלפי חוץ, עד שנתגלה מצבו גם לעיני האחרים. בכך סיים החזון איש את דבריו, סתם ולא פירש.

כאשר יצא הבחור בדרך חזרה לביתו שבירושלים נטרד מאד במחשבתו. בכל הדרך חזר ושאל את עצמו: 'מה היתה כוונת החזון איש? איזה פגם מצא בו אשר בגינו ראה לנכון לומר לו דברים נוקבים אלה? משהגיע לירושלים פגש את חברו וסיפר לו את כל הענין. כאשר גם בעיני החבר נראו הדברים תמוהים, יעץ לו הלה לשוב על עקבותיו לנסוע בחזרה לבני ברק ולבקש הסבר על הדברים.

ואכן כך עשה. למחרת נסע שוב אל החזון איש ושאלו לפרש הדברים. מרן זצ"ל שכפי הנראה צפה שכך יהיה, קידם את פניו בחיך ואמר לו: בא ואפרש לך דברי, אמונה היא מהדברים הצריכים חיזוק תמידי. אם אין אדם מחזק את אמונתו שגדל והתחנך בה, היא הולכת ונחלשת ואחריתו מי ישורנה. על כן אדם חייב לחזק תמיד את אמונתו ורק כך יבטיח את היידישקייט שלו (יהדותו) כדבעי. וכיצד מחזקים אותה? על ידי שמסגלים חיים של אמונה חושית.

הנה לך דוגמא לחיים על פי אמונה חושית: הגמ' מספרת (ברכות ה): על רב הונא שהחמיצו לו ארבע מאות חביות של יין. הלכו אצלו חכמים ואמרו לו שיעיין במעשיו. אמר להם: וכי חשוד אני בעיניכם? אמרו לו: וכי חשוד הוא הקב"ה שיענישך ללא דין? אמר להם שהוא אינו יודע במה חטא, שמה הם יודעים. אמרו לו שלא נתן לאריסו את הזמורות המגיעות לו בנוסף לחלקו. בסופו של דבר קיבל על עצמו לתקן את העוול ומיד חזר החומץ להיות יין. ויש אומרים שהחומץ התייקר ונמכר במחיר יין.

אם דבר כזה היה קורה אצלנו, אמר החזון איש היינו מחפשים את העילה לחימוץ היין בגורמים טבעיים. אך לא כן חז"ל, הם חיו באמונה חושית. כאשר קרתה להם תקלה חיפשו את הטעון תיקון בעולמם הרוחני וידעו שרק כך יצליחו למנוע את הישנות הדבר. מי שחי אמונה חושית הוא בטוח באמונה שלו.

כיצד מגיעים לאמונה חושית? - כל דבר שהנך זקוק לו, בקש אותו מהקב"ה. אם דרושות לך נעליים חדשות עמוד בפנינת החדר ותאמר: רבונו של עולם ראה נא את נעלי הקרועות והמצא נא לי כסף כדי לקנות

למעשה הנוכה

נעליים חדשות. וכך בכל דבר. על ידי זה תרגיל את עצמך להכיר ולהרגיש שהוא יתברך הנותן את הכל. כך רוכשים אמונה חושית! סיים החזון איש. (והוא ג"כ במעשה איש ח"א עמ' רפ)

ישוב על השאלה מאין לנו חלק

אלא כתב ליישב הגר"ד כהן בספרו ימי חנוכה (עמ' קה) אמנם יש בענין זה של מעלת כי חלק ה' עמו ענין נוסף, ונקדים את דברי הנצי"ב בהעמק דבר (בראשית מט כד) 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו- וביארנו שם רעם ישראל בכלל נמשלים לחבל המפותל מהרבה חוטים ולמעלה היא עבה ולמטה היא נפרדת כל חוט בפ"ע. כך הקב"ה נשמתא דנשמתין רכל ישראל. וכוונתו למש"כ בדברים (לב ט) 'יעקב חבל נחלתו - כלל האומה נמשלה לחבל שהוא מפותל מהרבה חוטים. המשל כמו חבל עב שיש בו רבבות אלפי חוטים דקים ולמעלה המה מפותלים יפה ולמטה הם נפרדים כל חוט בפני עצמו, כך הקב"ה כנסת ישראל הוא ית' נשמתא דנשמתין וכל נשמות ישראל למעלה מקושרים המה, ולמטה לכל אחד נשמה בפני עצמה ומש"ה נקראו ישראל 'גוי אחד', שמאוחדים המה בשרשן למעלה. ומבואר דענין מעלת כי חלק ה' עמו הוא לומר שהם חלקו ממש שהקב"ה הוא נשמתא דנשמתין של כל נשמות ישראל שהם מחוברים ומאוחדים בשרשן למעלה. עכ"ד. (וע"ש עוד)

למה אהרן הכהן זכה להדלקת המנורה כנגד מה שלא קינא

פרשתנו מדברת על הדלקת המנורה שזכה בה אהרן הכהן בגלל שחלשה דעתם על שלא היה בחנוכת המזבח לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות. (רש"י במדבר ח ב)

ואילו קורח שחלשה דעתו שהקב"ה מינה את אליצפן בן עוזיאל ולא אותו, ולא אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם ולמה ?

אלא ההבדל שאהרן הכהן למרות שהיה נביא עוד לפני משה, והיה גדול ממנו בשנים, (אכן עזרא שמות ד יג) לא אמר הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. אלא האשים את עצמו שמא אינו ראוי ולכן לא קיבל, כמבואר בתנחומא (בהעלותך ג) שלא הקריב שבט לוי בחונכת המזבח כלום והיו מצירים ואמרים למה רחקנו מהקרבה לחנוכת המזבח וכו' עי"ש שמשל למלך שלא זימן אוהבו לסעודה, וחשב שמא חטא למלך .

ולא עוד אלא שאהרן הבין שאם הוא לא קיבל, אין האשמה במשה רבינו כי הוא רק המקל של ה', והתפלל לה' לכן יש בכוחו לראות בתוך הטבע את יד ה' ולא כמו היונים שלא ראו בתוך הטבע את ה' אלא סברו שמה שלא רואים אינו קיים

⁷ וכ"כ החינוך (מצוה רמא) שזה הסיבה שאסור לנקום ולינטור וז"ל 'משרשי המצוה. שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא. ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עונותיו גרמו, והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקם ממנו, כי הוא אינו סבת רעתו, כי העון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב טז יא) הניחו לו ויקלל כי אמר לו יי. תלה הענין בחטאו ולא בשמעי

למעשה הנוכה

משא"כ קורח נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. ואמר וכו' הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. (רש"י במדבר טז, א). קורח הוא לא האשים את עצמו אלא את משה רבינו, ולכן נבלע באדמה ולא קיבל כלום יותר ועוד שהאשים את משה רבינו בהכל⁸.

בן גרא. ועוד נמצא בכמוזה זו תועלת רבה להשביית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם יתברך שלום להם.

וכן כתב ר' אלחנן וסרמן זצ"ל בספרו מאמרים על התקופה (ע' ל) החפץ חיים ז"ל (בשם הגרי"צ בן בעל נפש החיים ז"ל) פירש את המימרא 'פני הדור כפני הכלב' בדרך אחרת. מטבעו של הכלב, כי אם יסקלו אותו באבן, מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. בשעה שהמן קם על ישראל יש לדעת, כי המן זה אינו אלא מקל השלוח מן השמים לחבטנו בו. 'הוי אשור שבט אפי' (ישעיה ט ב), אין שום מעם להלהם עם המקל, כי כלום חסרים מקלות בשמים. 'הרבה שלוחים למקום' יש לנקוט באמצעים שימנעו את העמים להקים 'מקלות' עלינו. בימי עקבתא דמשיחא תהיה הדעה נעדרת, וככל שוטה ינשכו את המקל. מנהיגינו המתחדשים הכריזו מלחמה על ממלכות אדירות. מה כוחנו ומה גבורתנו? מאמרים בעתונים הם הכדורים שאנו יורים בהם אל האויב, והתוצאה מה היא? מבעירים רק את חרונם וזעמם של הנחשים עלינו. המנהיגים רואים רק את המקל ומסרבים להכיר את המכה במקל, 'והעם לא שב עד מכה' (ישעיה ט ב)

[והמלב"ם כתב: 'והלא עמים אלה אינם המכים באמת כי הם רק כשבט ביד ה', ומדוע לא שב עד המכה האמיתית? ומי הוא המכה? אומר ואת ה' צבאות שהוא הוא המכה אותם ע"י העמים מדוע אותו לא דרשו] אור חדש בדברי חז"ל כל הכועס כאילו עובד ע"י

כאשר האדם זוכה לראות האמת כפי שהיא, בלי לימשך אחרי חיצוניות ודברים צדדים שממסים האמת, ישאר רגוע ובשלום ושלוח בכל מצב שלא יקרה... וכפי שמבאר הבעל התניא (אגרת הקודש פרק כ"ה) ביאור נורא נוראות בדברי חז"ל למה כל הכועס כאילו עובד עכו"ם וכו' וז"ל 'הטעם מובן ליודעי בינה, לפי שבעת כעסו, נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא היה בכעס כלל, ואף שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממשו, ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים לרוע בחירתו, ואפי"כ כל הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום עכ"ל.

⁸ מובא במדרש רבה (טו) מה כתיב למעלה מן הענין, שנאמר (במדבר יז, א ב): ויהי ביום כלות משה, ויקריבו נשיאי ישראל, ואחר כך דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות. זה שאמר הכתוב (תהלים לד, ח): ירא את ה' קדשיו כי אין מחסור ליהוה. את מוצא למעלה אחד עשר שבטים הקריבו ושבת אפרים הקריב, וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאי של לוי, ומי היה נשיאו של לוי, זה אהרן, שנאמר (במדבר יז, יח): ואת שם אהרן וכתב על מטה לוי, ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר או לוי שמה בשבילי אין הקדוש ברוך הוא מקבל שבטו של לוי, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמר לו לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתקן. לך נאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות, הקרבנות. כל זמן שבית המקדש קים הם נוגחים, אבל הנרות לעולם (במדבר ח, ב): אל מול פני המנורה אירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני, אינן בטלול לעולם. והכוונה לברכת כהנים. ויש להבין, מדוע חלשה דעתו של אהרן מקורבנות הנשיאים? ומה מיוחד במנורה ובברכת כהנים שיש בה כדי לפייסו ולעודד את רוחו?

מעלתו של אהרן שלא ערער על משה רבינו כמו קורח

מעלתו של אהרן שלא ערער על משה רבינו כמו קורח למרות ששבט לוי היו כולם צדיקים ונתנו נפשם על קדושת ה' (שחיו על קדוש ה') ולא עשו את העגל ולכאורה אין ראוי מהם א"כ ודאי שיכלו לומר שמשה הוא שלא הזמינם ובדאי הוא כמו שקורח אמר כי על חשבון קל מזה, שאמר אחי אבא ארבעה היו, וכו' עמרים הכבוד נטלו ושיני מלך גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השנה, זה אהרן, שנאמר (במדבר יז, יח): ואת שם אהרן וכתב על מטה לוי, ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, הקטן ממולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. מה עשה, עמד ונכנס מאתיים והנשיאים ראינו סנדראות, וכו' (רש"י במדבר טז, א)

כמו שמבאר במדרש של אהב את שבט לוי יותר מדאי וז"ל (במד"ר טו) 'בהעלותך את הנרות. את מוצא שנים עשר שבטים שהקריבו קרבנות לתנוכת המזבח, שבט לוי לא הקריב כלום, והיו מצייניו ואומרים, מזה חזקנו ומקריב לתנוכת המזבח. משל למלך שעשה סעודה והיה קורא אמיתו, היה אהוב אחד שאהבנו יותר מדאי, לא קרא אותו עמיתו, היה מצר לומר שמה יש בלבו של מלך עלי כלום, שלא זמניו בכל סעודות האלו, כיון שעברו אותו ימי סעודה קרא אותו אהב, אמר לו, לכל בני המדינה עשיתי סעודה ולך לעצמך אני עושה סעודה, למה, שאת אהובי. כך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, את מוצא שנים עשר שבטים הקריבו לתנוכת המזבח וקבלו הקדוש ברוך הוא, שנאמר (במדבר יז, ח): קח מנחתם, ושבטו של לוי לא הקריבו, כיון שעבר חכמת המזבח, אמר הקדוש ברוך הוא לאהרן ולבניו כל השבטים עשו חכמה ושבטך לא עשה, לך: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך, ואחר כך (במדבר ח, י): קח את הלויים.

למה ה' היה אהוב את שבט לוי יותר מדאי

למה ה' היה אהוב את שבט לוי יותר מדאי מבואר במדרש (במד"ר טו, ט) קח את הלויים. זה שאמר הכתוב (תהלים יא, ה): ה' צדיק ורשע ואהב המס שוא נפשו. ה' צדיק יסחו, אין הקדוש ברוך הוא עשר לסיבות ועמד בהן ואחר כך פרסו, שנאמר (בראשית כד, ח): והי ברח אברהם כבודו. וכו'. א"כ אברהם של לוי נתנו מוצא באברהם אבינו ויחן הקדוש ברוך הוא עשר לסיבות ועמד בהן ואחר כך פרסו, שנאמר (בראשית כד, ח): והי ברח אברהם כבודו. וכו'. א"כ אברהם של לוי נתנו עצמנו על קדוש שמו של הקדוש ברוך הוא. שכששחיו ישראל במצרים מאסו בתורה ונמליה, שכן אוקאל מוכיח (יחזקאל כ, ה): בה אמר ה' אליהם ביום בחרי בישראל ואשא ידי לרוע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים, מה כתיב בסוף אחריו (יחזקאל כ, ח): וימרו בי ולא אבו לשמע אלי, ואמר לשפוך חמתי עליהם. מה עשה הקדוש ברוך הוא, הביא חושך על המצרים וימיה והרג בהן כל רשעי ישראל, שכן הוא אומר (יחזקאל כ, לח): וברויתו מכם המרדים והפושעים בי, וכן הוא אומר (שיר השירים ב, ג): התאנה חמטה פניה, אלו הרשעים שהיו בישראל, (שיר השירים ב, ג): והנפנים סמדר נתנו ריח, הנשיאים שעשו תשובה נתקבלו, (שיר השירים ב, ג): קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, שהרי הגיע קץ הגאולה. אבל שבטו של לוי מולם צדיקים היו, והיו עושים את התורה, שנאמר (דברים לג, ט): כי שמרו

למעשה הנוכה

כיצד נלחמו עמ"י רבים נגד מעטים ועוד אם רצו למסור את נפשם ניהא אבל אין שייך לקרוא לזה מלחמה

אלא הם ידעו ששדה הקרב אינו כאן אלא בעולם האמת.

[כי שרית עם אלקים ועם אנשיה ותוכל (לב כט) פירש"י וזעם אנשים עשו ולבן. הקשה מרן (הגרי"ז מבריסק) ז"ל הלא אכתי לא נפגש עם עשו דהא מבואר בקרא שעשו בא אליו רק אח"כ.

אלא ביאר מרן ז"ל הדנה מובא ברש"י על הפסוק ויאבק איש עמו' שזה היה שרו של עשו, והיינו ליעקב ניצח את שרו של עשו, והנה כל עניני ומקרי העולם אינם נעשים כלל כאן, אלא עיקרן למעלה בשמים והתוצאות הן שמושפעות לארץ, ועל כן לאחר שיעקב ניצח את שרו של עשו ממילא הלבר ברור שכבר ניצח את המלחמה גם עם עשו, ועל כן כבר אמר ועם אנשים דהיינו עשו ולבן ותוכל.

ואמר מרן ז"ל שכן הוא בכל צרה שבאה עלינו דיש לנו לעשות כל חובותינו בעניני שמים ואם כלפי שמיא נהיה בסדר אין לנו עוד מה לירא ולדאוג ממה שקורה כאן.

מרן ז"ל אמר זאת בשעותינו בוילנא בשנות המלחמה כשהיה חשש שיסלקונו מביטונו כפי שנתבאר באורך במלור עובלות ע"ש

אמנם במש"כ רש"י עשו ולבן' צ"ב הקדים עשו ללבן ואולי קאי על לקיחת הברכות שלקח יעקב מעשו. (שיעור הגרמ"ד עה"ת)

עם בואם של הרוסים הביאו עימם המון רב של קצינים ופקידים והיה צורך להשיג עבורם דירות לגור ומה עשו הרוסים בשל כך היו עוברים מבית לבית והדירה אשר החליטו שהיא ראויה להם הכניסו אותה לרשימת דירות מיוחדת שהיתה להם כדי שאח"כ יבואו הקצינים עם בני משפחתם לראות אם רוצים הם בדירה זו אם לאו והיה אם יחפצו בדירה חייבים בעלי הדירה לפנותה בתוך ארבעים ושמונה שעות אלא שהרוסים הם רודפי שלום ולא יזרקו סתם אנשים לרחוב ולכן במקום הדירה שהיו חפצים היו נותנים דירה אחרת בסביבות וילנא כחמישה קילומטרים מהעיר והיו אומרים לא כולם חייבים לגור בוילנא רק אנשים חשובים צריכים לגור בוילנא יום אחד כאשר באתי הביתה אמר לי האבא זצ"ל שהרוסים היו אצלנו היום בבית והכניסו את הדירה שלנו לרשימה הנ"ל זאת אומרת שעתה יבואו קצינים ומשפחותיהם לראות את הדירה ואם יחפצו בה נצטרך לפנותה תוך שעות הם השאירו בידינו כתובת של דירה אחרת מחוץ לעיר במרחק של קילומטרים שאותה נקבל במקום דירה זו ההודעה היתה מונחת עדיין על השולחן ופחד גדול אחזני מה נעשה והרי בודאי יחפצו הרוסים בדירה זו שהיתה גדולה ומרווחת ואז לאחר שסיפר לי האבא זצ"ל את כל זה מיד שאל אותי את השאלה בפרשת וישלח על הפסוק כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכל ופירש"י עם אנשים עשיו ולבן וזה צ"ע דהרי עם עשיו עדיין לא נפגש עד עתה וא"כ איך אמר לו המלאך כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכל"ז ותיריך האבא זצ"ל הדנה המלחמה עם שרו של עשיו היתה מלחמה רוחנית וכמו שמובא בחז"ל דהגיע האבק עד כסא הכבוד וא"כ לאחר שניצח יעקב במלחמה הרוחנית את שרו של עשיו אזי עשיו וארבע מאות איש עמו לא היו נחשבים לפניו לכולם כי העיקר זה המלחמה הרוחנית ואם מנצחים בה אז כבר יודעים שהנצחון הוא מוחלט ושיפיר נחשב כבר לנצחו לעשיו וזהו הפשט ברש"י ולכן

אמרתך ובריתך יצרו, זו המילה. ולא עוד אלא בשעה שעשו ישראל את העגל לא נשתתפו שם בשמו של לוי, שנאמר (שמות לב, כו): ועמד משה בשער המחנה ויאספו אליו כל בני לוי, כיון שאמר להם משה (שמות לב, כז): שימו איש חרבו על ירכו, מה עשו, שמו ולא נשאו פנים, וכן משה מברכס (דברים לג, ט): האמר לאביו ולאמו לא ראיתי, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא שכלם צדיקים נסה אותן ועמדו בניסיון, שנאמר (דברים לג, ח): אשר נסיתו במסכה. מיד אמר (במדבר ח, יד): והיו לי הלויים. לקים מה שנתאמר: ה' צדיק ויבחר. אבל הרשעים כתיב בהם: ורשע וארבע חמס ענאה נפשו, אמר דוד (תהלים קכה, א): אשרי כל ירא ה' ההולך בדרךיו. ומבואר שכולם היו צדיקים ונתנו נפשם על קדושת ה' (שחיו על קידוש ה') ולא עשו את העגל

וכן מבואר ברמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל) ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדב רוחו אותו והבינו מדעו האבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבודו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופקר מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים והיה ה' חלקו ונתחלו לעולם ולעולמי עולמים ויובה לו בעזה"ו דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים. הרי דוד ע"ה אומר (תהילים טו-ה): ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:

מבואר עכ"פ שמה שהקב"ה לא הזמין אין זה משנאה אליהם אלא רק מתוך מה שהוא מעריך אותם ורוצה לתת להם משהו יותר טוב נתאר לעצמנו אילו היו אומרים כמו קורח משה רבינו בדאי כמה היו מפסידים שהיו יורדים לעמק הבכה כקורח וכן יושב ללמוד מזה גם אם אתה רואה שלא קבלת משהו מה', תחכה אילו זה בדיקו סיבה לרומם אותך.

הרווחת לדברי האור החיים הקדוש שכל הזמן היתה לו את מעלת הראשית מחדש שאת המנורה תמיד חונכים מחדש

למעשה הנוכה

אמר האבא זצ"ל דה"ה אצלנו אם ננצח במלחמה הרוחנית בשמיים שוב לא יהיה לנו מה לדאוג מהרוסים כאן העיקר הוא לנצח במלחמה שלמעלה

דברי האבא זצ"ל האלו עודדו אותי מאד וסר ממני אז כל הפחד באתו היום נסעה אחותי מרת ליפשה תחי' מתוך התענינות לראות את הדירה שהכינו לנו הרוסים במקום דירתנו כעבור חמש שש שעות חזרה וסיפרה לנו מה ראתה היה זה במקום נידח בסביבות וילנא עם הרכב לא היתה אפשרות להגיע עד לשם והיה צריך לילך ברגל בשלג גבוה ביותר ושם בין השדות במקום מבודד ביותר עמדה הדירה שהיתה מבנה של ארבע קירות בלא חלונות ודלתות זו הדירה שהכינו לנו הרוסים רודפי השלום והצדק כעבור יומיים נשמעה דפיקה בדלת ביתנו בפתח ניצבו קצינים במדי צבא מוקושיטים עם בני משפחותיהם שבאו לראות את הדירה הם נכנסו לפרוודור ולפתע עיקמו את אפם ובתנועה של גועל ברחו מהדירה לא ידענו מה לא מצא חן בעיניהם הרי היתה זו דירה גדולה ויפה ומה פגם מצאו בה וכך היה המחזה חוזר ונשנה במשך כל התקופה שהיינו בוילא היתה זו תקופה של כמה חודשים מחודש כסלו בערך עד לאמצע חודש שבט וכל פעם שהיו באים הקצינים הרוסים לראות את הדירה היו נעצרים בפרוודור ולא נכנסו כלל לראות את החדרים אלא מיד עיקמו את אפם וחזרו לאחוריהם הנה אין שום טעם שבעולם עפ"י דרך הטבע להסביר את פשר הדבר ורק לאחר שנסענו מוילנא למוסקבה ומסרנו את זדירה לידי בחורי ישיבה שיטפלו בהחזרת הרהיטים לבעליהם אז נודע לנו אח"ז שלמחויזו צאתנו מוילנא באו לדירה קצינים רוסים עם משפחותיהם ומיד מצאה הדירה חן בעיניהם ונלקחה על ידם (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"א עמ' יט)

למה הנוכה נקרא על שם החניה

'חנוכה' נקרא על שם שחנו ונחו בכ"ה בכסלו מהמלחמה, חנו-כ"ה. ויש להבין מדוע נקבע השם דווקא על החנייה והמנוחה, ולא על שם הניצחון והגבורה?

אלא אומר רבי יוסף שלום אלישיב, ניצחון יכול להיות מטרה בפני עצמה, ויכול להיות גם רק אמצעי, יש לוחמים ומצביאים שמטרת ניצחונם היא להראות לעולם את כוחם וגבורתם, להגדיל את כבודם, ולהגביר את הפחד מהם, אבל יש לוחמים שניצחונם הוא רק אמצעי, כגון שקיים אויב מאיים המחבל ומזיק, וכובש ושובה שבויים, כשלווחמים עמו ומנצחים, הרי הניצחון אינו מטרה אלא אמצעי, להגיע למטרה לחיים שקטים, ולא לחיות בצל הפחד מהאויב.

התורה מלמדת אותנו כיצד צריכה להראות מלחמה וניצחון אצל יהודים, שלמה המלך אומר במשלי [כ"ד – י"ז] 'בנפול אויבך אל תשמח, יהודי אינו צריך להתבלט על פני עמים אחרים. יהודי אינו צריך להראות עליונות וגבורה על האויב, הוא אינו חי על חרבו, העם היהודי מאז ומתמיד אינו עוסק במלחמות, גם אם יצא בעל כרחו למלחמה וניצח הוא לא הרגיש 'עכשיו אני שוה יותר', כי הניצחון אינה מטרה, הוא רק אמצעי להגיע למטרה שאוכל לחיות בשקט ולעבוד את השם.

וכך היה בניצחון החשמונאים על היוונים, היהודים ראו את עיקר ניצחונם בכך שמעתה יוכלו שוב לעבוד בבית המקדש, להקריב קרבנות, לראות את הניסים שנעשו בבית המקדש, ללמוד תורה באין מפריע, ולקיים את כל המצוות ללא יוונים ומתיוונים המכלים, מזיקים ומשחיתים את העם מבחוץ ומבפנים.

לכן מתאים השם חנו-כה לימים אלו, כדי שנזכור שאיננו מצפים לניצחון בשביל לגבור על האויב, אנו רוצים לעבוד את השם בשקט, לאחר הניצחון, וזה מה שקיבלנו, חנו בכ"ה, ועל ידי כן יוכלו לעבוד את השם.

למה גזרו דווקא על שלושה מצוות הללו

למעשה הנוכה

כתוב במדרש שגזרו על שבת, מילה וחודש. וצריך לבאר למה דווקא מצוות אלו? מבאר רבי צבי הירש הלוי הורביץ רבה של פרנקפורט, יש שלוש סיבות למה אדם לא רוצה לשמור את התורה, א. אין בורא עולם, ב. אין השגחה פרטית, ג. הוא סתם בעל תאוה. גזרות היוונים היו כנגד מצוות המפריכות את שלוש הטענות הללו, א. גזרו על השבת שזה מעיד על הבורא עולם, ב. גזרו על החודש שזה מעיד על השגחה פרטית (המורה על התחדשות הבריאה בכל יום ובכל עת) ג. גזרו על מילה נגד התאוה, וכל זה גזרו זאת כדי שלא ישמרו את התורה.

מעשה שהיה ביהודי דלפון

רצה לקנות מכונת גילוח 200 ₪

ולפתע גילה שנעלם לו הכסף.

ואז הגיעה סבתא וילדיה ושמועה שנאבד לו המעות

ונתנה לו 200 ₪

חיבתם של ישראל • הרה"ג רבי דוד שטרן שליט"א כתב הרמב"ם בהל' חנוכה (ד', יב): "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד", חביבות מיוחדת התייחדה - הדלקת נר חנוכה. ביאר מו"ר המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל מהי מהותה של החביבות המיוחדת לנו, דווקא בנר חנוכה. לאורך הדורות עשה הקב"ה ניסים רבים וגדולים לבני ישראל: יציאת מצרים, נס קריעת ים סוף, נס הפורים. וכן ניסים נוספים שאירעו במהלך הדורות שמהותם הצלת עם ישראל מידי אויביהם. אולם בחנוכה הקב"ה עשה לנו שני ניסים מיוחדים: נס ניצחון המלחמה - שניצחו המכבים המעטים את היוונים הרבים, שזה לכאורה נס כשאר הניסים שאירעו לעם ישראל קודם לכן שנעשו להצלת עם ישראל. אך נס נוסף הוא נס פך השמן, כשדלקה המנורה שמונה ימים, בנס זה יש מיוחדות על פני כל הניסים, והוא שאחר שכבר כמעט ונגמרה המלחמה וכבר ניצחו את היוונים, הקב"ה עשה נס מיוחד נס פך השמן ודלקה המנורה שמונה ימים. והנה נס זה הרי לא היה נצרך לעצם הצלת בני ישראל, ולא עשאו הקב"ה אלא כדי שבני ישראל יוכלו לקיים את מצוות הדלקת המנורה, לשם כך הקב"ה שידד את מערכות הטבע, ובזה הקב"ה הראה לעם ישראל כמה חביבותם לפני הקב"ה, עד כמה רצויה עבודתם לפניו עד שהוא מוכן לעשות שינוי מדרך הטבע כדי לתת לבני ישראל את האפשרות לעבדו, וזו החביבות המיוחדת של נר חנוכה ל הראות ציין ול עד כמה חביב ה ו חשוב ה להקב"ה העבודה של עם ישראל. אשרינו מה טוב חלקינו ועורר המשגיח זצ"ל שאנו צריכים להתעורר בימים אלו על הענין הזה של חביבות המצוות, כמה צריכים אנו להיות מאושרים שיש לנו את האפשרות לקיים מצוות. אומרים בשם אחד המגידים: אם ניגש ליהודי ונשאל אותו, האם תהא מוכן למכור את מצוות תפילין אותה קיימת הבוקר.

למעשה הנוכה

הרי מי פתי ויהיה מוכן למכור אפי' בעבור סכום מאד גדול מצוה אחת? אמר אותו מגיד: אם נבוא ונספר ליהודי הרווחת עכשיו בפנים עשר מיליון דולר נראה אותו שמח ורוקד משמחה כל אותו היום והוא יהיה מאושר; מדוע לא רואים עלינו את אותה שמחה הרי הבוקר הנחנו תפילין, לבשנו ציצית, למדנו תורה, למה לא רואים את זה עלינו, הרי אנחנו בעצמנו מודים שזה שווה הרבה יותר מכל סכום בעולם א"כ למה רואים את זה עלינו. אמנם תמיד אמרתי ללמד זכות על עם ישראל מה הסיבה שיהודי ישמח שיבשרו לו שזכה בסכום גדול של כסף, בשביל שעיי"ז יוכל אח"כ ללמוד בשקט בלא הפרעות של פרנסה, לקיים מצוות בנחת ברווחות לתת צדקה וכד', א"כ שמחתו בכך שיוכל עיי"ז לקיים הרבה מצוות, אבל הטענה היא טענה האם אנו באמת מרגישים את האושר הגדול שיש לנו בכל אפשרות לקיים מצוה, לימוד תורה. אשרי יושבי ביתך המשגיח זצ"ל היה מעורר עיי"ז שלפחות בחנוכה כל אחד יעבוד על עצמו להרגיש הרגשה זו של 'אשרינו מה טוב חלקינו באיזו נקודה, ונביא כאן דוגמא אחת. אנו אומרים בחנוכה הלל: "הללוי-ה הללו עבדי ה' - עלינו להרגיש את ההרגשה הזאת: הללוי ה' - כמה צריכים להלל את הקב"ה על שזכינו להיות 'עבדי ה'". או לדוג' ב'אשרי יושבי ביתך' - כמה מאושרים אנו שזכינו להיות 'יושבי ביתך', כמה צריכים להודות להקב"ה על כך שזכינו להיות 'יושבי ביתך' בשונה מהרבה אנשים שלצערנו לא זכו. אבל העיקר הוא להרגיש ולהודות לה' על האושר הגדול שנפל בחלקנו שזכינו להיות עבדי ה' יתברך!!! המשיך המשגיח זצ"ל ואמר: בגמ' ערכין אמרו (י,א') שאין אומרים בפסח הלל (השלם) כל יום ויום, כי אם ביום הראשון בלבד. והטעם, מפני שאין הבדל בין יום טוב ראשון ליו"ט שני, מאחר וכבר אמרו הלל ביום הראשון, והיום שאח"כ לא השתנה מיום שלפניו ואף שמקריבין בו את אותם הקרבנות לכן לא אומרים הלל ביום השני. אבל בסוכות, כיוון שבכל יום ויום יש קרבן אחר ויש שינוי בין יום ליום, לכן ראוי לומר כל יום הלל, כי כל יום יש בו יו"ט בפני עצמו. עפי"ז יש לומר, שגם בחנוכה אנו אומרים כל יום הלל כיון שבכל יום היה נס חדש, ובכל יום ויום יותר ויותר הקב"ה הראה לנו יותר את אהבתו וחיבתו אלינו. הוסיף המשגיח ואמר שלפיי"ז יוצא שכל מה שאומרים הלל בכל יום ויום זה רק בגלל שבכל יום ויום יש נה תוספת של חיבה ושל נס, אם-כן, אם אדם אומר הלל ביום השני באותה התלהבות כפי שאמר ה ביום הראשון אנו נשאל אותו: הרי כבר אמרת אתמול הלל מה זה שונה מפסח, שבו אין לומר הלל כיוון שהיום הינו כביום אתמול. על האדם להשתדל בכל יום ויום להרגיש עוד יותר הלל, עוד יותר הודאה, עוד שמחה. ואז הוא באמת יכול לומר הלל בכל יום ויום. לצערנו על פי רוב ביום הראשון מתרגשים ומתלהבים ולאט לאט נכנסים למצב של מלומדה, המשגיח היה אומר...אדרבה בכל יום ויום צריך להרגיש עוד יותר 'הללו עבדי ה'', עוד יותר הודאה על הנס, עוד יותר להודות לקב"ה ולהראות כמה אנו שמחים שהקב"ה אוהב אותנו ומחבב אותנו. אכלתי יערי עם דבשי בחנוכה אנו קוראים על חנוכת הנשיאים, ואפשר להטעים בכך טעם נפלא, בשיר השירים נאמר (פ"ה,א) "ב את יל גני אחת י כ לה אר ית ימור י עם ב ש מי אכלתי יערי י עם ד ב ש י ש ת ית י יני י עם ח ל ב י א כ ל ו ר ע ים ש ת ו ש כ רו"דוד ים. פסוק זה מדבר על חנוכת הנשיאים

למעשה חנוכה

שחנכו את המשכן, 'באתי לגני - 'אומר הקב"ה לעם ישראל, שהם 'אחותי כלה' אתם הכנתם לי משכן זה המשכן שלי - גני. ומהו 'אכלתי יערי עם דבשי'. 'אומר רש"י (שם): 'יערת הדבש זה קנה סוכר שיש בו מתיקות טבעית ו, הרגילות כשש רוצים לאכול את הקנה אוכלים רק את החלק המתוק שבתוכו, אבל הקנה מבחוץ כיון שהוא עץ רגיל וא"א לאכול אותו, מפרידים אותו מהקנה ואוכלים רק את הקנה עצמו. אומר הקב"ה: 'כשאני ירדתי לגני - למזבח, אכלתי יערי עם דבשי. משום שמרוב חיבתכם אכלתי גם את היער היינו גם את הקנה הקליפה. ומבאר רש"י את הדברים: הרי אין קרבן יחיד קרב עם קטורת, אבל הנשיאים הקטירו כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת, הקטירו קטורת בקרבן יחיד. אומר רש"י זה דבר שאינו ראוי לאכילה לפני הקב"ה, אין דבר כזה קרב למזבח ו. הקב"ה מרוב חיבתו ואהבתו ל עם ישראל, קיבל ואהב גם דברים שאינם ראויים לעלות ע"ג המזבח, 'אכלתי יערי עם דבשי'. כמו שאדם שכ"כ אוהב דבש אינו תמ אפק ואוכל את היער יחד עם הדבש, כך גם הקב"ה אומר: כ"כ אהבתי אתכם כ"כ רציתי בכם עד ש בחנוכת המזבח אכלתי גם את היער היינו גם את ה דברים שאינם ראויים לאכילה, אכלתי יחד עם הדבש, "אכלתי יערי עם דבשי" הקטרת יחיד של הנשיאים. בזה התגלתה חיבתו של הקב"ה לישראל, ובזה הראנו הקב"ה כמה הקב"ה אוהב אותנו ורוצה בנו. מה מתאים איפוא לקרוא קריאה זו בחנוכה, הרי כל העניין של נס חנוכה הוא להראות כמה הקב"ה אוהב את העבודה של עם ישראל, ראו חיבתכם לפני, כמה חיבת הקב"ה לעמו, ואת זה ראו גם בחנוכת המזבח, כשהקב"ה אכל יערנו עם דבשנו. עניין זה של חיבתנו לפני הקב"ה, צריך לעורר אותנו לשני דברים: א. כשמתפללים 'רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל... והשב את העבודה לדביר ביתך וכו' - כמה הדברים מתוקים 'רצה ה' אלוקינו' - רבש"ע ששוב נהיה רצויים לפניך, ששוב תרצה בנו תאהב אותנו וממילא - 'והשב את העבודה לדביר ביתך' כמה א"כ צריכים להתפלל ע"ז!!! ב. להתעורר להרגשה עד כמה העבודה שלנו חביבה לפני הקב"ה, כמה השמחה צריכה להיות לכל יהודי שזכה להיות שגריר של השמים פה בארץ, כמה גדולה השמחה אצל כל יהודי שהוא זוכה להיות ממ גל י מלכותו ית' פה בארץ, כמה רבה השמחה ליהודי על כל עבודה ועבודה, על כל מצוה, על כל תורה שהוא מקיים, ועל אחת כמה וכמה צריכים אנו לשמוח שזכינו להיות בני תורה, זכינו להיות מיושבי ביהמ"ד. הקב"ה יעזור שנוכה בקרוב ל'רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל' ששוב הקב"ה ירצה אותנו ויקבל תפילתנו: " והשב את העבודה לדביר ביתך... ותחזינה עיננו בשובך לציון ברחמים " במהרה בימינו אכי"ר. (מתוך שיחה, נכתב ע"י אחד השומעים)

במצוות הדלקת נר חנוכה, שנינו במס' שבת א"כ: " ר"ת מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין וכו'. והנה גדר ההידור המיוחד שבנרות חנוכה הוא תמוה ביותר, דהנה הרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה בפ"ב ה"ד" כותב, "הרי שהיו בני הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה

למעשה הנוכה

נרות, בליל שמיני שמונים נרות" והנה מתוך שמונים הנרות, נר אחד הוא עיקר המצוה, וכל שאר שבעים ותשע נרות הם הידורים, הייתכן שעיקר יוהד הוא אחד בלבד, ואילו ההידור הוא ללא גבול. והנה בבית הלוי כתב, זו ל": "הא דמצינו במצוה זו, הידור ויותר הידור, משום דעיקר הנס היה, רק משום הידור מצוה. דהרי היו יכולים לעשות פתילות דקות ביותר, שתהיה הפתילה חלק שמיניית מן מה שהיה רגיל להיות בכל יום מקודם, והיה מספיק לשמונה ימים וכל הנס היה רק משום הידור מצוה שיהיו הנרות יפים, וע כ" תקנו חכמים במצוה זו, הידורים יותר מבכל מצוה". עכ ל" אך זה גופא ב"צ, מדוע אליבא דאמת, לא הדליקו לכתחילה בפתילות דקות, כדי שישפיק להם השמן לכל שמונת הימים, הייתכן להעדיף הדלקה מהודרת ליום אחד, על פני הדלקה לשמונה ימים. ידועים דברי הב"ח" בס"י תר ע"ז וז"ל" בחנוכה עיקר הגזירה היתה, על שהתרשלו בעבודה", והנה לא נאמר שלא עשו את העבודה כדן, אלא שעשו אותה בהתרשלות, וצריך להבין, מהי גודל החומרא של עשיית העבודה בהתרשלות, שעליה נענשו בגזירות חמורות לכך. והנה מקור הדין של הידור מצוה, כמו ש" בשבת קל ג": "זה - א לי ואנוהו' התנאה לפניו במצוות, וצריך להבין, מה ענינו של הידור מצוה שנאמר בדווקא בשירת הים. והנה בשפת אמת (פסח תרל ח") מבאר מדוע גאולת מצרים נתחלקה לשני שלבים - עצם היציאה בט"ו בניסן, והשלמת הגאולה בכ"א בניסן, בקריעת ים סוף. ותירץ: שהרי מבואר בחז"ל שבני י" נקראים "בנים", ונקראים "עבדים". וכנגד זה, אף הקב"ה קרוי אבינו מלכנו. אך הם לא יכלו לזכות בשתי הדרגות האלה בבת אחת, ולכן ביציאת מצרים, הם קבלו דרגת "עבדים". ואילו לדרגת "בנים" הם זכו להגיע, רק בקריעת ים סוף. דבר זה מדויק היטיב, בברכת "ואמונה כל זאת" שבתפילת ערבית המתארת את נסי קריעת ים סוף, ושם נאמר: 'המעביר בניו בין גזרי ים סוף, וראו בניו גבורתו', ואז שוב 'ב מי כמוך', 'מלכותך ראו בניך', כי רק אז הגיעו לדרגת בנים. והנה מרבתינו חכמי המוסר למדנו, שאחד ההבדלים בין דרגת עבד לדרגת בן הינו: עבד פועל כפי מה שנתבקש - לא מעבר לכך. ואילו בן אוהב, לפיכך משתדל הוא למלא את רצון אביו מעל ומעבר למה שהוא התבקש. כדי להבין את ההבדל לעומקו, באופן המעשי, נעיין בדברי המסילת ישרים בפי"ט וז"ל: "אמנם מי שאוהב את הבורא וכו' לא ישתדל לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה על כל ישראל, אלא כמו בן שאוהב אביו, שאלו יגלה אביו את דעתו, גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, די לו לאותו הבן להבין, היכן דעתו של אביו נוטה, לעשות לו גם את אשר לא אמר לו בפירושו", עכ ל". נמצא כ"א, שהמקיים את עיקר הדין בלבד - הוא בדרגת עבד. אך מי שהוא בדרגה של בן - משתדל בכל כוחו להדר ולהוסיף מעל ומעבר לעיקר החיוב. מעתה, מתיישב כמו חומר, מה ענין 'זה קלי ואנוהו' לקריעת ים סוף. לאחר שהקב"ה העלה את בני ישראל - בקריעת ים סוף - לדרגת בנים, מיד עמדו בניו אוהביו של הקב"ה, והכריזו וקבלו עליהם, "זה - א לי ואנוהו" אתנאה לפניו במצוות

למעשה הנוכה

מעתה מתבאר לפנינו אף מה היה גודל החומרא של ' - נתרשלו בעבודה'. שהרי בית המקדש הוא מקום שכינתו יתברך, והרי בודאי שעבודת בית המקדש צריכה להיעשות באופן המרומם והנעלה ביותר, וא כ" ברור שעבודת הכהנים נעשתה באופן של בניס אהובים. וממילא מובן, שכאשר באותם הימים ירדה דרגת העבודה למצב של התרשלות - אשר הוא בוודאי הפקעה מדרגת העבודה של בניס, ונגזרה הגזירה, הושבתה עבודת ביהמ. ק" ועתה יתיישב לפנינו כמין חומר - מדוע התעקשו הכהנים ל הדליק נרות בהידור דווקא. לאחר שחזרו בתשובה שלמה, ונתחדשה העבודה בביהמ ק", הרי ברור ופשוט שהעבודה הראשונה חייבת להיות בשיא ההידור. וכמה מדויקים הדברים כאשר אנו אומרים בעל הניסים " ואחר כן באו בניך... והדליקו נרות בחצרות קדשך". והנה הלא אמרו חז"ל: "מיום שחרב ביהמ ק" אין לו להקב ה" בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד". וביארו רבותינו, שמקום השראת השכינה בזמננו, הוא בשיבות ובתי המדרש, נמצא כ"א, שכל ההנהגה של בן תורה צריכה להיות בדרגה של בן מלך. וכמה זה מחייב אותנו - בני התורה, להתנהג בכל דרכינו בדרגת בניס אהובים להשי - ת" הן בהתמדה, בחשק, בקדושה, וטהרה. כמו כ" עבודת התפילה של בן תורה צריכה להיות בדרגה של בן המתרפק על אביו. וביותר צריכה כל הנהגת המדות וכל תהלוכות החיים לבטא את היותנו, 'בניס אתם לה' אלוקים חיים כולכם היום.

א' טבת תשפ"א

[הצטרפו לניוזלטר היהודי שלנו](#)

בספה"ק 'בני יששכר' (כסלו- טבת מאמר ב) העיר, מדוע לא נמצאת מצות הנוכה בדברי חז"ל אלא ביגניזה [=בהסתור וברמז]. במשנה היא נמצאת רק בדרך אגב, במסכת ב"ק (סב, ב), "אמר ר' יהודה בנר חנוכה פטור", ובמסכת שבת דיברו בה מעט - "מאי חנוכה", אך לא נתייחדה על זה מסכתא כמו שנתייחדה לפורים מסכת מגילה. וכן בזוה"ק לא תמצא מדברים מענייני נר חנוכה, רק פעם אחת (ח"א רל"ח ע"ב) מוזכר שם נר חנוכה דרך העברה בעלמא, וכן בתיקו"ז (כ"ט ע"א).

באר ה'בני יששכר', שחג החנוכה הוא אור מיוחד שנשתמר לדורות האחרונים. ובזמן חז"ל היה צריך להעלימו מפני שעדיין לא הגיע הזמן לגלותו לרבים. ומבאר, שבאמת אור זה שמאיר בחנוכה יתגלה לעתיד לבוא, אך ככל שמתקרבים אל הגאולה העתידה, כך הוא מוסיף להתנוצץ יותר ויותר. "לבעבור זה, בדורות שהן סמוכין לגאולה התחילו חכמי הדור לדבר מענייני המצוה הזאת מה שלא שיערו הראשונים, והוא סוד כמוס...". וכתב שם עוד על-פי דרכו: "על כן קראו לימים האלה חנוכה, שהוא חינוך והרגל על לעתיד, גאולה העתידה, שאז יתגלה לנו האור הגנוז בשלימות."

למעשה הנוכה

לפעמים קשה לנו להוציא להלכה למעשה מדיבורים קדושים מעין אלו, כי נדמה לנו ש'אור' הוא דבר שמאיר בנשמה בלבד, ומה יש לנו לעשות עמו. אך נוכל לקרב מעט את הדברים אל השכל כדי להוציא מהם להלכה למעשה.

הפירוש הוא כך: כפי שאנו מצווים בפסח לבער את החמץ ולאכול מצה, כך אנו מצווים בחנוכה להודות ולהלל ולהתבונן בניסים שעשה עמנו הקב"ה, לדבר עליהם ולחזק את האמונה בלבנו, עד שיאיר לנו בתוך החושך. וזהו "אורו של משיח", שהגם שהעולם הולך ונחשך עלינו מיום ליום, אין אנו מתפעלים ממנו, אלא אנו ממשיכים להיות איתנים באמונתנו, כי אור הוא במושבותינו.

ואור זה מאיר דווקא בחנוכה, משום שחג החנוכה חלוק בענין זה משאר הימים טובים. כי בעוד פסח שבועות וסוכות נועדו להתבונן בהם בניסים של גאולה, הרי שחג החנוכה נועד להתבונן בו בניסים שבתוך הגלות.

"לרקוד משמחה בתוך הגלות"

דוגמא להתבוננות בניסים שבתוך הגלות: מי שנקלע לקושי גדול, כגון בענין חינוך הבנים, ואינו רואה שהוא נחלץ ממנו או שהוא עתיד להחלץ ממנו, אך כשהוא מתבונן, הוא מגלה איך שהקב"ה עוטר אותנו סביב סביב עם חסדים גדולים ועצומים, ובשל כך הוא מתחיל להודות להקב"ה על חסדיו, עד שאש האמונה ניצתת בלבו, ואינו מאשים יותר לא את עצמו ולא את האחרים – וזהו דוגמא להתבוננות בניסים שבתוך הגלות, וזהו אורו של משיח. כי אורו של משיח, הוא לרקוד משמחה בתוך חשכות הגלות, כך שאלמלא החושך לא יתכן אורו של משיח, ואלמלא הגלות לא יתכן אור החנוכה.

יהודי אחד שהשתתף באסיפה שנערכה להורים שבניהם התרחקו ר"ל מן הדרך המסורה, סיפר לי, שבאמצע האסיפה נעמד אחד מן המשתתפים ואמר: "מדוע אמרו רז"ל צרת רבים חצי נחמה? וכי הגיון יש בדבר שהידיעה שעוד אנשים סובלים כמוני, תרגיע את כאבי?! " הוא שאל והוא השיב: "הסיבה שאין האדם מוצא נחמה לנפשו, היא מפני שהוא לוחם בכל עת במחשבתו וחושב מחשבות אילו היה עושה אחרת, או אילו היה פלוני עושה אחרת, היה המצב נראה הרבה יותר טוב, וכיון שהוא עסוק כל-כך במחשבות כאלה, אינו מוצא מקום לחשוב על חסדי הקב"ה."

"לכן מאספים את כל אלה שסובלים מאותה צרה, ואז כל אחד ואחד רואה שמה שהוא סבור שאילו היה עושה אותו היה המצב נראה יותר טוב, הנה אחרים עשאוהו ואין המצב נראה אצלם יותר טוב, ואז ממילא כולם מפסיקים להלחם ומוצאים נחמה לנפשם. וכשנפשם נרגעת, אזי מאיר בהם אורו של משיח ויכולים הם לצאת בריקוד של שמחה בתוך החושך."

למעשה הנוכה

ראה ראיתי יהודי אחד ירא ושלם ומוכתר בכל מידה נכונה, שבנו התרחק ל"ע מן הדרך המסורה, ותמיד קיננה התמיהה בלבי – היתכן שיהודי יקר כזה יתנסה בנסיון כזה? ברם ראיתי, שאותו יהודי, למרות כאבו הרב, לא הפסיק להודות לה' על חסדיו המרובים, כי חרותה היתה ההכרה בלבו שהקב"ה ייעד לו שליחות זו בחייו ומה יש לו להתלונן על כך.

והנה כשעזר ה' והצליח להשיא את בנו, אשר היה עדיין כפי שהיה, שמח היה עד מאוד. וגם כשדיברתי עמו ביום המחר, לא יכול היה לבחור את תיבותיו היוצאות מפיו לרוב התרגשותו ואושרו, אשר הוא עצמו העיד עליהם שהם נובעים מקרבת האלוקים שהוא חש עכשיו כפי שלא חש מעודו. ראיתי בחוש ששמחתו גדולה משמחת האב ביום חתונת בנו העילוי מובחר הישיבות.

אז התיישבה לי תמיהתי הראשונה, הבנתי שלפעמים הקב"ה מביא קושי לאדם, הכל מפני שרוצה לגלות לו אורו של משיח. והרי זה דוגמא אחת המלמדת גם על שאר הדוגמאות, וכגון מי שנקלע שלא מרצונו לפרשיות בענייני רפואה, או לפרשיות בענייני כסף והן מאיימות עליו להוציאו משלוותו ולהביאו לידי כעס ומריבה – כל שישכיל האדם להתעלות מתוך החשכה ולהתחזק באמונה בה', יאיר בו האור שמאיר בתוך הגלות, והוא זה אור החנוכה, אורו של משיח.

אמור מעתה: חג החנוכה הוא הזמן להתבונן בחסדים שהקב"ה עושה עמנו בתוך חשכות הגלות, כל אחד והגלות שלו. וכשיתבונן בהם האדם, זה ילוח אותו במשך השנה כאשר יזדקק לכך.

ההודיה לה' – תרופה לכל צרה

הגה"צ רבי אביגדור מיללער זצ"ל, שהיה דמות ומופת למי שחי באופן תמידי מתוך הודיה להשי"ת, עמד פעם שעה קצרה לפני דרשה שהיה צריך לשאת בפני תלמידיו, כשלתע באה הידיעה המרה כי נכדו החביב נהרג בתאונת דרכים ר"ל. התלמידים כולם היו שבורים ורצוצים לנוכח הידיעה המרה, והנה נכנס רבי אביגדור, נעמד ליד הסטנדר והחל נושא את דרשתו כהרגלו בנועם ובמתיקות. מאחר שלא ראו עליו שום שינוי, בטוחים היו התלמידים שאינו יודע עדיין על האסון שפקדו. אולם לאחר זמן נודע, שלא זו בלבד שידע על כך, אלא אפילו הספיק קודם הדרשה להכין הספד!

פנו אליו התלמידים ושאלוהו מאין שאב תעצומות נפש אלו. אמר להם: "דמו בנפשכם, אם אחד פקד אותו אסון, ואז הוא יורד אל תיבת הדואר ורואה שהגיעו אליו סכומים גדולים של כסף, וכי מפני שפקד אותו אסון לא ישמח על הכסף שהרוויח!?! ועתה הגעו בעצמכם: הלא הקב"ה נותן לי אוויר לנשימה, ועוד אוויר ועוד אוויר, ועוד הרבה טובות הוא עושה עמדי, וכי יש בידי השכול לטשטש את הרגשת הוודיה שמציפה אל לבי בעקבות כל אלה"!!

הנה גילה לנו בעל שאר רוח זה, שלא הוצרך להלחם עם עצמו באותה שעה כדי שלא ליפול ברוחו, אלא הדבר בא לו באופן טבעי, כי כן עשה ה', שמי שיתבונן בכל עת בחסדיו ויחיה בהרגשת הוודיה, לעולם לא

למעשה הנוכה

יכריעו הצרות את רוחו. אם רק יתבונן האדם מעט, יגלה עד מהרה שיש לו דברים רבים מספור שהוא יכול להודות עליהם ולהתעורר בעבורם ברגשי שמחה עצומים. הנה, יוכל למשל להתבונן במה שמצא את זיווגו בעתו ובזמנו, וכי דבר מובן מאליו הוא!?! הלא טובים ממנו הוצרכו להתיישר זמן רב עד שמצאו את זיווגם! וכן אם יראה שהשלוה שרויה במעונו, הלא יצטרך לרקוד מרוב שמחה, שכן לא רבים הם הבתים שהשלוה שרויה בהם.

ימי הנוכה – תזכורת לחסדי ה'

הנה בספה"ק ייטב פנים' הביא מה שמבואר בכל הספרים בענין סוד הנוכה, כי הס"מ בהאבקו עם יעקב נגע בכף ירכו ובזה נפגמה מידת ההוד, על כן תיקנו את הימים האלה בהלל והודאה, לתקן מידה זו. וכתב שם בביאור הענין, כי הנה הנוסח שאנו אומרים בתפילת שחרית דשבת "שכן חובת כל היצורים", הוא ראשי תיבות שכת"ה. והיינו, כי לכאורה איך אנו יוצאים ידי חובתנו במה שאנו מחוייבים להודות ולהלל את שמו יתברך? והרי הקב"ה עושה עמנו חסדים טובים בלי סוף! לכן אנו מצטדקים לאמור, שהגם שאנו מחוייבים להודות ולהלל עוד ועוד, אך בגלל כוח השכחה שיש בנו, אין אנו יכולים לקיים את חובתנו.

והנה בספרים מבואר שכוח השכחה הגיע לעולם על-ידי נגיעת המלאך בכף ירך יעקב, וכדאיתא בזוה"ק (וישלח): "ואמאי אקרי גיד הנשה? כלומר, גיד דאיהו מנשה לבני נשא, מפולחנא דמאריהון, ותמן הוא יצר הרע רביע [למה נקרא גיד הנשה? מפני שהוא משכיח בני אדם מעבודת בוראם, ושם רובץ היצר הרע], וזה גורם להם שיפסיקו להודות ולהלל לשמו יתברך. ונמצא, שכאשר האדם מודה ומהלל להקב"ה, הוא מתקן את מידת ההוד, כי הוא מסלק בזה את כוח השכחה שהגיע לעולם בהאבק המלאך עם יעקב ובפגמו במידת ההוד.

ולכן תיקנו חז"ל בימי הנוכה שיזכיר האדם לעצמו את נס פך השמן, למען ישים אל לבו להכיר תמיד את חסדי ה' ולהודות ולהלל את שמו יתברך, ובזה יתקן את מידת ההוד.

(גיליון הביניני')

כתב הרב יעקב ישראל ביפוס שליט"א (משנתה של תורה מקץ תשע"ז)

מלקחי החנוכה: הכרה בערכיותה של כל מצוה, וקיומה בלב שלם

בימי החנוכה אנו מודים כמה פעמים ביום "על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל המלחמות, שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". האם נתנו את לבנו לכך שההודאה על המלחמות נראית חורגת משאר

למעשה הנוכה

הפרטים עליהם אנו מודים כאן? וכי שוחרי מלחמה אנו, אוהבי מדון הששים אלי קרב? מה הוא אם כן המקום להודות על המלחמות?

שאלה זו העלה הרב מפוניב' הגרי"ש כהנמן זצ"ל. ובתשובתו הוא מעמיד אותנו על משמעות שונה מזו שהורגלנו בביאור "על המלחמות". באמת אין כאן כל כוונה לייחס חשיבות ליציאה לקרב, אלא יש כאן ביטוי להתפעלות מכך שקמוץ יהודים חרף נפשו לצאת למלחמה נגד חיילי הממלכה היוונית האדירה. חלשים ומעטים יצאו להלחם נגד גיבורים ורבים, מערכה שבדרך הטבע תוצאתה היתה ידועה מראש. ההודאה היא, איפוא, על כך שלא נכנעו אלא נלחמו על יהדותם.

כאן נשאלת השאלה מאין הם שאבו את העוז לצאת ולהלחם נגד אלה שרצו "להשיכם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"?

לביאור הענין נקדים סיפור, המובא כאן כפי ששמעתיו בימים אלה מבעל המעשה, אברך בישיבת מיר. וכה היו דבריו: חליתי לפני כשלוש שנים במחלה הידועה רח"ל. עברתי שני מחזורי טיפולים קשים ביותר, אשר בהם "הוצף" גופי ברעלים, עד שלא נשאר מהגוף כמעט כלום. משקלי ירד פלאים, שכבתי כל היום במיטה, מנוון ומכווץ. ללמוד לא יכולתי מעבר לקביעות של לימוד עם חברותא במשך חצי שעה ביום בעניני שביעית, כפי שהורה לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, וקביעות יום יום בהלכות שבת ושמירת הלשון, לפי הוראת מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א. ולא התפללתי אלא במיטה במצב של שיבה.

הגיעו ימי החנוכה, בזמן הדלקת נרות קמתי בקושי רב כדי לקיים את מצוות היום, וב"ה עשיתי זאת בשמחה ושרנו שירים מתוך התרוממות הרוח. [יצויין שלאורך כל הזמן מצבי הגופני הקשה לא פגע במצבי הרוחני, חייתי כל העת בשמחה ורוממות ומלא תקוה. על הקביעות בלימוד שמרתי כל הזמן אף בימים קשים ביותר]

באותו היום קיבלתי שני דברים, שהיו בבחינת שטר ושוברו בצידו. האחד, היה בשורה לא נעימה. רופא המשפחה התקשר ו"בישר" לי שעלי ליצור קשר עם רופאי בית החולים, מכיון שכמות ההמוגלובין שבדם ירד ל-5.5! אולם אני הייתי שבע טיפולים, ולפי שעה דחיתי את הפניה לבית החולים. הדבר השני שקיבלתי – שיעור מוקלט בעניני חנוכה מפי הגר"א דיסקין שליט"א. והוא היה ה"שובר" שבצד הידיעה הלא מרנינה אשר הודיע לי, כאמור, הרופא. "שובר" זה הביא לתפנית מפתיעה בס"ד במצב הקשה, וכאן אני מגיע לעיקר סיפורי המרגש ומחזק.

בשיעור זה דובר אודות חשיבותן המיוחדת של מצוות הדלקת נר חנוכה וברכת כהנים. שתי מצוות אלו, אומר הרמב"ן בתחילת פרשת בהעלותך, הן המשך לעבודת בית המקדש. כאשר שמעתי את הדברים, חשבתי לעצמי הרי כהן אני ואיך אוכל להחמיץ מצוה חשובה זו? לכשעצמי חשבתי הרי איני יודע מה ילד יום, כי לא ראיתי את עצמי מסוגל לעמוד במחזור נוסף של טיפולים, אם אזדקק לכך. לאור זה החלטתי שאני

למעשה הנוכה

חייב לגרור את עצמי לבית הכנסת ולברך ברכת כהנים. לתדהמת בני ביתי, קמתי למחרת ולבשתי את בגדי, ואט אט יצאתי מהבית והלכתי בזהירות ובאיטיות רבה.

אחרי מאמצים מרובים הגעתי לבית הכנסת הסמוך לביתי, ובהגיע זמן ברכת הכהנים התקרבתי לעבר הדוכן. [יצוין שבשלב זה נעמדתי ליד אחד ממכרי הטובים, והלה לא זיהה אותי, בגלל מימדי גופי שהשתנו עד לבלי הכר וצבע עורי ונשירת השיער ששינו את זהותי.] בפני עמדה עתה משיימה קשה ביותר – לעלות שלש מדרגות שהובילו לדוכן. המאמץ היה נוראי, ליבי הלם בחזקה ופעילותו הגיעו לקצב של מאתיים פעימות לדקה!! הרגשתי כאילו אני מטפס על הר גבוה ותלול, ולזה לא היה לי די דם וכח. לא האמנתי שזה יהיה כל-כך קשה. כאשר הצלחתי עד סוף "מודים" להעפיל אל מקום הברכה, הרגשתי כאילו אני עומד על סף גג גבוה שלוש קומות, ומה יקרה אם אפול ח"ו? הרי גם קרישת דם לא היתה לי, ואם כן מי יודע מה תהינה התוצאות.

אכן התברר שלא שיערתי בנפשי כלל מה תהינה התוצאות. הברכה עברה ב"ה בשלום, מתוך התעלות מיוחדת במינה. מיד אח"כ יצאתי מבית הכנסת בשמחה ובסיפוק רב, ושבתי לביתי. וכאן חלה תפנית מדהימה, מאותו יום ואילך לא הפסדתי אף פעם ברכת כהנים. מיום ליום התחזקתי, הלכתי להתפלל במנין ומצבי הלך והשתפר. גם הבדיקה שאחרי ברכת כהנים היתה טובה יותר. ובתוך זמן קצר ביותר (כשבועיים), שבתי ללימודים תמידין כסדרן בישיבת מיר.

אין לי כל ספק בכך שהיתה זו תוצאה ישירה מקיום מצוות ברכת כהנים. אין לי אמנם השגות בענינים אלה, אולם הרגשת הלב המלווה אותי כל העת היא שהחלמתי מהמחלה והשיפור העקבי במצבי הגופני, לתדהמת הרופאים, היו גם בזכות המצוה היקרה הזו (ובזכות קביעות תלמוד תורה בעניני שביעית, ומעבר לכל בזכות תפילות הרבים בישיבות ובבתי כנסת בארץ ובעולם).

בשולי הדברים ברצוני לציין, שבמשך כל השנים הקפדתי ללמוד מוסר בכל יום במשך רבע שעה. יצוין עוד שכאשר הופיעו אצלי סימני המחלה, היה זה ביום הולדתי. באמצע תפילת מנחה, הבחנתי לפתע בגוש קשה בצוארי, וכיום אני סבור שזו היתה מתנת יום הולדת הגדולה ביותר שקיבלתי בימי חיי. כי לקבל מתנה אישית מהקב"ה, זוהי מתנה גדולה עד מאוד. ברור לי שזוהי מתנה אישית, כי זה עזר לי מאוד בחיים, זה רומם אותי באופן שלא ניתן לתאר. עתה אני יודע להעריך עד מאוד את היכולת שהקב"ה העניק לנו ללכת בכל יום ללמוד. מה אפשר לבקש יותר מזה, בעולם הזה? עד כאן דבר המספר, יאריך ה' ימים בטוב ובנעימים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

גם כאן יכולים אנו לשאול, מאין שאב האברך הכהן את הכוחות להוביל את גופו השבור והרצוף אל הדוכן, כדי לברך את עמו ישראל באהבה? נדמה שהתשובה ברורה. קראנו בפרשת "וישב" על ראובן שביקש להציל את יוסף ע"י הורדתו לתוך הבור. ועליו אמרו חז"ל (רות, רבה ה, ו): "א"ר יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מעשה מצוה יעשנה בלבב שלם – שאילו היה ראובן יודע שהכתוב מכתוב עליו

למעשה הנוכה

וישמע ראובן ויצילהו מידם', בכתיופו היה מוליכו אצל אביו". מבארים בעלי המוסר, שאילו היה יודע את גדול ערך המעשה שעשה, עד שראוי הוא להכתב בתורה, היה מקבל ע"י זה כוחות לעשות אותו בשלימות ובגלוי ללא פחד ומורא מאחיו. ומכאן המסקנה של חז"ל – ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם.

והנה יש לנו דוגמא מוחשית לענין הגדול הזה. ולצורך זה הובא הסיפור המופלא דלעיל. הידיעה שברכת כהנים בימינו הינה המשך לעבודת בית המקדש, עוררה בלב האברך הנ"ל הערכה עצומה למצוה, וזה נתן לו כוחות. כך גם לגבי בני חשמונאי הקריאה "מי לה' אלי" ביטאה את גדול המשימה של פעולה למען ה', כי היא מבטאת את עומק הענין לאמור נוצר מצב של חילול שמו יתברך, כל מי שחש כאב ורצון לפעול למען ה' נקרא להצטרף אל קהל הכואבים את חילול שמו יתברך. בכך נתגדלה ערכה והדרה של המשימה, וזה העניק לאלה שנענו לקריאת את העוז ואת הגבורה לצאת למלחמה (הנצחון היה מתנת שמים, בתמורה לגילוי הרצון והעוז).

ומכאן לימוד גדול וחשוב עבורנו. המדרש הנ"ל מסיים ואומר: "לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, ועכשיו כשאדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו הנביא כותבה ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידם. הדא הוא דכתב (מלאכי ג) 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב'".

אם רק נעלה בדעתנו את גדול ערכה של כל מצוה שאנו מקיימים, שחשובה היא כל-כך עד שאליהו והמשיח כותבים אותה והקב"ה בכבודו ובעצמו חותם על ידם, נקבל בודאי כוחות נעלים כדי לקיים המצוות בשלימות. אם נצא מעט מהשיגרה, נתבונן במלים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", תהא זו מצוה ברמה אחרת ושכרה גם יהיה גדול ביותר. זהו רצון ה' בצוותו אותנו את מצוותיו, שנקיים אותן מתוך כוונה וידיעה שבזה אנו עושים את רצונו ומקדשים את שמו יתברך. וההשקעה הנדרשת מאתנו בדברים שאנו בלאו הכי מקיימים ב"ה, היא קטנה ותוצאותיה עצומות.

זאת לימדנו בני חשמונאי בצאתם למלחמת קודש, ועל זה אנו מודים ואומרים "ועל המלחמות". הם גם הראו לנו כיצד מהדרים אחרי קיום מצוות בחפזם דווקא שמן טהור. ואכן בעקבותיהם גם אנו נמנים בימי החנוכה על קהל המהדרין מן המהדרין. וזה לנו האות להמשך בימים הבאים עלינו לשלום. אור הנרות של המקדש שאינו נפסק לעולם ע"י נרות החנוכה, יפיח בנו רוח קדושה וטהרה לעבוד את ה' בלבב שלם.

שעשה ניסים לאבותינו

היה זה לילה קריר במיוחד בניו יורק העיר הגדולה, יהודי מארץ ישראל ששהה באזור, נצרך לספר מסוים ששכן בספרייה הגדולה שבעיר. הוא מיהר מאד, מאחר והתקרבה שעת הסגירה, הוא הספיק להשתחל עשר דקות לפני הסגירה, כשהוא ממהר ושואל את הספרנים היכן הספרים בנושאי יהדות, כיוונו אותו אל הקומה

למעשה הנוכה

ואל הטור המבוקש, כאשר איכשהו הגיע למקום הספרים החל מחפש במרוצה אחר הספר, ניגש אליו בעדינות אחד הספרנים, מן הסתם גוי מן היישוב, ושואל בזהירות - חושש מלהפריע: "האם הנכם מישראל?". "כן", עונה לו. "האם הנך יהודי?". "אכן כן", מאשר שוב.

"האם אוכל לשוחח אתך ביחידות לאחר סגירת הספרייה?". "בהחלט". נפנו הם לעיסוקיהם, זה לספרו שחיפש, וזה לקראת סגירת הספרייה. לאחר מספר דקות, הגיע הספרן שוב, ופינה שולחן צדדי לשיבה נוחה, והחל מגולל את סיפורו - הבלתי יאומן:

ראה, הורי עלו מרוסיה לפני שנים רבות. הגם ששניהם יהודים היו, הם הכחישו כל קשר ליהדותם, העניין לא הוזכר ומעולם לא עלה אזכור כלשהו אודות מוצאם או אבותם.

כאשר הגעתי לגיל 13, קראו לי הורי ואמרו שיש להם דבר חשוב לדבר עמי. הם הודיעו לי לראשונה שהם יהודים, ולפי הכללים גם אני נקרא יהודי, אך מיד בקשו בתוקף מוחלט דבר אחד - "שכח כל קשר ליהדות!". בזה התחיל ובה תם כל עניין היהדות בחיי. גם אחרי שנים, נתנו לי הוראה חדה וברורה שלא אעז לקבור אותם בבית קברות יהודי, רק בבית קברות כללי...

המשכתי בתיכון, ואחר כך בקולג', ובאחד מן הימים באתי אל הורי בבשורה שהכרתי נערה טובה, חכמה ומשכלת, ואנו חפצים להינשא. הורי מיד שאלו בחשש מגולה: "היא יהודייה?". עניתי שלא. ראיתי שהוקל להם, הם אמרו מיד: "יופי, יופי. מצוין בהחלט, עשית בחירה מעולה...".

נישאנו, ונולדו לנו שני בנים. עם השנים הם גדלו והלכו לבתי הספר הממלכתיים באזורנו, כאשר אני ואשתי רואים הצלחה בעבודה ובעסקים.

באחד הימים, כאשר בני הגדול היה בן 12 הוא חזר מבית הספר, והחל שואל אותי שאלות שונות אודות הנצרות. "אבא, האם יודע לך על ... 'אותו האישי'?" "כן", עניתי בחוסר עניין. "אבא, האם אתה יודע שהוא כמו אלוהים?" [עפרא-לפומיהו]. "ככה אומרים, שיהיה", אמרתי, בתקווה שיפסיק להטריד אותי בשאלות שלא מעניינות אותי כלל ועיקר.

"תראה אבא", המשיך הבן בידענות מופלגת: "בעוד יומיים יחול 'חג המולד' (יום אידם), ובבית הספר עושים תחרות על 'קישוט חדרים'. הילד שחדרו יקושט הכי יפה בסמלי החג, ינצח בתחרות, ואני מאמין שאם נקנה דברים טובים אוכל לנצח או לזכות לפחות בפרס מסוים".

הייתי המום. שאגתי בעצבנות: "מי הכנים לך את הדברים האלה לראש. הרי בבתי הספר הממלכתיים יש חופש דת, מומתי צוות בית הספר מכניס תכנים דתיים אל ראשי הילדים!?! מיד אפנה תלונה חמורה אל משרד החינוך הממלכתי...".

אבל ילד יודע להוציא מה שהוא רוצה מההורים, בפרט שיש רק שניים שמוציאים... ומיד גייס לחלומותיו את אשתי. והיא דחקה בי בחן ובנועם, "מה אכפת לך, אם הדבר יעשה לילד טוב, מה זה משנה כמה דולרים וכוכבים אדומים..".

למעשה הנוכה

מה לעשות, צודקת, למה בגלל העיקרון המטופש שלי יש למנוע מהילד את הנאותיו וחדוות יצירתו. יצאנו עם הרכב לרכוש דברים לקישוט החדר, קנינו עץ גדול, כוכבים ועוד סמלים הקשורים לחג המולד. חזרנו הביתה בשמחה גדולה, הילד היה ער כל הלילה, עובד קשה מאד לקשט את הדרו. כשקמנו בבוקר נדהמנו מהאורות והיצירות שהילד השקיע בקירות ובעץ..

וכמו מעשה שטן. בא יומיים אחר כך בני הקטן יותר, בן העשר, ובפיו שאלות דומות: "אבא, האם ידוע לך מי היה מתתיהו היהודי?". הפעם עניתי נחרצות: "לא!". "אבא", המשיך הבן "האם אתה יודע שהוא ניצח את כל היוונים החכמים והחזקים?" עניתי שוב: "לא. וזה לא מעניין אותי, וכנראה גם לא את בית הספר...". "ובכן", אומר הבן "בימים אלו חוגגים את נצחוננו של מתתיהו היהודי, ויש לנו תחרות בכיתה על קישוט החדרים בסמלי הניצחון, חנוכיות יפות, מגן דוד, סביבונים, וכמובן דונאטס (סופגניות)".

שוב חזרתי על טענתי הישנה, שיש לתבוע את בתי הספר שהם מחדירים תכנים דתיים לילדים רכים, בעוד באמריקה הדמוקרטית שולט "חופש דת"...

בני הקטן, שהכיר את דפוס הפעולה - אותם למד אך כמה ימים קודם לכן, רץ מיד לאמו, מבכה על סירובי להכיר ברצונו לקשט את הדרו בסמלי הניצחון של חנוכה.

וראה זה פלא. אשתי כעת גיבתה אותי באופן מלא. "איננו מכניסים תכנים דתיים, וודאי לא מקשטים בהם חדרים ללא שום סיבה".

כאן כבר חרה לי מעט הצורה. שאלתי את אשתי למה הדבר לא נכון גם כלפי קישוט החדר של הבן הגדול. את התשובה ניחשתי לבד, כשזה נוגע לנצרות, הכל בסדר. אך כשזה קשור איכשהו ליהדות - זה יותר מדי.

על אתר הודעתי חגיגת לבני שיתכונן לציאה לשוק המקומי לרכוש דברים יפים המסמלים את חג החנוכה.

חזרנו עמוסים מכל סוגי החנוכיות, אורות וסביבונים... והחדר נראה לא פחות מרשים מהחדר של הבן הגדול.

כך נראה ביתנו בימים ההם. בבית ארבעה חדרים, סלון, חדר הורים ושני חדרי ילדים. חדר אחד בצבעי חג המולד, וחדר שני בצבעי חג החנוכה...

למחרת היום הגיעו תלמידים - נציגי בית הספר - לצלם את חדרי המשתתפים בתחרות, עליהם יכריזו על מנצח במסיבה בבית הספר שתתקיים בשעות הערב. אחד מהם זכה במקום חמישי, ואחד במקום שמיני (שני כיתות שונות).

חזרנו הביתה, נכנסנו שוב אל החדרים, כאשר אשתי מתרגשת מהחדר שמסמל את חג המולד, ואני מתגאה דווקא בחדר שמסמל את חג החנוכה.

וכאן התהפכו חיי.

למעשה הנוכה

אינני יודע מה קרה לי מאז, אבל חיי אינם חיים. מראה הנרות שדלקו על החנוכייה תפס את נשמתו וזעזע אותו באופן נורא. אינני נרדם מאותו הלילה, כמעט ואינני מסוגל להכניס דבר מאכל לפי הנרות המרצדות על החנוכייה עושות שמות בגשמות המרצדת שנאחזה בתזוית וחזויות.

"ראה, ארון יהודי", פנה אלי האיש בקול צרוד ומרוגש, "אני חושש מאד, מעולם לא קרה לי דבר כזה, מקווה מאד שאוכל לצאת מזה, אולי לכם היהודים, יש הסבר הגיוני למה שקורה עמי?!..." הייתי המום. לרגעים מספר קפאתי על מקומי, כשלעיני רוחי עולים נרות מנרות שונות, ועולה על כולם הנר עליו סיפר ראש הישיבה:

"וַיֹּאמֶר אֵלַי מַה אֵת הַרְאָה, וְאָמַרְתִּי הִנֵּה נֹרֵת זֶה בְּכֹה, וְגַלְעָל רֹאשִׁי, וְשֵׁבַע הַנְּרֹתִי עָלַי, שֵׁבַע הוֹשֵׁב עַל הַמוֹצָקוֹת לְנֹרֹת אֵשׁ עַל רֹאשׁ הַיִּסְתֵּימִים עָלַי, אַחַד מֵיָן הַגֵּלְהוֹאֶחֶד עַל שְׂמֹאל הַ" (זכריה ד, ב-ג)

אמר ראש הישיבה, "הכל יש. מנורת זהב - יש. שבעה קנים - יש. שני זיתים המריקים שמן לקנים - גם כן יש. רק 'אש' חסר, נר אחד קטן שיידלק על המנורה הנאה והגדולה". על זאת שאל את המלאך, שאך ענה לו: "וַיַּעֲוֹן יֹאמְרָא לֵי לְאִמְרָא: זֶה דְּבִרְהֵא לְזַרְבָּבֶל אֲמַר, לֹא בַח יֵל, וְלֹא בַכַּח, כִּי אִם בְּרוּחַ יְמָרְהֵא צִבְאוֹת" (שם ו).

"כי אם ברוחי!" שאג ראש הישיבה. נר איננו סתם להבה מרקדת, היא מדברת ומכוונת היישר לנשמתו ולרוחו של האדם היהודי. אף אחד לא ידליק זאת במקומך! על האדם בבחירתו להדליק זאת לבדו. ובעצמו!!

יבא האדם ברוחו, ויצית את אור נשמתו במנורת זהב, שבעה קנים, עם שני זיתים מוריקים שמן זית זך. בהתרגשות גדולה סיימתי בדברים אלו את דברי הארוכים על מהותו של נר נשמתו של יהודי - אל אותו יהודי נידח.

או אז אמרתי לו בחמימות רבה. ראה נא, הוצת בכ האור, דלקה לה נר - הדליקה לשלהבת! בא אל ארץ ישראל, הכר את בוראך, הכר את שורשיך, מאין באת ולאן אתה הולך.

החלפנו פרטי ליצירת קשר, אך לדאבון לב משום מה הקשר עומעם ולא החזיק מעמד. לאחר מספר שנים, באחד מימי החנוכה, אני מקבל טלפון נרגש. על הקו אותו יהודי נידח, מציג הוא את עצמו שוב, כאשר בליבי שמחתי על ההזדמנות שאולי תחזור לי להשיב יהודי אל צור מחצבתו. הוא לא נתן לי זמן רב להרהר בתכוננים, החל מספר הוא לי בהתרגשות רבה שלפני מספר חודשים סיימו אשתו וילדי תהליך ארוך של גיור, כאשר כעת הם מדליקים לראשונה נר חנוכה בברכה!

כאשר הוא נאחז בזכות אבות ובניצוץ שנותר דולק, "שעשה ניסים לאבותינו - בימים ההם בזמן הזה".

למועשה הנוכה

חנוכה - לשון חינוך | הרה"ג רבי יוסף פוגל ארע פעם כשהדליק ה"אמרי חיים" נרות חנוכה בביתו, עקב חולשתו הוציאו את הילדים מחדרו מחמת הדוחק. בעת אמירת הלשם יחוד שאל את משמשיו היכן הילדים בשמעו שהוצאו עקב הדוחק, הניח את הסידור ושם את נר השעוה במקומו בהמתינו עד שיוחזרו הילדים לחדרו. בתום ההדלקה סח ואמר: איך אפשר להדליק נרות חנוכה כשהילדים אינם? הלא חנוכה עיקרו הוא משום חינוך! האריז"ל הביא רמז בחז"ל: מצות נר חנוכה עד שתכלה "רגל" מן השוק, ו"רגל" "רומז לרגל מלשון מועד. לכל חג יש השפעות לכל השנה, אחת ההשפעות שנקבל בימי החנוכה - זה חינוך הבנים, ה"והערב נא", המתיקות והחביבות לתורה הקדושה, שהרי "חנוכה" הוא מלשון "חינוך". וכתב השל"ה שצריך אדם להראות חביבות המצוות בפני הילדים שיראו איך עושה המצוות בשמחה - ומכח העבודה של חנוכה יכולים לזכות כל השנה בבחינת הרגיל בנר חנוכה הווין ליה בנים ת"ח, כמבואר בגמ' שבת "הרגיל בנר הווין ליה בנים ת"ח". וצ"ב לכאור' בעולם היה צריך להיות מבול של תלמידי חכמים, מו לא מדליק נרות? וכתוב מפורש: הרגיל בנר חנוכה הווין ליה בנים ת"ח? עוד צ"ב מדוע דוקא בנר חנוכה זוכה לבנים ת"ח, מ"ש משאר המצוות? כ' הרמב"ם: "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך לזהר בה כדי להודיע הנס". יש להבין מה המשמעות של זהירות, כדי להודיע את הנס? מה נדרשת מהמדליק בשעת ההדלקה? נדרשת זהירות יתירה שיתבונן במהות הנס שהיינו בטומאת יוון בחושך ובאפילה רוחנית, והקב"ה עשה לנו ניסים והוציאנו מאפילה לאורה, וע"י שהאדם מתבונן בשעת ההדלקה על נפלאותיו והשגחותיו של בורא העולם ומודה להקב"ה בשמחה בכל כוחותיו, הרי זה משפיע וחדר לבנים ומשפיע וממתיק על הבנים. אין צורך לתפוס מלאכים, אלא שהבנים יקבלו את ההשפעות של החביבות, עצם הרצינות, החמימות, השמחה וההודאה בשעת הדלקת הנר היא המשרישה בבנים את האמונה. במלים אחרות: הדוגמא האישית כיצד האבא מדליק את נרות החנוכה. ברכת התורה אנו מתפללים "והערב נא ה' אלקינו", מבקשים מהקב"ה שימתיק את התורה, ומבקשים גם על הצאצאים. שואל הרב מפוניבז' מדוע נקבעה תפילה זו בברכת התורה? ואמר במתק שפתיים, שהעיקר ויסוד החינוך להמתיק התורה על הילדים, וכשפונה לקב"ה "והערב נא", "כשזוכה לעריבות בתורה, ודאי שהילדים חשים זאת, ועי"כ משריש לילדים האמונה והמצוות, ולכן כשמבקשים על הילדים שילכו בדרך התורה מבקשים על עריבות ומתיקות התורה שעי"ז הילדים רואים מה מביא שמחה לאבא ורוצים ג"כ ללמוד תורה. ממילא כל פעולה שעושים בבית בחביבות, בשמחה, לעשות נחת רוח לקב"ה, זה משפיע על חינוך הבית. ולימים כשזכה להקים תורה מתוך האפר לאחר השואה הנוראה, כשעמד לבנות את ישיבת פוניבז' אנשים התפלאו וקראו לו "בעל החלומות". הוא זכה והקים תורה בניגוד

למעשה הנוכה

לכל התחזיות. כששאלו אותו מהיכן הוא שואב את כוחותיו למען התורה, הוא סיפר על הדוגמא האישית שראה אצל רב העיר שבה גר בילדותו. מידי שנה היו ההורים כהנמן שולחים בפורים משלוח מנות לרב העיר. באחת השנים הזדמן אבא כהנמן לחנות ספרים, ושם בישר לו המוכר שהגיע כרך בודד של גמרא, מיד גמלה בלבו ההחלטה לרכוש את הגמרא היקרה עבור רב העיר. ואכן בפורים הגיעו האחים כהנמן, ביניהם שלומילה להביא משלוח מנות לבית הרב. בידיהם נשאו עוגה מיוחדת שאמם הכינה ואת הגמרא מסרו לרב כמשלוח מנות מאביהם. כשראה הרב את הגמרא, אורו עיניו, הוא נטלה בידיו, וכשהיא חבוקה וצמודה ללבו, רקד וקפץ סביב השולחן כמו בהקפות של שמחת תורה. לאחר מכן פנה בנוכחות הילדים לרבנית וביקש ממנה "משלוח מנות". לפליאתה הוא הסביר שעתה שזכה כי כרך הגמרא בידו, הוא מבקש לאחר מעט את סעודת הפורים כדי שיוכל לשבת וללמוד, וזה יהיה משלוח המנות שלה, ומיד התיישב בהתלהבות ללמוד. תמונה זו, סיפר הרב כהנמן, נחקקה בלבי הקט, ובאותה שעה גמלה בלבי ההחלטה, שאם התורה כ"כ יקרה ומשמחת - אקדיש אף אני את חיי לתורה, וזה סוד הכח והמרץ שלי למען התורה. שמעתי מהאדמו"ר רבי דוד אבוחצירא שליט"א בשם ה"חתם סופר" על הפסוק "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך". מדוע פתח בלי רבים - ולמדתם, והמשיך בלי יחיד - בשבתך? אלא ללמוד שכל הלימוד הוא בדוגמא אישית של האבא. כיצד הנהגת האבא בשבתך בביתך, בלכתך בדרך וכו'. 'הסטיפלר צוק'ל חזר ואמר: יסוד החינוך - דוגמא אישית. אמא שמתפללת כל יום ונושאת עיניה לשמים, הילדים שלה יותר מוצלחים מילדים אחרים. ילדים שגדלים בבית שאמא מוותרת לאבא ולא מעירה לו הערות, יש להם מדות טובות וקדושה יותר מכל ילד אחר. יותר מכל קלטת חינוכית שבעולם מקרינה ברכת "שהכל נהיה בדברו" שאמא יהודיה אומרת בקול בבית. מסופר על אברך שבתו הסתובבה במקומות בלתי רצויים ללא ידיעתו. באו ושאלו אותו, היכן בתך כעת? אמר אינני יודע הלא אני לומד עכשיו. קרא לו הגר"נ קרליץ שליט"א וגער בו: "אתה חייב בפקדון! אתה חייב לדעת היכן בתך נמצאת! סוגר הגמרא, ואל תפגע בפקדון!!". כלל זה נקוט בידך, ילד הוא פקדון, וחייבים בשמירה מעולה. לשואל יש דין נוסף: אם בעליו עמו - פטור מאונסין. מסבירים בדרך מליצה: אם בעליו זה הקב"ה, עמו ביחד, היינו ההורים כל הזמן עם הקב"ה ומתפללים כל הזמן על ילדיהם ועל הצלחתם וחונכם - אז פטורים מאונסין. וכ' המשנ"ב: "ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות וימיון מאוד בברכת אהבה רבה". גם אם אתה הולך ברחוב, תתפלל על הבנים שילמדו תורה, שיהיו צדיקים ובעלי מידות טובות, ותן בלבנו לחשוב עליהם. וביובא לציין, "שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה". הרב שך סיפר שכאשר הביאו לפני

למעשה חנוכה

החפץ חיים את ספר התהלים הישן של אמו - הוא התרגש ואמר: "היודעים אתם כמה דמעות שפכה אמי הצדקת לפני הקב"ה על גבי ספר זה? - כשבקשתה היחידה היא אך זו: שיהא בנה יקרה יהודי כשר, 'אערלאכער איד'! כל הצלחתי הרוחנית - בזכותן של אותן תפילות ותחינות.!!" יהודי שאל פעם את הגרש"ז אויערבך וצ"ל: "מדוע בני מזלזלים בכל הקדוש והיקר, ולא זכיתי שילכו בדרך ישראל סבא, למרות שביתי מושתת על יסודות ההלכה, ואילו כל בניו של שכני, שהוא אדם פשוט, הולכים בדרך הישר והטוב.?" ענה לו רבינו: "דע לך, כל זאת אירע לך בשל ולזולך בהני רבנן בפני בני ביתך. זה מכניס בליבם ספיקות בגדולי תורה, וממילא אהבת תורה כהתה אצלם. פלוני שכנך, אכן אדם פשוט הוא, אך גם בעינות מחלוקת ומריבה, היה מדבר בפני ביתו בשבח כל גדולי התורה. הוא מחבב את התורה ולומדיה על בני ביתו, לכן זכה לדור ישרים מבורך. "ביקורת שנאמרת מתוך התפרצות, מאבדת את המשקל שלה, ואיננה נכנסת לליבו של ילד ולליבו של אדם בוגר ק"ו. ר' אליה לופיאן וצ"ל היה בא לתלמיד ואומר: לפני חודש וחצי הגעת באיחור של עשר דקות. שאל התלמיד: מדוע הרב לא העיר לי מיד באותו היום? ענה: בכמשך החודש חששתי שאם אבקר אותך זה נובע מאיזושהו כעס. רציתי להתנתק מהכעס ועכשיו אני מוכיח בלב שמוח. כמו"כ לא היה מכה את הבנים בשבת. הוא אמר: במובט למרחוק, ההשפעה שתהיה לילד, שבשבת לא מרביצים. זה ישפיע יותר ממה שישפיעו עליו המכות. יש לתת אהבה וחום ללא גבולות. גם כשנותנים עונש על מעשה רע, צריך הילד להרגיש שהוריו אוהבים אותו. יש לומר לילד שאוהבים אותו. קניית מתנות וממתקים אינה במקום חום ותשומת לב לילד. רגש מל' גשר, אתה רוצה גשר לילד - תביע רגש. כמה ילדים עזבו את הדרך כי לא זכו לחיבוק או נשיקה מאבא, או ש"זכו" להורים שפרקו לחציהם על הילדים. בערב שבת חנוכה הדליק רבי יהודה צדקה וצ"ל נרות חנוכה בפתח ביתו והלך להתפלל בבית הכנסת, כמה ילדים שובבים רצו ליד החנוכיה אחד פגע בה והפילה, חזר הרב מן התפילה והנה החנוכיה הפוכה על הארץ- הוא לא אמר דבר רק החל לקדש על היין. לפתע הגיעו לבית הרב הילד ואביו הילד בקש את סליחת הרב וציפה לגערות, אך הרב צדקה ליטף את פניו, כיבד אותו בממתקים וברכו באהבה ומאז שיפר הילד את דרכיו. אביו של הגרש"ז אויערבך וצ"ל הגאון רבי חיים לייב וצ"ל, נשאל פעם במה זכה לבנים רבנן והשיב, כי פעם השפילוהו וביווהו מאוד, וקיבל על עצמו אותה עת לשתוק ולא להשיב כלל, ולכן זכה לבנים תלמידי חכמים

נטפי לקח מפרשיות השבוע מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א בעל מחבר "ילקוט לקח

טוב"

החיים לאור הנר וריח הבשמים

ידועה ומפורסמת השאלה מדוע לא הוזכר נס פך השמן בתפילת "על הנסים", בה בשעה שבברייתא דמסכת שבת (כא:): לא הוזכרו התשועות והמלחמות, אלא דוקא נס פך השמן?

תירוצים רבים נאמרו על שאלה זו. להלן יובא תירוצו של הגאון רב"מ אזרחי שליט"א, אך נקדים לדבריו שאלה מפורסמת נוספת, מפרשת השבוע. מקשים העולם: איזו תועלת הפיק יוסף מכך שהגמלים אשר על גבם הובל למצרים, נשאו צרי ולוט. הרי במצבו המושפל של "בר חכים" שנמכר לעבד והולך לקראת גלות קשה ואכזרית של דיכוי והשפלה, אין לריח הבשמים שום משמעות לכאורה.

אחד התירוצים הידועים על שאלה זו הוא, שריח הבשמים בא "לאותת" ליוסף כי הוא מושגח ע"י ההשגחה עליונה. יש כאן תזכורת לכך שעליו ליכור גם עתה כאשר חשכה דרכו והוא עלול לחוש כאילו הוא עזוב ודחוי, שגם עתה הוא מלווה ע"י הקב"ה. יתירה מזו, לא רק שהוא מלווה אלא גם מנווט ומונחה ע"י יד ה' הטובה, גם כאשר המצב נראה קודר ומדכא כל-כך. ריח הבשמים אשר נישאו אז על הגמלים, נודף למרחקים עצומים, והוא נישא על כנפי האמונה לטווח שאינו מוגבל בשטח ובזמן. לפיכך אף אנו כיום יכולים וצריכים "להתבשם" ממנו [לחיות האמונה תמיד בכל-מצב שהכל משמים], ולהיות מודעים לכך שבכל עת ובכל שעה, יד ה' הטובה מנחה אותנו ומשגיחה עלינו.

נבוא עתה לדברי הגרב"מ שליט"א. מקומה הטבעי של תפילת "על הנסים" הוא בברכת ההודאה, ודוקא משום כך מטבע הדברים אין שם מקום להזכרת פך השמן. שכן התבוננות בתוכן הברכה ובפרטים הנפרטים שם, מביאה אותנו להבחנה ברורה שמתייחסים שם רק ל"ניסין שבכל יום עמנו". ורק אלה שהם בכלל המסגרת של "לא כלו רחמין" ו"לא תמו חסדיך", הרחמים והחסדים שאינם פוסקים נכללים בברכה זו.

אמור מעתה, מדובר שם אמנם בנסים ונפלאות, אך דוקא בנסים הנשזרים בתוך ההנהגה היום-יומית עם כלל ישראל. כי זהו טבעו של כלל ישראל, שהוא זוכה להשגחה פרטית, וההנהגה עמו היא חסדי שמים שהם "נסין ונפלאותיך שבכל יום עמנו". אבל נסים שמחוץ למסגרת של "בכל יום עמנו", החורגים מהנסים התמידיים, אין מקומם ב"מודים".

לכן אין זה המקום להודות לא על נסי יציאת מצרים ולא על נס פך השמן. נסים אלה הינם עילה למועדים וחגים, אך לא להודאה במסגרת שנועדה להודות על נסי היום-יום. ומכאן המסר הברור והאמיתי ש"רבים ביד מעטים" וכן "גיבורים ביד חלשים", גם רבבות מול "א או י"ג דהיינו מתי מספר של יחידים, כל זה הוא עדיין במסגרת של "נסין שבכל עת". כל אלה נכללים במסגרת של הנהגת הטבע הנסית של הקב"ה עם כלל

למעשה חנוכה

ישראל. והעדות לכך היא, היות נסי המלחמה נזכרים בתפילת "על הנסים", המשתלבים במסכת ההודאה על נסי ההנהגה היום- יומית בברכת "מודים". עד כאן דבריו.

מסקנת דבריו היא שאמירת תפילת "על הנסים" בימי החנוכה, יש בה כדי לחזק את ההכרה בנסים המלווים את כלל ישראל לדורותיו בכל עת ובכל שעה.

לא נותר לנו אלא לברר מהו מקומו ותפקידו של נס פך השמן, אשר אותו אנו מציינים בהדלקת נר חנוכה, שהיא – כלשון הרמב"ם מצוה חביבה עד מאוד.

לאור הדברים דלעיל, יש לומר שנס פך השמן הוא הבשמים המעוררים את תשומת הלב להשגחת ה' ולנסיו ה"טבעיים". כאשר ראו בני דור חשמונאי את הנס הגלוי של פך השמן, הוארה לעיניהם השגחת ה' ומכוחה הכירו גם בנס הנצחון במלחמה, בדיוק כשם שניחוח הבשמים שנשארו על גבם גמלי המדיינים אשר הוליכו את יוסף מצרימה, היוו תזכורת למבט הנכון על מאורעות החיים. רעיון זה זוכה להמחשה מאירת עיניים, כאשר החל מפרשת "וישב" אנו מלווים לאורך שלוש פרשיות התורה את פרשת יוסף ואחיו. העיון בהתנהלות העניינים המפורטת בפנינו, מהווה עבורינו בית מדרש ללימוד ההשקפה האמיתית על מאורעות היום- יום של הכלל ושל הפרט. אנו יוצאים לדרך בפרשת "וישב" מונחים ע"י דברי חז"ל המובאים בפרוש רש"י על הפסוק "וישלחו מעמק חברון" – "מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר 'כי גר יהיה זרעך' ". כאן היא נקודת היציאה לגלות מצרים, על כל השתלשלות העניינים אשר הביאו את יעקב ובניו למצרים. וכבר בפסוק שאחרי כן, מדרך אותנו הרמב"ן כיצד עלינו להתבונן בכל פרט שבהשתלשלות העניינים וממילא גם על כל מאורעות חיינו, וזה לשונו: "ויאריך הכתוב בזה (שתעה יוסף בשדה, וימצאהו איש גור)... ולהודיענו עוד, כי הגזירה אמת והחריצות שקר". בהדליקנו את הנרות במשך שמונת ימי החנוכה, נתעורר כולנו ל"הלל והודאה" ונודה לה' יתברך על הנסים שעשה לאבותינו בימים ההם, "ועל נסיד שבכל יום עמנו" – בזמן הזה, וזה יאיר את דרכנו בחיים ויחזק ויבשם את עבודת ה' שלנו. ובעת אשר יסתובב הסביבון לאור הנרות, נסביר לילדינו היקרים את אשר אמרו לנו הנרות על הסביבון המסתובב. וכך אומרים הנרות: דעו כי למסוך ב כלל העולם, ישנו מסוך ב אחד ויחיד שהוא סיבת כל הסיבות. והוא יתברך מסובב מלמעלה, כלומר מנהיג את כל בני העולם, כשם שאת הסביבון מסובבים במקום אחיותו – למעלה. בכך מדגים לנו הסביבון את החיים לאור הנר והבשמים

אפריון בראשית חנוכה

במס' שבת (דף כ"א ע"ב), אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום, נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה (פירש"י דלא שלטא בה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי ניסא) כסוכה וכמבוי. ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום, מאי דכתיב והבור רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים, אלא מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו:

למעשה הנוכה

נהגו מאז לחבר ולהצמיד שני מאמרים אלו, ואענה גם אנכי את חלקי בעז"ה, בהקדם הא דאיתא במדרש הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף, ועל פתחינו כל מגדים זה נר הנוכה. ונ"ל כי הנה יש לחקור במצות נר הנוכה שנתקנה לעשותה דוקא בפירסום להדליק את הנרות מבחוץ ברשות הרבים, ודוקא במקום שהעין שולטת ולא למעלה מעשרים אמה, משא"כ בשאר מצות שהם לזכרון הנסים, אף כי הפירסום נאה להם, עכ"ז אינו מעיקר המצוה ואינו מעכב. הנה לא נצטוונו לאכול את המצה בחוץ, ולא לקרות את המגילה בשוקים וברחובות דוקא. וטעמא דמילתא י"ל לפע"ד כי המצוות הבאות על הנסים שהיו נגלים ומפורסמים לעין כל, כמו קריעת ים סוף והצלה מידי המן וכדומה, אין מן הצורך עוד כ"כ לעשות פירסום, רק לעשות את המצוה לזכור את הנס, וגם בנס הנוכה על ההצלה מידי האויבים שהיתה בפירסום אנו אומרים הלל והודאה לשמו הגדול בבית התפלה, אבל על הנס שנעשה בפך השמן שנתברך, הנה זה הנס לא היה נגלה לכל, כי ודאי אומות העולם לא ידעו מזה. וגם מבני עמינו לא ראו את הנס כי אם הכהנים ששמשו בבהמ"ק בפנים, ולכן התקינו מצות נר הנוכה לעשותה דוקא בפירסום למען יתפרסם הנס הגדול שנעשה לנו:

וי"ל עוד כי למדו את הדבר ממדותיו של הקדוש ברוך הוא, וכמ"ש והלכת בדרכיו, הדבק במדותיו [עיין סוטה י"ד ע"א]. ומצינו שגם זאת היא ממדותיו ית"ש שהאדם העושה מצוה בסתר הוא ית"ש מפרסמו, וכדאמרינן [סוטה ל"ו ע"ב] יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב עדות ביהוסף שמו. והנה גם ענינו של ראובן בהצלת יוסף כן היה, כי ההצלה לא היתה רק בסתר במצפון לבו להשיבו אל אביו, ולולי שהעידה עליו התורה שהיתה כוונתו להצילו, לא היה נודע לנו מצפוני לבבו שהיה לטוב כדי להצילו, וכמו שלא נודע גם להאחים שכוונתו להצילו. ובאמת איתא במדרש [ילקוט פרי וישב סוף רמז קמ"א] אלו היה יודע ראובן שהקב"ה כותב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתפיו היה טוענו ומוליכו אצל אביו. והנה הריח הוא המפרסם ג"כ את המוסתר אף שאינו נראה לעינים, כענין הריח שמניח טובים שמן תורק שמך וגו' [שיר השירים א' ג']. וזהו שאמר המדרש הדודאים נתנו ריח זה ראובן (שנקרא כן ע"ש הדודאים שמצא) שהציל את יוסף, כי אף שלא גילה דעתו וכוונתו להצילו, וגם פעולתו לא היתה נראה להצלה (שהרי בבור היו נחשים ועקרבים), אבל אלהים יראה ללבב הוא ית"ש ידע כוונתו הטובה שהיא למען הצילו (ובטח בזכות יוסף ויעקב שלא יזיקוהו), וע"כ פרסמו וכתב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, וזהו כמו הדודאים שנותנים את הריח למרחקים ומפרסמים את המצפון הטוב, ומזה למדנו שגם מה שהקב"ה עושה עמנו בהסתר עלינו לפרסם, ולכן ועל פתחינו כל מגדים זה נר הנוכה שאנו מדליקין דוקא על פתחינו לפרסם את הנס הגדול:

ובזה יובן המשך וחיבור לשני המאמרים הנ"ל, דבא לתת טעם למה דוקא בנר הנוכה בעינין פרסומי ניסא ומעכב אפילו בדיעבד אם הניחה למעלה מכ" אמה, זהו מחמת הדרשא והבור רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים היו בו, ולא היה נראה הצלת ראובן בגלוי אלא שהקב"ה פרסמו, וכן יש לנו לעשות בנר הנוכה.